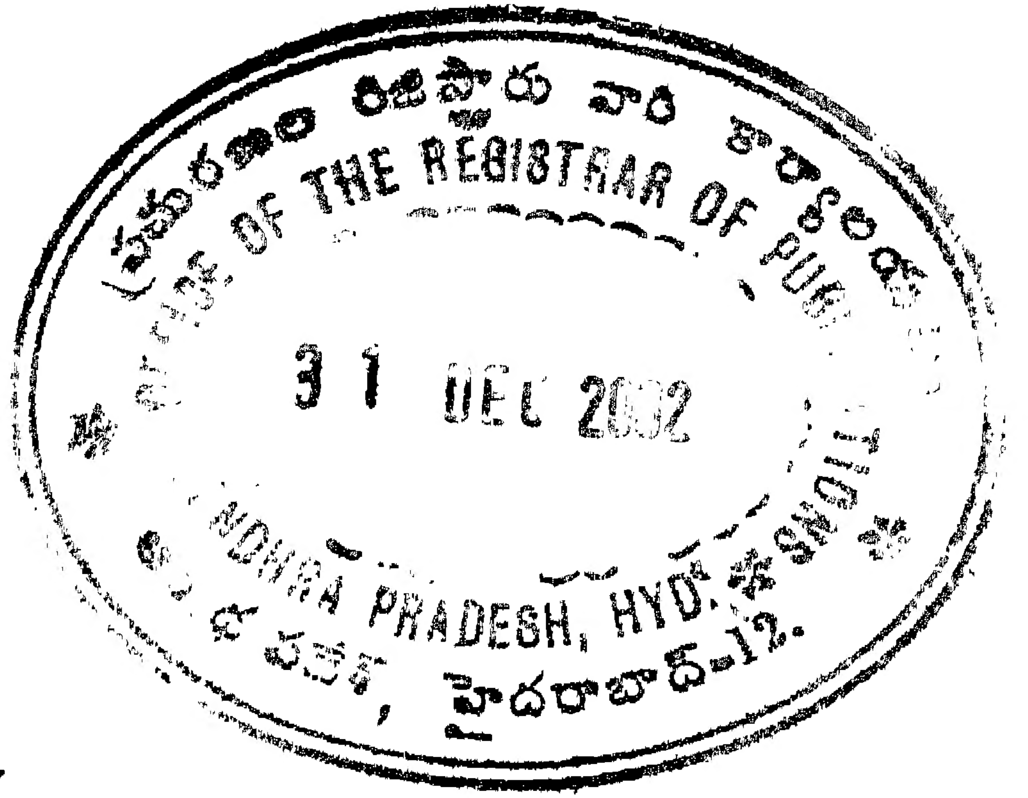
కవిగారి ప్రియాంశాలు

కవిగారు

(ఆకునూరు గోపాలకిషన్ రావు)

పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠం

విశ్వసాహితి

కవిగారి ప్రియాంశాలు

కవిత్వీకరణ :
క వి గా రు
(ఆకునూరు గోపాలకిషన్‌రావు)

ప్రతులకు :
'అమ్మకృప'
97 వాసవీకాలనీ,
సికింద్రాబాదు-500015
ఫోన్ 27747882

ప్రచురణ :
పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠం
విశ్వసాహితి
6-3-196, న్యూ బోయిగూడ,
సికింద్రాబాదు-500003
ఫోన్ : 7533177

ముద్రణ :
ఎ-1 ప్రింటర్స్, యం.కె.నగర్,
హైద్రాబాదు-7

7'97
వెల రూ॥ 30/-

సాంబశివార్పణం

అరమర లేక నీవు బ్రదుకంతయు భారతి సేవలో భళా
ఇరులగు సాహితీజనము నీదను రీతిగ ప్రోత్సహించి ఓ
అరశత వర్షముల్ గడువ స్వర్ణపుఉత్సవముల్ ఘనంబుగా
జరుగుచునున్నడెబ్బదవ జన్మ సువత్సరమందు సాహితీ
పరునిగ రాష్ట్రమందు కవి వర్గములన్నియు గౌరవించ నా
తరపున సాహితీ కొలువు దర్పణమన్నటులే సరస్వతీ
పరముగ నీదు సేవల నివాళిగ పీఠమునే అమర్చితిన్
'పరమ పితాశ్రీ' సాంబశివ ప్రార్థనయా కృతి స్వీకరింపుమా !

కవిగారు

శీర్షికా క్రమము

ఆభాసము

"కవిగారి ప్రియాంశాలు" రూపుదిద్దుకోవడంలో చేదోడు వాదోడుగా నిల్చిన ప్రముఖులు :-

1) కృతి స్వీకరణకానందంగా అంగీకరిచిన "పరమ పితాశ్రీ" డా॥ పోతుకూచి సాంబశివరావు గారికి,

2) పీఠికవ్రాసినఆప్తమిత్రులు ఆర్షకవిభూషణ వడ్డపల్లిసత్యంనాయుడుకు,

3) "సర్వజన ప్రియాంశాలు" పరిచయంతో వెన్ను తట్టిన అన్నయ్య శ్రీ దేవులపల్లి సుదర్శన్‌రావుగారికి

4) "ప్రియ వచనం"పరిచయ ప్రియ వాక్యాలలో నా సాహితీ భవిష్యత్తుపై ఆశాజనకభావం వ్యక్తపరచిన సాహితీ సోదరి శ్రీమతి సి. వేదవతికి,

5) "హితాంశాలు" పరిచయంలో ప్రోత్సాహన్నంతా రంగరించి సాహితీ తిలకం దిద్దిన ప్రియ శ్రీమతి డా॥ ఆకునూరు స్వర్ణలతకు,

6) అన్నలాంటి హితైషి శ్రీ పొణుగుపాటి కృష్ణమూర్తిగారికి,

7) "తొలి చూపు" వ్రాసి పెట్టిన సాహితీ శిఖరోన్ముఖులు డా॥ ఆచార్య తిరుమలకు

8) కవర్ పేజీ తీర్చి దిద్దిన ఆర్.వి.ప్రింటర్స్ వారికి

9) ముచ్చటగా పుస్తకం ముద్రించిఇచ్చిన శ్రీషాబుద్దీన్ ఎ1 ప్రింటర్స్‌కు,

10) కార్య సంరంభంలో కనుల ముందు మెదలకున్నా నా సాహితీ గమనంలో ప్రోత్సాహం కల్పిస్తున్న వారందరికీ,

నా హృదయ పూర్వక వందనాలు

కవిగారు

29-9-97

97 వాసవీ కాలనీ

సికింద్రాబాద్-15

నా గొడవ

ఫిబ్రవరి 1995 లో కవిత్వం వ్రాయడం మొదలుపెట్టగానే అందరిలా నేనూ సామాజిక దురాచారాలను దుయ్యబట్ట పూనుకున్నాను. ఏప్రిల్ 1995 నుండే ఈ జాడ్యం నాకు పట్టుకుంది. అయితే ముఖ్యంగా నా దృష్టి వర కట్నం చావులూ అమ్మాయిల కన్నీళ్లూ అన్న అంశాలపై కేంద్రీకృతమైంది. అందరిలాగే సమస్యను జరుగుతున్న వాస్తవాలనూ భూతద్దంలో చూపించి ప్రజలను జడిపించి కవిగా నా పబ్బం గడుపుకోడం నేరమనిపించింది. మరేం చేయడం? ఆలోచనలు ఆకసాని కెగిరాయి. పరిష్కారమేదో చూపకుండా పనైందనిపించుకొని కవిత్వం గిలికేయాలనిపించలేదు.

ఆకసాన్నందుకున్న ఆలోచనలు అంతటిఔన్నత్యమైన పరిష్కారంతో తిరిగి వచ్చాయి! నాకో దారి చూపాయి. అమ్మాయిల కన్నీళ్లు వరకట్నం చావులు రెంటికీ ఒకే పరిష్కారం అదే అత్తలను-కోడళ్ళనూ, తండ్రులనూ-కొడుకులనూ దూరం చేయడం. కట్నమనే దాన్ని, అత్తిల్లనే దాన్ని లేకుండా చేయడం అదేనండీ చాలా సులువైన పరిష్కారం. కొడుకు పెళ్ళి చేసి కోడలిని తెచ్చుకొనే సంప్రదాయంలో చిన్న తిరుగుబాటు బిడ్డ పెళ్ళి చేసి అల్లుణ్ణి తెచ్చుకోవడం. మీకందరికీ ఇదనగానే ఇల్లరికం గుర్తుకొస్తుందని నాకు తెలుసు. ఆ మాట ఎందుకనుకోవాలి. కోడళ్ళిన్నాళ్లు కోడరికంలో పాట్లు పడలేదా? అలాగే కొన్నాళ్లు అల్లుళ్లు అల్లరికం పాట్లు పడితేనన్నా తల్లి దండ్రుల తమ కొడుకుల బాధ గ్రహించైనా మేం కోడళ్ళను బాధ పెట్టినందుకిలా జరిగిందని గ్రహిస్తారేమో? అయినా ఏ ఆడపిల్ల పెళ్ళయినా కాని తల్లితండ్రుల మీద ఆధారపడకుండా ఉంటోంది కనుక. పెళ్ళి,శోభనం, సీమంతం, పురుళ్లు, తరువాత పిల్లల పెరుగుళ్లూ యిలా ఏదీ తప్పడం లేనప్పుడు తల్లితండ్రులను దేవతలుగా చూసుకునే వీళ్ళనే యింట్లో వుంచుకొని తల్లితండ్రులంటే భారమను కొనే కొడుకులను ఎందుకు పంపించవద్దు. ఇన్నినాళ్ళమ్మాయిలు పెళ్ళితో యిల్లు వదిలి వచ్చారు. ఇప్పుడు అబ్బాయిలు పోతారు. అమ్మాయిలు అబ్బాయిలు అంతా ఒకటనుకో వలసిన రోజులు కదా? ఈ చిన్ని సంస్కరణ నెందుకు వెంటనే అమలు చేయవద్దు? ఇదండీ నా ప్రియాతి ప్రియ అంశం. ఇలాగే ఇంకెన్నో అంశాలీ పుస్తకంలో, అన్నీ నా బుద్ధికి

బిడ్డలే కనుక అన్నీ నాకు ప్రియాంశాలయినవి. ఇదీ టూకీగా కవిగారి ప్రియాంశాల కథ. ఈ ప్రియాతి ప్రియాంశాన్ని త్వరలో ఆంధ్రదేశమంతా టముకు వేసి స్వామ్యమార్పిడి సదాచార సృష్టి చేయాలన్నదే నా సంస్కరణాభిలాష! అందరూ సంస్కర్తలూ ఎదుర్కొన్న అన్ని దుర్గతులకూ సిద్ధమయ్యే ఈ అంశం ముందు పెట్టి పుస్తకానికి పేరు పెట్టి ఆంటీ ఆడ్రినిలిస్ టెస్టు చేస్తున్నాను. ఇదే రాకెట్‌గా ఈ అంశం అవకాశం అంచులు మరో సారిచూసి వస్తుందని, అమ్మాయిల కన్నీరు నంతం చేస్తుందని ఆకాంక్ష.

ఇందులో కొన్ని నా పఠనా కార్యక్రమంలో భాగంగా పట్టుకొన్న ఇతర భాషా ప్రియాంశాల అనువాదాలు కూడా వున్నవి. అవీ నాకత్యంత ప్రియాంశాలే కావున వాటికీ ఇందులో తావిచ్చాను.

వేదాలు ఉపనిషత్తులు నా చౌపదల రూపంలో స్వేచ్ఛానువాదం చేయాలనే నా తృష్ణకు సూచికలే ఇందులో పొందుపరచబడిన ప్రార్థనాగీతి, క్రాంతి గీతులు. ఎంతవరకీ ఆకాంక్ష తీరుతుందో కాలమే చెప్పాలి.

ఇకపోతే ఈ శీర్షికా క్రమము సాంప్రదాయిక సంచయ సంయమనాలకు అతీతంగా ఉన్నా పాఠకులకు ఒకే రకం వస్తువు పై కవితలు విసుగు కలిగించ కుండా భిన్నంగా వుండేందుకు చేసినదీ ప్రయత్నం. నా పరమ పితాశ్రీ కళాప్రపూర్ణ డా॥ పోతుకూచి సాంబశివరావుగారు అడుగగానే కృతి స్వీకరణకంగీకరించడమేగాక నా ప్రియాంశాలు తనకూ ప్రియాంశాలని పేర్కొన్నారు. ఎంతో ముదము వెల్లడించారు.

ఇక పాఠకులకూ ఇవి ప్రియాంశాలైతే నా జన్మ ధన్యమౌతుంది. లేదా కాలగర్భంలో కలిసిన ఎన్నో పోత్రాలకిదీ వన్నె తెస్తుంది.

మీ

క వి గా రు

నా ఆనంద సోపానము

కవిగారు "ప్రియాంశాలు" గ్రంథం నాకంకితమిస్తానన్నారు. ఆయన ప్రియాంశాలు నాకూ ప్రి యా ం శా లే. అందుకే అంకితం ఆనందంగా స్వీకరిస్తున్నాను.

కవిగారి కలం ఒక ప్రవాహం. ఆలోచనలు రాగానే అది ఒక నదిలా ఆవిర్భవించి కొండ కోనలు దాటుకుంటూ, ఉత్తుంగ తరంగాల నదీమతల్లి లాగ పరుగిడుతూ చివరకు కావ్య సరస్వతి పాదాలకు ప్రణమిల్లుతుంది. ఆయన భావనలో ఒక వేగం, ఒక మెరుపు, ఒక ప్రశాంత ప్రకృతి దర హాసం ద్యోతకమౌతాయి.

ఏది రాసినా స్పష్టంగా, నిర్భయంగా చెప్పే కవి నిరంకుశుడని ధృఢ పరిచారు కవిగారు. అనేక అంశాలు ఈ గ్రంథంలో ఆయన పొందుపరిచారు. ఆయన ధ్యేయం నిర్వచిస్తూ, శాసనాలు, సందేశాలు, ఆలోచనలు, అలజడులూ కూడా ఆయన కలం నుండి జాలువారాయి — యిందులో నినాదాలూ ఉన్నాయి. ఉత్తమ నాదాలూ ఉన్నాయి.

"ప్రియాంశాలు" నామకరణమే ఓ క్రొత్తదనం. రచన నామకరణం లో రచయిత గమ్యం కనిపించాలి. కవిగారి ప్రియాంశాల్లో ప్రతి అంశంలో తమ వ్యక్తిత్వం చాటుకున్నారు కవిగారు.

కాళోజీలా 'నా గొడవ' ఉటంకించారు. ఇందులో కాళోజీ కవితా రీతులు కూడా పుణికి పుచ్చుకున్నారు కవిగారు.

మైత్రివల్లగాని, కవితా వైచిత్రి వల్లగాని అంకితం రాణిస్తుంది. ఇందు లో మైత్రి కవితా వైచిత్రి రెండూ ఉండడమే ఈ ప్రియాంశాలు నాకు చాలా ప్రియమైనాయి.

ఈ అంకితం నాకో ఆనంద సోపానం నా జీవితంలో.

23-9-97

6-3-195, న్యూబోయిగూడ,

సికింద్రాబాదు-3.

కళాప్రపూర్ణ

డా॥ పోతుకూచి సాంబశివరావు

పీఠిక

పదినెలలలో నాల్గవ గ్రంధం "కవిగారి ప్రియాంశాలు" వెలువరిస్తూ తన పెద్ద మేనమామ 47 సంవత్సరాల క్రింద తనను కవిగారూ అని పిలిచిన పిలుపును సార్థకం చేసుకున్నారు కవిగారు.

మొదటి గ్రంధం "కవిగారి స్వగతాలు" లో తన ఆత్మీయులైన బంధు మిత్రులను కవిత్వంలో బంధించి చిరస్మరణీయులు చేసి ఓ క్రొత్త ఒరవడి సృష్టించారు.

భారతీయ సంస్కార పర్వాలను జాతీయ రాష్ట్రియ ఉత్సవాలన్ని టినీ కవిత్వీకరించిన కవిగారి "సందర్భ స్వరాలు" కూడా ఓ నూత్న ప్రయ త్నమే అని చెప్పాలి.

తన మూడవ గ్రంధం యేకంగా సాక్షాత్సరస్వతీ స్వరూపిణియైన స్వర్ణలతా సతీమణి సూచన మేరకు వందకంద పద్యాల శతకం ఒకే రోజులో వ్రాసి ఆమె పేరును మకుటంలో యిమిడ్చి ఆమెకే అంకితం చేసి "స్వర్ణ గోపాల శతకం" గా వెలువరించి స్త్రీజాతి ఎడల తనకున్న గౌరవభావం చాటుకొన్నారు. ఇదీ ఓ వినూత్న యత్నమే.

ఇలా యింతవరకెవరూ సాహసించని విధంగా సాహితీ ప్రక్రియలు చేస్తూ పుంఖాను పుంఖాలుగా గ్రంధాలను వెలువరిస్తూ మరో రెండు మూడు నెలలో ఇంకో ఈ "ప్రియాంశాలు" కాక ఇంకో రెండు గ్రంధాలూ వెలు వరించి సంవత్సరకాలలో అరు గ్రంధాలు ఆవిష్కరించిన స్థాయికి ఓ ఇంజ నీరు ఎదిగాడంటే అదో రికార్డు కాదా? ఇంకా 16 సిద్ధంగా ఉన్నాయంటాడు. భగవద్గీత, వేదోపనిషత్తులూ అన్నీ తనదైన బాణీ చౌపదలలోనికి అనువదించే ప్రయత్నంలో వున్నానంటాడు ఆయన నిమ్మకు నీరెత్తినట్లున్నా వినేవారికే ఆశ్చర్యం కలిగించే పరిస్థితి.

ఇక తన రచనలకు పేరు పెట్టడంలో సిద్ధహస్తుడు. ఈ "ప్రియాం శాలు" లోని అన్ని అంశాలు అయనకే కాక నాకూ ప్రియంగానే తోచినవి. చదివిన ప్రతి పాఠకునికీ హృదయానికి హత్తుకొనే ప్రియాంశాలెన్నో

ఉన్నవి. పీఠిక వ్రాయడానికి పూనుకొంటే మొత్తం నూటికి నూరుపాళ్ళు పరిచయం చేయాలన్న స్థాయి వుందీ ఈ కవితల్లో. గ్రంధమంత పీఠిక వ్రాయలేం కదా అందుకని ప్రియాతిప్రియంగా అతి ముచ్చటగా అనిపించిన అంశాలను ఉటంకించి ఆపేస్తాను.

కవిత్వం అట్టడుగు బడుగువానికి అందుబాటులో లేదని నిందింపబడుతున్న తరుణంలో ఆ మాట నిజం కాదన్నట్లు సరససుందర కవితా మకరందాన్నందిస్తున్నారు కవిగారీ పొత్తంలో.

పావన గోదావరీతీర బాసర మహాక్షేత్ర జ్ఞాన సరస్వతీ మాత సందర్శనానంతర సాక్షాత్కార వరప్రసాదంగా "పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠం" వ్యవస్థాపకులై రాష్ట్ర రాజధానిలో సరస్వతీమాత నిలయంకూడా నెలకొల్పాలనుకున్నంతటి సరస్వతీ భక్తులు కవిగారు.

వేదాలు, ఉపనిషత్తు తనదైన ఈ కవిగారి సరస బాణీలో వస్తే అవి ప్రసిద్ధ శతకాలలా ప్రజామోదం పొందుతాయనడానికి ఈ పొత్తంలోని మొదటి రెండు శీర్షికలు తార్కాణం.

నాకు ద్యోతకమైన కవిగారి ప్రత్యేకత ఆయన సమస్యను చూపడమే కాక అందులో సందేశం పరిష్కారం తప్పక జొప్పించడం.

కూతురు పెళ్ళిచేసి
అల్లుని నాహ్వానించండి
ఆడపిల్ల కష్టాలను
అర్థంటుగ ఆపుకొండి!

మన అమ్మాయిల కంటనీరు లేకుండుటకు కొడుకు పెళ్ళిచేసి కోడలును తెచ్చుకొనే బదులు కూతురు పెళ్ళిచేసి అల్లుణ్ణింటికాహ్వానించమంటాడు. ఎంత చక్కటి సంస్కరణా పరిష్కారం. ఇలాచేస్తే కొడుకులూ కోడళ్ళతో

కొరకొరలు పడే మాతాపితరులూ ఉండరు. ఇలా పరిష్కారయుక్తంగా సంస్కరణ ధ్యేయంగా ద్రాక్షాపాకంకన్నా మధురంగా చవులూరించు, పాట లాగా గలగలా సాగే కవితలు కవిగారివి.

సంఘంలోని కుళ్ళును దుయ్యబడుతూ అక్కడికక్కడే దాన్ని క్షాళన చేయాలనే తపన "ఆదర్శవంతమైన జాతినొకటి నిర్మిద్దాం, దేశమాత గౌర వాన్ని దిశలనెల్ల చాటుదాం!" లాంటి దేశభక్తి కవితలు కోకొల్లలిందులో.

పురుషాధిక్య ప్రపంచమని లోలోపల మధనపడుతున్న స్త్రీవాద మహిళామణులు కవిగారి స్త్రీ జనోద్ధరణకు కంకణం కట్టుకున్న స్త్రీ జాతిని గౌరవించే తీరుకు అభినందించే కవితలు "నవనారీమణులు", "ఆలోచించండి" "సదాచార సృష్టి" లాంటివి ఎన్నో ఉన్నాయి ఈ సంకలనంలో.

ఆదర్శంగా బ్రతకడంలోని అవస్థలు (నవ్వానా- ఏడ్వనాలో). దేశ భాష సంస్కృతాన్ని విస్మరించి దేశం అధోగతిపాలైన వైనం, సమయజ్ఞాన జాతీయతా భావాలు కొరవడడం (దేశభాషలో మన రక్షకుల, వైద్యుల, న్యాయస్థానాల స్థితిగతులు (ప్రత్యక్ష నరకాలులో-గంతలిప్పాల్సిందే లలో) ఇతరులకు నిరంతరంగా మేలుచేయాలనే సందేశం (మేలాపకులో), సూర్యు నికీ, మనిషికీ ఉన్న పోలికలు (పోలికలో), చేయిదాటిపోతున్న కాలుష్యాల గూర్చి (కాలుష్యంలో), మగ్గుతున్న బాల కార్మికుల సమస్యా పరిష్కార సూచన పదో తరగతి వఱకు నిర్బంధవిద్య ఆయన కవిత వ్రాసిన నెలలో ప్రభుత్వం ఎనిమిదవ తరగతి వరకని నిర్ణయించడం వైనం ఆయనలోని సం స్కరణకు విశ్వరూపంగా నిలుస్తాయి (మగ్గే బాలలులో). వారి పోటీ చక్క దనాల చలాకీ మనుమలు (కొడుకూ- కూతుళ్ళ పిల్లలు) అమోఘ్, శార్యలను అవ్యాజ ప్రేమతో కవితా రూపంలో కమనీయంగా ఉజ్వల భవిష్యత్తునిద్దరికీ ఆశిస్తూ అక్షరాశీస్సులివ్వడం (అమోఘ్, ఇదేరా సుదినాలలో).

ఇలా చెబుతూ పోతే ప్రతి ఖండిక ఒక ఉదాత్తమైనదిగా స్ఫూర్తి, సం

దేశాత్మకత పరిష్కారమార్గాలతో చక్కదనంగా విరాజిల్లుతున్నది. గ్రంథ విస్తరణ భీతిలేకుంటే ప్రతిదీ ప్రత్యేకంగా వివరించాలనేంత ఉత్సుకత కలిగించినా, కవిగారు పాఠక దేవుళ్ళందరూ చదివి ఆలోచించాలన్న ఆయన ధ్యేయానికి న్యాయం కూర్చాలని అతిసూక్ష్మంగా పరిచయ వాక్యాలు ముగిస్తూ సోదరి శ్రీమతి సి. వేదవతి తన "ప్రియవచనాలు"లో రేఖామాత్రంగా సూచించిన ఆశతో ఏకీభవిస్తూ ఇన్ని ప్రియాంశాలు మేధలో ఇమిడ్చుకొని అందులోని అప్రియాంశాలకు మధనపడుతూ వాటికి సంస్కరణాభావంతో పరిష్కారాలు చూపుతూ ఇతరుల బాధలకింతగా ప్రతిస్పందించే కవిగారు ఆయన ఈ "ప్రియాంశాలూ" సర్వజన ప్రియాలౌతాయనడంలో ఎట్టి సందేహం లేదు.

కవిగారు తప్పక ఆంధ్రపాఠక హృదయాలలో చోటుచేసుకుని చిరకాలం వారి అభిమానం పొందుతారనడంలో అతిశయోక్తి లేదు.

సర్వే సర్వత్రా కొనియాడబడే విశ్వసాహితి స్రష్ట, పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠ ద్రష్ట కళాప్రపూర్ణ డా॥ పోతుకూచి సాంబశివరావుగారికి ఈ ప్రియాంశాలంకితమీయడం ముదావహం.

కవిగారికి అభినందనలు తెలుపుతూ—

26-9-97

మాదన్నపేట,

హైద్రాబాదు.

ఆర్షకవిభూషణ

వడ్డపల్లి సత్యంనాయుడు

సర్వజన ప్రియాంశాలు

కవిగారి ప్రియాంశాలు చదివాను. కవిగారి ప్రియాంశాలు సర్వజన ప్రియాంశాలు. కటుక రోహిణి కన్న కడు చేదు నిజాల్ని తేనె తీపితో చేర్చి తీర్చిదిద్ది సమర్పించగల నేర్పు కవిగారికున్నది.

ఋగ్వేద స్వేచ్ఛానువాదంగాఉన్న ప్రార్థనా గీతి, తైత్తరీయోపనిషత్ శ్లోకం స్వేచ్ఛానువాదం క్రాంతి గీతి వైదిక వాఙ్మయము నందితనకి గల ఆసక్తికి నిదర్శనాలు.

ఆంధ్రులు ఆరంభశూరులన్న అపప్రథను వరంగా విజయవంతంగా నిరూపించగలిగాడు.

అసలైన అందాలు అందమై శీర్షిక. క్రొత్తరీతి ఆచరణీయం!

గలనులు, లేదులు, కాదులు చక్కని శబ్దవై చిత్రి.

"ఆడవారి మనస్సు" చేదు నిజం! అతి మధురమైన చేదు నిజం!

10-8-97 హన్మకొండ

దేవులపల్లి సుదర్శన్

ప్రియ వచనం

నల్గురకూ హృది పంచుట
నా కవితల నడత విధానం!

ఇది-కవిగారి అంతరంగ రహస్యం. ఆ మాటకొస్తే హృదిని పంచడం కన్నా, ఏ కవితకైనా పరమాశయం మరేముంటుంది కనుక!

అవును! కవిత్వానిది ప్రధానంగా హృదయ భాష! హృదయ శైలి దాని ముఖ్య లక్షణం!

గుండె కరిగినప్పుడే పుడుతుంది పదమైనా, పద్యమైనా!

అసలు ఏది కవిత! ఎందుకు కవిత! అన్న ప్రశ్న వేసుకుంటే సమాధానం తేల్చి చెప్పటం కష్టం!

వెన్నెల ఎందుకు కాస్తుంది? కోయిల ఎందుకు పాడుతుంది? మేఘం ఎందుకు వర్షిస్తుంది? అంటే ఏమి చెప్పగలం?

కవిత ఎందుకోసం? తనను తాను ఉద్ధరించుకోవటం కోసమా? అంటే రసానందంతోకూడిన ఆత్మానందం పొందటం కోసమా? లేక, కేవలం లోక హితార్థం కోసమా?

ఈ ప్రశ్న వేసుకొన్నప్పుడూ అనేక వాదనలు వినవస్తాయి. కవిత్వ తత్త్వాన్ని గురించికూడా ఇటువంటివే మరెన్నో వివేచనలు.

ధ్వని పూర్వకమైన అభివ్యక్తితో కూడిన రసాత్మక వాక్యం కావ్యం అవుతుందన్నమాట. మన పూర్వకవిత్వ తత్త్వవేత్తలు తేల్చి చెప్పినమాట!

అయితే- ఇప్పుడీనాడు ఎన్నెన్నో ఇజాల మధ్యవాదాల మధ్య ఇరుక్కుపోయి ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతున్న కవితా కళ- అదొక బ్రహ్మ పదార్థమేమోననిన్నీ అనిపిస్తున్న మాట నిజం!

బ్రహ్మ పదార్థానికైనా బ్రతుకుతో సంబంధం ఉండి తీరవలసిందేమరి!

బ్రతుకంటే- అది మళ్ళీ బ్రహ్మాండమంత అనుభవాల పుట్టకూడానూ!

ఒక్కొక్క అనుభవం- కవి అంతరంగంలో అనుభూతిగా మారి, ఊపిరిని కదలిస్తే ఆ భావానికి రూపకల్పన జరిగినప్పుడు పుట్టుకు వస్తుంది కవిత!

అందుకే- కవిత్వం ఒక ఆల్కెమీ- అంటాడు తిలక్.

కవిత్వం- మానవానుభూతిని అవిష్కరించేది అనుకొన్నప్పుడు అది వ్యక్తిపరంగానూ సాగవచ్చు. సామాజిక సంబంధిగానూ ఉండవచ్చు.

ప్రతిమనిషి జీవితమూ రెండు సమాంతర పార్శ్వాల్లో సాగుతుంటుంది. ఒకటి అచ్చంగా తనదే అయిన వ్యక్తి జీవితమూ- రెండవది- తాను భాగమై పోయిన సమాజ జీవితమూ!

ఇందులో ఏ ఒక్క అనుభవమో గొప్పదని కానీ, రెండవది తక్కువ దని కానీ అనటం న్యాయం కాదు. ఏ ఒక్క అనుభవానికో మాత్రమే స్పందించి రాయాలనటం కూడా సమంజసం కాదు.

వ్యక్తి జగత్తూ గొప్పదే! జన జీవన జగత్తూ అంతకన్నా గొప్పదే- వ్యక్తి లేని సమాజమూ, సమాజం లేని వ్యక్తీ ఉండటం ఎట్లా సాధ్యం కాదో! మనిషికి తనను గురించిన అనుభవాలతో పాటు- పరుల గురించిన ఆలోచ నలూ లేకుండా ఉండటం కుదిరేపని కాదు!

అందుకే- కవి స్పందించక తప్పదు- ఏ విధమైన అనుభూతికైనా!

ఇప్పుడీ ఉపోద్ఘాతమంతా ఎందుకంటే- ఈ 'ప్రియాంశాలు' అంది స్తున్న కవిగారు- మొదటిగా కలంపట్టి వ్రాసుకున్న 'స్వగతాలు' అన్నీ వ్యక్తిగత అనుబంధ సంగతాలే అని చెప్పడానికే!

'కవిగారు' అనబడే ఆకునూరు గోపాలకిషన్‌రావుగారికి విస్తారమైన బంధుసంపద ఉంది. వారందరితో ఆయనకు ఆత్మీయమైన సంబంధాలు ఉన్నాయి. వారందరిమీదా అభిమాన వర్షం కురిపిస్తూ ఆయన కవితలల్లు కొన్నారు.

ఈ రకమైన రచనలవల్ల చదువరులకు పెద్దగా ఒరిగేది ఉండక పోవచ్చు. కాని, ఒక్క విషయం మనం అంగీకరించక తప్పదు. ఇప్పుడూ మనం బ్రతుకుతున్న యాంత్రిక నాగరిక సమాజంలో కరిగిపోతున్న మానవ సంబంధాల మూల్యాలేమిటో ఒక్కసారి గుర్తుచేసుకొని, వాటిని పున రుద్ధరించుకొనే ఆలోచన కలిగించడానికి పనికి వస్తాయి ఇట్టి రచనలు.

అయితే- అంతటితో ఆగిపోకూడదు కవికలం! వ్యక్తి స్థాయి నుండి విడివడి. కవి ఆలోచనా లోచనం విస్తృతమైన సమకాలీన జగత్తులోని వివా దాంశాల మీదా ప్రసరించాలి.

కవిగారి తర్వాతి రచనలలో ఈ రకమైన విశాల దృక్పధం ఏర్పడి ఉండటం- నాకు సంతోషం కలిగించిన విషయం. అందుకే- వారు అందించిన "ప్రియాంశాలు" లోని కవితలను ఆసక్తితో చదివాను.

ఇందులో సామాజికపరమైన అప్రియాంశాలను గురించి ఆవేదనతో చెప్పడం ఉంది. కొన్ని సమస్యలకు తనదైన ఆలోచనతో పరిష్కారం సూచించడమూ ఉంది. అనువాద కవితలూ, స్వేచ్ఛాకరణ కవితలు, ప్రేమ కవితలూ ఉన్నాయి.

అన్నీ కలిపి ఈ ప్రియాంశాలన్నీ ఒకే దారానికి గుచ్చిన కదంబ తోరణంలా అనిపిస్తాయి.

కవిగారి కవితలకు ఒక తూగు ఉంది. లయబద్ధమైన నడక ఉంది. దానితోపాటూ భావవేగమూ ఉంది. వచ్చిన భావానికల్లా అక్షరరూపమిచ్చే ఆవేగమూ ఉంది.

నడుస్తున్న మనదేశ చరిత్ర సాక్షిగా- సమస్యలపట్ల తీవ్రమైన ఆందోళనతో- కవిగారు వ్రాసిన కొన్ని ఖండికలు మనలను కలవర పరుస్తాయి. ఆలోచింప చేస్తాయి.

చట్టాలు మనదేశంలో
కలవారికి చుట్టాలు
న్యాయాలు మనదేశంలో
నత్తనడక నమూనాలు

అనడంలో- వర్తమాన రాజకీయ స్థితిరూపం స్ఫురిస్తుంది.

వరకట్నం ఇవ్వడమూ, తీసుకోవడమూ చట్ట విరుద్ధమని అందరికీ తెలుసు. అయినా ఆ చర్య ఎక్కడా ఆగకపోగా- ఇంకా తీవ్రమవటం మనకు తెలుసు. ఏదో ఒక కారణంగా అత్తలు కోడళ్ళను ఆరడి పెట్టటమూ నేటిదాకా సాగుతున్న చరిత్రే!

అత్తింటి ఆరళ్ళ నుంచీ కోడళ్ళగా తప్పించటానికి. కవిగారు సూచించే పరిష్కార మార్గం వినూత్నమైనది!

అసలు పెళ్ళయిన ఆడపిల్ల అత్తింటికి వెళితేనే కదా ఆమెకు ఈ బాధలన్నీ! కొడల్ని రాచిరంపాన పెట్టే అవకాశం అత్తలకు లేకుండానే చేస్తే!

అంటే ఏ ఆడపిల్లా పెళ్ళయిన తర్వాత అత్తింటికి వెళ్ళనే కూడదు!

కూతుర్నీ అల్లుణ్ణీ తమ ఇంటనే అట్టిపెట్టుకునే వ్యవస్థ రావాలి. అల్లుళ్ళే అత్తింటికి తరలి వచ్చే ఏర్పాటు చేసుకుంటే- ఆడపిల్లలకు అగచాట్లు తప్పుతాయి!

ఆలోచించండి! ఇది సాధ్యమయేనా! ఇట్లాంటి వ్యవస్థ ఏదో ఏర్పడి మళ్ళీ మాతృస్వామ్య దశ వస్తే బాగానే ఉండేట్లుంది! కవిగారికి ఇది ప్రియాతి ప్రియాంశం!

రకరకాల కాలుష్యాలతో నిర్వీర్యమైపోతున్న సమాజంలో- ఉన్నవి చాలక, అస్మదీయ, తస్మదీయ, స్కాముల కాలుష్యాలూ చేరిపోతున్నాయంటారు కవిగారు. ఆధునిక జీవితంలోని అవాంఛనీయ పరిణామాలకు ఇది చక్కని వ్యాఖ్య అవుతుంది.

దేశంలో విచ్చల విడిగా పెచ్చరిల్లిపోతున్న అన్యాయాలు, అక్రమాలు దగా, మోసం, అవినీతి, దౌర్జన్యం వంటి అమానుష చర్యలను గర్హించినా.

అనుమానం, అసూయ, అపోహ, ఈర్ష్య, భయం, క్రోధం వంటి లక్షణాలతో ఇతరుల బ్రతుకుల్లో నరకం సృష్టించే 'నరక నిర్మాతల్ని' గురించి ఆగ్రహం వెల్లడించినా.

కవియొక్క సామాజిక దర్శనంలోని నిజాయితీ ఎంతటిదో అర్థమవుతుంది.

ఈ కవికి స్త్రీలపట్ల గౌరవం ఉంది. వారు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యల పట్ల సానుభూతి ఉంది. అర్ధాంగిని గౌరవించుకోవడం తెలిసిన కవిగా- కవిగారి వ్యక్తిత్వంపట్ల నాకూ ఎంతో గౌరవం ఏర్పడింది.

అన్నిటినీ మించి- ఈ కవికి సాటివారిపైన ఆర్తి ఉంది. కరుణ ఉంది.

కరుణ లేక ప్రేమ లేక
మానవాళి సేవలేక
బ్రతికే బ్రతుకు కన్న
చావది నిజంగా మిన్న!

నిజంగా కరుణాంతరంగుడయితే తప్ప- కవి ఇటువంటి వాక్యాలు పలకడం సాధ్యం కాదు!

నీ బాధలేగా నీకెప్పుడు
ఇతరుల కన్నీరు నీవెరుగవు
ఇతరుల కష్టాలు నీవడుగవు

ఈ పదాలు చదివినపుడు నాకనిపించింది. మన అనాది సంస్కృతికి మూల సూత్రమేదో దానిని అందుకొన్న కవి కనుకనే- ఆ భావాన్ని ఇంత లేట తెలుగు పదాలలో తెలియచెప్పి ఉంటాడని!

సర్వేజనాస్సుఖినోభవంతు-
అన్నది మన ఋషులు పలికిన సూక్తం!

నిజంగా కవిత్వం కన్నాకూడా బ్రతుకు గొప్పది! ఆ బ్రతుకును కార ణ్యస్పర్శ అనేది. ఆర్ద్రం చేస్తూనే ఉండాలి!

సర్వే భవంతు సుఖినః
సర్వే సంతు నిరామయాః
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు
మాకశ్చిత్ దుఃఖ భాగ్భవేత్-

సర్వప్రాణులూ సుఖంగా ఉండాలి! లోకంలో ఎవ్వరూ దుఃఖ పీడితులు కాకూడదు. అందరూ అన్నివేళలా సుఖులై ఉండాలి!

ఎంతటి మాననీయమైన, మహితాత్మకమైన వాక్యం ఇది!

ఇంతటి భావాన్ని ఎంత సున్నితంగానయినా సరే- వాక్యంలో పొంద గలిగితే అంతకన్నా లోకహితమైన రచన ఏముంటుంది?

ఇతరుల బాధల్ని గురించీ, ఇతరుల కన్నీటిని గురించీ ఆలోచించ గలిగిన ఈ కవిగారి గురించి నాకు ఎన్నో ఆశలు ఉన్నాయి. కరుణ కలిగిన కవి క్రాంతదర్శి కాక మానడు!

తమ 'ప్రియాంశాలను' కవిగారు నాకు ప్రియమిత్రులు కళాప్రపూర్ణ పోతుకూచి సాంబశివరావుగారికి అంకితం ఇవ్వడం నాకు మరీ ఆనందం కలిగించిన విషయం!

కృతికర్తకూ, కృతిపతికీ నా హార్దిక అభినందనలు అందిస్తున్నాను.

సి. వేదవతి

6-9-1997

12-2-826/ఎ/45, ఎల్ఐసి కాలనీ
మెహదీపట్నం, హైదరాబాద్.

"కవి కౌస్తుభ"
డా॥ ఆచార్య తిరుమల
11-11-152/1/2, సౌభాగ్యపురం,
హైదరాబాదు-35

తొలిచూపు !

ఆధునిక తెలుగు కవితా రంగంలోకి అడుగిడిన అనతి కాలంలోనే తన ప్రతిభా పాండిత్యాలతో ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని సంపాదించుకును 'కవి గారు'- 'ప్రియాంశాలు' పేరుతో మనకు మరో కవితారత్న పేటికను అంది స్తున్నారు. ఇది, ఆత్మీయులు అక్షర తపస్వి డా॥ పోతుకూచి సాంబశివరావు గారికి అంకితంగా, పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠం నుండి వెలువడటం ముదావ హం అభినందనీయం.

కవిగారు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల ఉరుదూ భాషా కోవిదులు కావడంవల్ల ఆయన రచనలెప్పుడూ ఆలోచనామృత ధారల్లాగ ఉంటాయి. అచ్చమైన కవిగా నలుగురికోసం కరిగిపోతూ, తనకు తోచిన పరిష్కారాన్ని కవితగా నలుగురి హృదయాలకు పంచుతూ యాత్ర సాగిస్తున్న కవిగారి దీక్షాదక్ష తలు చాలా గొప్పగా కనిపిస్తున్నాయి.

అనురాగం
అందమైన
ఒక రోగం—అనటంలోని సమత్వయోగంగానీ, కాలుష్యాన్ని గూర్చి చెపుతూ—

"దండిగ అందరికీ ఉన్న
ధనదాహ కాలుష్యం" అనటంలోని సత్యకథనంగానీ, దేవభాషని ప్రస్తావిస్తూ—

"సంస్కృతాన్ని జాతి భాషగా మలిస్తేనే తప్ప
చనిపోతున్న సంస్కృతికి మోక్షం లేదు" అనటంలోని ప్రగాఢ జాతీయాభిమానంగానీ- ఇటువంటివి ఇంకా ఎన్నెన్నో యీ సంపుటిలో కవిగారి భావ గాంభీర్యాన్ని తెలుపుతూ వున్నాయి.

ధీమాన్యులకు సైతం అందనంత ఉన్నతంగా ఆలోచనచేసి సామా న్యులు సైతం ఆనందించేటంత సరళ సుందరంగా రచన చేయటం కవిగారి ప్రత్యేక లక్షణం.

ప్రియాంశాలు. కవితల్లో ఈనాటి సమాజం ప్రతిబింబిస్తూ ఉంది. వరకట్నం వంటి సమస్యలతోపాటు మనిషిలోని అవగుణాల్ని, దుర్గుణాల్ని, బలహీనతల్ని తూర్పారబెట్టి, పరిష్కార మార్గాల్ని సూచించే పద్ధతి ప్రశంసా పాత్రంగా ఉంది.

స్వార్థ రాజకీయాలవల్ల, కుహనా న్యాయ వ్యవస్థలవల్ల, దోపిడీ విధానాలవల్ల, అమానుష అక్రమ ధనార్జనా విధానాలవల్ల కుటిల సంబంధాలవల్ల, ప్రజల్లో గూడుకట్టుకొని వున్న అజ్ఞానంవల్ల, అసమర్థత వల్ల నేటి సమాజంలో చెలరేగుతున్న అశాంతిని, అభద్రతాభావాన్ని రూపుమాపి,మానవత్వం నింపి మనిషిని మానవునిగా మలచాలనే తపనే ఈ 'ప్రియాంశాలు' సంపుటికి మూల సూత్రం. లక్ష్యం మహత్తరమైనప్పుడు, లక్షణం కూడా మహత్తరం గానే ఉంటుంది. కవిగారిలో విశ్వశ్రేయోభావ లక్షణం ప్రమాణాలకు అందనంత దూరంలో పారిజాత ప్రసూనంలా పరిమళిస్తూ ఉంది.

'కవి' అనే శబ్దం చాలా గొప్పది. "కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః" అని జగద్రచయితయైన పరమాత్మకు పర్యాయ పదంగా వేదం "కవి" ని పేర్కొంది. ఆ ఈశ్వరీయ రచనాంశ గలవారంతా కవులే అవుతారు. ఆ అంశాలే విశ్వరూపియైన ఈశ్వరునికి ప్రియాంశాలవుతాయి. కవిగారు ఆ మార్గాన పయనిస్తున్న ధన్య జీవులు.

"గుణదోషమయం విశ్వమ్", కాబట్టి ఎందులోనైనా గుణ దోషాదులుంటాయి. దోష మార్జనంతో, గుణాదానం చేసుకోవటం కర్తవ్యం. అందులోనూ, కళా జగత్తులో ఈ అవసరం చాలా ఉంది.

"Never Judge a work of art by its defects"

అనే ఆంగ్ల సుభాషితం నాకెంతో నచ్చింది. నేనీ ప్రియాంశాల్లోని అప్రియాంశాల జోలికి పోవటం లేదు. "న బ్రూయాత్ సత్య మప్రియమ్" అని మను శాసనం. కవిగారు లోకజ్ఞులు. లోకరీతినిబట్టి వారి కలం సాగుతూ వుంది. ప్రయోగాల్ని, పరిష్కార మార్గాల్ని లోకం తొందరగా అంగీకరించదు. అది చరిత్ర చెపుతున్న సత్యం కాబట్టి వేచి చూడాల్సిందే!

కవిగారు ఉత్తమోత్తమ కవితా సంపుటాలతో తెలుగు భారతిని అలరించి, కీర్తిమూర్తులు కాగలరని ఆశిస్తూ అభినందనలు తెలియచేసుకుంటున్నాను.

29-9-97

విబుధజన విధేయుడు

ఆచార్య తిరుమల

హితాంశాలు

"హితేన సహితం సాహిత్యం" అనగా సాహిత్యము మేలు కూర్చు నట్టిది అని. ప్రీతిదాయకమైనది, నీతిదాయకమైనదని కూడా సాహిత్యాన్ని చెప్పవచ్చు.

సర్వజనీనము, సార్వకాలికమునయి కవి యొక్క ఆత్మీయతను స్ఫురింపచేయుచు రసప్రధానమై ఆనందప్రదమైన కావ్యజాలమే సాహిత్యము.

సాహిత్యము మానవుని అంతరంగ జగత్తునకు సంబధించినది. హేతు విశ్లేషణలకతీతమైనది.

కవి ఆత్మీయత నుండి, వ్యక్తిత్వము నుండియే కావ్యముద్భవిస్తుంది. అందుకని అతని రచనలలో ఏ రచనకారచనను విడిగా చదివి అందలి స్వారస్యమును గ్రహించాలి.

అలనాటి ప్రాక్ నన్నయ యుగం నుంచి నేటి ఆధునిక యుగం వఱకు ప్రక్రియా విశేషం ఏదైనా సమాజ హితాన్ని మాత్రమే లక్ష్యంగా పెట్టుకొని అక్షరాలను, కృతులను మానవ కళ్యాణ శ్రేయస్సు దృష్ట్యానే సాహిత్యాన్ని అపురూపంగా అందిస్తూ వచ్చారందరూను. సాహిత్యమంటేనే మానవత్వం. "ఇజం కంటె హ్యూమనిజం గొప్పది" మానవతా సహితమైన సాహిత్య రచనల వల్లనే సమాజం ఆటుపోటులకు తట్టుకొని పదికాలాల పాటు పచ్చగా ఉంటుంది.

ఇటువంటి ఉదాత్త లక్ష్యాలు, లక్షణాలు, హ్యూమనిజం పునాదిగా కవి గారు వ్రాసిన కావ్యమే ఈ "ప్రియాంశాలు". ఇది కవిగారు వ్రాసిన నాలుగో కావ్యం. ఇందులో అందరికీ ఏదో ఒక "ప్రియాంశం" వుంది. జీవితపు విలువలు, జీవితంలో నేర్వతగ్గ విషయాలు, ఆచరించతగ్గ విషయాలు, ఆలోచించవలసిన విషయాలను కరతలామలకంగా చెప్పారు. ఇవి అందరికి, ప్రియము, హితము కూర్చే విషయాలు.

మచ్చుకు కొన్ని ప్రియాతి ప్రియమైన అంశాలు చూడండి:-

"సవాల్" లో "బ్రతుకు ఆశ వదలినపుడు సవాలే నా ఊపిరి" అంటారు. ఎంత ఆశావాదం? "విజయం మనదే" లో "క్రీడా నియమాలాచరిస్తే క్రీడా భావం చూపిస్తే-క్రీడోల్లాసం ప్రదర్శిస్తే ఓడినా మనం గెల్చినట్లే" స్పోర్ట్స్‌మాన్ స్పిరిట్‌కు ఇంతకన్నా చక్కని నిదర్శన ముంటుందా? "ఆచరణ" అన్న శీర్షికలో

"నేర్వాలని ఉన్నవాడు
నేర్వగలడు ఎంతైనా
నేర్చుకొనుట సులువే
నేర్పుటయు సులువే
నేర్చిన దాచరించుటయే
నిజంగా అతి కష్టం"

ఆచరించటం జీవితంలో ఎంత ముఖ్యమో గమకంతో చెప్పారు।

ఆవేశం" అన్న గేయంలో

ఆవేశం తగ్గినాక
చేసితివా ఆలోచన
నీకు నీవె శత్రువుగా
నిలిచి పోదువెప్పుడైనా" — ఆవేశం వల్ల వచ్చే అనార్థాన్నెంత అవలీలగా అర్థవంతంగా చెప్పారో?

కవిగారి ఈ ప్రియాంశాలు వారినే కాక చదువరులను కూడా ఆలోచింపచేసి ఆచరణాత్మత కున్ముఖులను చేస్తాయని నా నమ్మకం.

కవిగారి కలంలోంచి ఇంకా ఎన్నో కావ్యాలు వెలువడాలని, వారు పాఠకుల హృదయాల్లో కలకాలం నిలవాలని, వారిలాగే సందేశాత్మకంగా వ్రాస్తుండాలని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

సాహితీ లోకంలో కవిగారు తనదైన బాణీలో ఒక ప్రత్యేకమైన స్థానం పదిలపరచుకుంటున్నారు. వారి ప్రతిభా పాటవాలకు, సాహితీ పిపాస సేవాభావాలకు వారు నెలకొల్పిన "పోతుకూచి సరస్వతీ పీఠమే" నిదర్శనము.

వారి సహధర్మచారిణిగా, వారు సాహితీ రంగంలో శిఖరాగ్రాలు అధిరోహించాలని ఆ చదువుల తల్లిని వేడుకుంటున్నాను.

22-9-97

"విద్యారత్న", "ఉపాధ్యాయరత్న",
"వనితారత్న", బహుకళా కోవిద"
డా॥ ఆకునూరు స్వర్ణలత

1. ప్రార్థనా గీతి

అన్ని చరా చరముల
అన్ని జీవ జాలముల
సృష్టికారకా దేవా
సర్వశ్రేష్ఠ సకలబల :

భౌతిక అధ్యాత్మిక విజ్ఞాన జ్ఞానాలతో
ధీశక్తిని తేజపరచు దేదీప్తులతో
ఆనంద సముద్రా అన్నమిచ్చు పోషకుడా
ప్రాపకమునకు మేము నిన్ను ప్రార్థిస్తాం నతులతో

ఆర్థిక పరమార్థిక విజ్ఞాన జ్ఞానాల
అనుదిన మడగకుండ వృద్ధిచేయు నీలీల
ఆరోగ్యము అందరికీ అందించగ నీవు
ఆనందం పొందుతాము ఆచరించి మంచి పనుల :

(ఓమ్ తమీశానం జగతస్తస్థు షస్పతిమ్
తియం జిన్వ మావసేహు మహేవయమ్
పూషానో యథావేద సామ సద్వృధే
రక్షితా పాయురదబ్ధః స్వస్తియే :)

(స్వేచ్ఛానువాదం) ఋగ్వేదం 1-6-155

2. ధ్యేయం

నల్గురినీ
నవ్వించుట
నా జీవిత
పరమ ధ్యేయం!

నల్గురికీ
సాయపడుట
నా చేతల
నర్మ భావం!

నల్గురకూ
హృదిపంచుట
నా కవితల
నడత విధానం!

నల్గురునూ
ఎదుగ చూచుట
నా కన్నుల
ఎద ఆరాటం!

నల్గురికై
కరిగిపోవుట
నాకు సదా
మహదానందం!

3. క్రాంతి గీతి

సకల బలా సంరక్షించు
సర్వజనుల నారాధించు
ఒకరిని ఇంకొకరము
కాపాడగ కరుణించు !

అన్ని గొప్ప ఆలోచనలే
బుద్ధి జ్ఞాన సామర్థ్యాలే
ఇమ్ము మాకు మేము
కరుణాళుల మౌదుములే !

మా జ్ఞానము విజ్ఞానము
వెలుగు లీన ప్రపంచాన
ఈర్ష్యా భయ విద్వేషము
చొరకుండా మాలోన !

శాంతీ ప్రశాంతి కరుణ
కాంతీ క్రాంతీ దిశలు నిండ
కాపాడగ ఎల్లరినీ
కలవాడవు నీవేనయ !

శాంతి శాంతి శాంతిః

(ఓం సహనావవతు శ్లోకానికి స్వేచ్ఛానువాదం)

4. అమలెరుగని శాసనాలు

శాసనాలు చేయగానె
చక్కబడదు సమాజం
కోకొల్లలు మూర్ఖజనులు
కావాలని నిర్భయంగ
శాసనాలు లెక్కించక
వాటి నతిక్రమించినపుడు
తగిన శిక్ష వారికేసి
తగురీతిగ బుద్ధి చెప్పి
శాసనాల నమలుపఱచు
చిత్తశుద్ధి మనకు లేదు!
ఇన్నాళ్ళకు ఇన్నేళ్ళకు
మద్యపాన నిషేధాన్ని
మనమంతా ముద్రవేయ
మన ప్రభుత అమలు చేసె!
ఇంకా ఎన్నెన్నో శాసనాలు
కాలదోషం పట్టిపోయి
కాగితాలలో మూల్గుచుండె!
చట్టాలు న్యాయాలు
మనవి నామ మాత్రాలు
కొంతమంది స్వార్థపరులు
కొందరు దేశ ద్రోహులు
ఎటు త్రిప్పితే అటు తిరిగే
ఏ బ్రాసి మరబొమ్మలు
అందుకనే చట్టోల్లంఘుల
చేతలవే చట్టాలుగ
అందుకనే న్యాయ విరోధుల
నడతలవే న్యాయాలుగ
చలామణి ఔతున్నవి
ఇలా సమాజమేడ్చింది!
నా చిన్నప్పుడనేవారు
మామబావి అల్లుడు చేదయని
ఏభై సంవత్సరాలు
ఈ రీతినె గడిచిపోయె
ఈ సమాజ పరిస్థితి
యేమాత్రం మారదాయె
నేటికి ఆ లోకోక్తి
అంతగానె నిజం కదా?
చేదబావి అమ్మాయి తండ్రి
చేదబకెటు అత్తగారు
చేంతాడు పతిదేవుడు
చేదువాడు మామగారు
అమ్మాయికి పుస్తెతాడు
మన మేసే ఉరిత్రాడు
నాశ్వశూరుడూ నేనుకూడ

నా అల్లుడు కొడుకు కూడ
దీని పరిధిలోనికి రాము
అంతా ఆదర్శ వంతులము!)
ఎంత నిశ్చలం మన పురోగతి
ఎంత స్పష్టం సమాజం అధోగతి!
జరిగినదేదో జరిగినది
దానిగూర్చి విచారించక
ఇప్పటికైనా మేల్కొని మనం
మద్య నిషేధంలాగానే
కట్న నిషేధం కూడా
కఠినంగా అమలు చేసి
మన బిడ్డల కన్నీరును
మనకుండా చేసేద్దాం
వరకట్నం చావులను
ఇకనైనా ఆపేద్దాం
మహిళ మనుగడే ముప్పుచేయు
భ్రూణహత్యల నాపేద్దాం!

చట్టాలను అమలుచేయు
సత్తా మనకుందని
నిరూపించుకొందాం!
ఆంధ్రులమనిపించు కొందాం!
(ఇది వ్రాసి అచ్చేసే మధ్యలో
మద్య నిషేధాన్ని ప్రభుత్వం
నీరు కార్చివేసింది
నిశ్చేష్టుల మనల చేసింది.)
ఈ స్థితిలో మనకు దిక్కు
ఒకే ఒక్క చిన్న ట్రిక్కు
చదవండీ నే ప్రతిపాదించే
సదాచార సృష్టి గిమిక్కు!
తిరగేయండీ పేపరు
బిర బిరా చదవండీ
ఆలోచించండి సూవరు
అమోఘ ప్రతిపాదనండీ!

11-4-95

5. సదాచార సృష్టి

ఇక్ష్వాకుల నాటి నుండి
ఇదే కదా ఆచారం
కొడుకు పెళ్ళి అవగానే
కోడలింటి కొచ్చెయడం
పుట్టిన ఆ రోజు నుండి
ముద్దూ ముచ్చటలతో
మోదం మురిపాలతో
పెరిగినట్టి కన్నెపిల్ల
తల్లీ తండ్రీ తోబుట్టువులూ
తన ముద్దు స్నేహితులూ
తనకెంతో నచ్చినట్టి
ఘనమైన పరిసరాలు
అందటినీ వదులుకొని
అన్నిటినీ వదిలిపెట్టి
ఆశయాలు అల్లుకొని
ఆశలెన్నో పెట్టుకొని
అత్తవారి యింటిలోకి
అడుగుపెట్టు కదాతాను
లక్షలతో వచ్చినట్టి
లక్ష్మి దేవినిలాతనను
కొన్ని రోజులే కదా
కొలుస్తారు కోడలిని
ఆపై వ్యవహారం
అంతా షరా మామూలే
ఇదీ అదీ తెమ్మనో
ఇంకా కట్నం తెమ్మనో
ఇంటెడు చాకిరీని
ఒంటరిగా చేయమనో
ఆయమ తలిదండ్రుల
ఆ యింటి యితరులనూ
రోజంతా ఏకధాటిగ
రాజుకొంటు తిట్టడమో
ఇలా ఇలా యింకెన్నో
ఘోరమైన నేరమైన
వాడి వాడి మాటలతో
వల్లమాలు చేతలతో
కోడలికిక కష్టాలు
కో అంటే కోటులుగ
ఆరంభం అవుతాయి
హద్దులన్ని మీరుతాయి
ఆపైన కూడ ఆగకుండ
ఆమెను కాల్చేస్తాయి
ఇలా ఇలా ఏండ్లకొద్ది
ఎన్నెన్నో పూండ్లకొద్ది
మన మన అమ్మాయిలు
తమ తమ కష్టాలను
కనీసం మనతోనైనా
వారి స్నేహితులతోనైనా
చెప్పకుండ దాచిపెట్టి
అత్తా ఆడబిడ్డల
ఆరళ్ళను పడలేదా !
అంతకన్న దుర్భరమగు

బ్రతుకులే బ్రతకలేద !
ఏమి ఎఱుగనట్లు తాను
ఏమి తాను చేయకుండ
తన వారి సందరినీ
వెనకేసుకు తననేమో
చీటికీ మాటికీ
చిన్న చిన్న వాటికీ
సర్దుకు పోవాలని
శాసించే పతి దేవుడు !
భార్యమాటలనె వేదంగా
భావించే మామగారు
కొడుకులకీ రహస్యం
చెప్పనట్టి సన్నాసులు !
తమ బిడ్డల ప్రతిదానికి
క్షమించి వెనకేసుకు
వచ్చేతన అత్తమామలు!
ఇదే తమకు అదుననీ
ఒదినా మరదళ్ళను
అన్నదమ్ముల ప్రేమలను
అలుసుగా తీసుకుని
రాచి రంపాన బెట్టు
రక్కసాడ బిడ్డలూ!
తమబిడ్డల నతిప్రేమగ
ఇతర తల్లి బిడ్డలైన
కోడళ్ళను కొరకొరగా
చూచుతల్లి ఆడదే!
అత్తపెట్టు కష్టాలను
అనుభవించు చున్నదీ
ఎదురుమాట చెప్పకుండ

బెదిరి బెదిరి చస్తున్నది
కంటనీరు క్రుక్కుకొని
కలత పడేదాడదే!
అత్తా చూడబోతె
అ యింటికి కోడలే
ఆమెయునూ ఆడదే
ఈమెయునూ ఆడదే!
తల్లికొంగు పట్టుకొని
తనకేమి పట్టనట్లు
తల్లి చెల్లి కల్ల బొల్లి
తప్పుడు మాటలు విని
వారివైపు మాట్లాడే
తప్పుడు తనయులు!
నాకెందుకు లేయని
నంగి ఆడదానిలా
కూతురు లాంటిదైన
తన భార్య సమానంగ
తన యింటి దీపమైన
తన కొడుకు ప్రాణమైన
కోడలి కష్టాలను
చూసి కూడ చూడనట్లు
ప్రక్కకు తప్పుకునే
పాపాత్ములు మామగార్లు!
యుగ యుగాలుగా
తరతరాలుగా
ఇవే ఇవే కదా
అమ్మాయిల కన్నీటి గాథలు
ఇంత జరిగినా కూడా
మీకు తెలియనే లేదా

ఆడదానికాడదే
ఆగర్భ శత్రువని
ఆడదాని కష్టాలకు
ఆడదే కారణమని
చేతగాని మొగుళ్ళను
చేతబడి చేసినట్లు
చేతులలో పెట్టుకున్న
చేవలేని కొడకులను
చూచుకొని ధైర్యంగా
ఆటలాడు అత్తలను
అదిరించి బెదిరించి
ఆటలనూ కట్టించి
తమ తమ కాపరాలను
తామే నిలబెట్టుకోలేని
తరుణమందు నాకొక
తగిన మంచి ఉపాయం
తళుకుమని తట్టింది!
వివరంగా వినుకొసండి
వినుకొని వేగంగా
విషయాన్ని గ్రహించండి
ఆచరణ చేయండీ
ఆంధ్రులమనిపించుకొండి
ఈనాటి నుండి మీరు
ఆచరించవలయునిదే
కొడుకు పెళ్ళిచేసి మీరు
కోడలినీ తెచ్చుకునే
ఆచారం ఆపండీ
చేయండీ సదాచారసృష్టి!

కూతురు పెళ్ళిచేసి మీరు
అల్లుని నాహ్వానించండి
ఆడపిల్ల కష్టాలను
అర్జెంటుగ ఆపుకొండి!
(ఎందుకనీ అంటారా
ఏ తల్లి తన కూతురును
అష్టకష్టాల పెట్టదు
రాచి రంపాన పెట్టదు
అల్లుని కొంగున ముడేసి
ఆడంగిగా చూడలేదు!
ఇక తండ్రీ కొడుకులంటారా
ఎంతగా వారికి సయోధ్య
ఎందరు తండ్రీ కొడుకులు
ఒకరితో ఒకరానందులు
కొడుకుల పంపించేస్తే
కోడళ్ళత్తలకు దూరం
అంతే కోడళ్ళంతా
ఆరళ్ళకు దూరం!
కొడుకులు దూరమైతే
తండ్రులకూ శాంతిమయం
కొడుకులనగ వినం!
ఆడబిడ్డల కళ్ళలో
అశ్రువులూ మనం కనం!
ఇందరు సంతోషించే
కుందనమీ ప్రతిపాదన
ఎందుకాచరింగకూడదు
అందరానందంగా ఉండకూడదు?

6. ఎటుపోతున్నాం - ఏంకానున్నది ?

చట్టాలు మనదేశంలో
కలవారికి చుట్టాలు!
న్యాయాలు మనదేశంలో
నత్తనడక నమూనాలు!
పెళ్ళిళ్ళు మనదేశంలో
కట్నాలతో కలుషితాలు!
ఎవరికేం చేసినా
నాకేం లాభమనుకొనే
దౌర్భాగ్యపు దశను
మనకు ప్రసాదించినట్టి
అరశతాబ్ది అభివృద్ధి
పెంచినది కుళ్ళుబుద్ధి
ప్రజల మేలు పట్టనట్టి
ఆయారాం గయారాం
అనదగిన ప్రభుత్వాలు
బోఫోర్సులూ, బొగ్గు కేసులు
హర్షద్ మెహతాలూ
కృష్ణపట్నాలూ ఎన్రాన్‌లు
పశుగ్రాసం మోసాలూ
ఎం.పీల కొనుగోలులు
ఎరువులలో మెక్కుడాలు
నీతికొరత కారణాలు
నేటి అన్ని కుంభకోణాలు!
ఎన్ని జరిగినా వాళ్ళను
యేంచేయలేని ప్రభుత్వాలు!
నిన్న వచ్చి నేడు రెచ్చి

రేపు కోట్లు ఆర్జించే
మధ్య దళారీలు, మన
మధ్యనే ఉన్న కాంట్రాక్టర్లు
మన ప్రజాశక్తి దోచి
మన ప్రజా భుక్తి దోచి
వారినెదుగ నీయకుండ
వారినలానే వుంచి
రాత్రిళ్ళకు రాత్రిళ్ళే
రతనాలను ప్రోదిచేయు
రాక్షసులై దాపురించి
దేశాన్నే మింగేసే
దినము మనకు వచ్చె కదా!
ప్రజల ఆలనా పాలనా
పట్టని మన ప్రతినిధులూ
తమ తమ కుమ్ములాటలలో
తలలను యిరికించుకు
నత మత మౌతున్నారే తప్ప
మనలగూర్చి పట్టించేదీ
మనకై వెచ్చించు సమయమేదీ?
అన్యాయాలూ అక్రమాలు
పట్టించుకోని అధికారులు
ప్రజల మేలు చూచుటకే
వేతనాలు పొందికూడ
వారి గోడు వినని వారి
మాట చెవిని పడని
మన ప్రజా సేవకులు,

రోగం కుదర్చమని
శరీరాన్ని అప్పగిస్తే
అవయవాలు మాయంచేసి
అమ్ముకునే నికృష్టులు!
చదువు చెప్పమని జీతాలిస్తే
అవి తేరగా మింగి త్రేన్చి
ఇంటివద్ద డబ్బు గుంజి
చదువు నమ్ముకొనే
దగుల్బాజి మేస్టార్లు!
న్యాయంకై ఆశ్రయిస్తే
పాట్లైన్నైనా పడి
గడ్డెంతైనా తిని
అన్యాయాన్ని గెలిపించే
అష్టమైన న్యాయ కాపరులు!
కాంట్రాక్టర్లతో ఉపకారం పొంది
తప్పుడు పనులు చేయు
సాంకేతిక శాస్త్రీయ నిపుణులు!
పాలనకన్నా తమకు తామె
సాయపడే పరిపాలకులు!
ప్రజల శాంతి భద్రతలే
పట్టని రక్షక సిబ్బందులు!
ఇలా చెప్పుకుపోతే
ఎన్నెన్నో ఘోరాలు
ఈ వ్యవస్థ మారేనా
మన అవస్థ తీరేనా
రామరాజ్య మొచ్చేనా?
రానప్పుడు వ్యవస్థపై
తగుల బెట్టు కొటానుకోట్లు
ప్రతిరోజూ జరిగే
ఎలక్షన్ల పాట్లు, ప్లాట్లు!

అమాయకుల మరణాలూ
మారణ హోమాలు
అన్యాయాలక్రమాలు
దుర్మార్గ ద్రోహాలు
ఇచట యేది చూస్తున్నా
ఏమున్నది దుఃఖ కారణం.
ప్రజల పనులలో దేశంలో
ప్రజల కందుతున్నదెంత?
దేశ సౌభాగ్యంలో భాగంగా
ప్రజలు పొందుతున్నదెంత!
ప్రజ్వరిల్లు పరిస్థితులే
ప్రజావళి ఆక్రందనలే
ఆరాటాలై పోరాటాలై
ఎదురు నిలిచి ఉరిమితే,
ఈ వ్యవస్థ గతి యేమిటి?
బ్రతికి బట్ట కడుతుందా
తోకముడిచి పోతుందా
మరే వ్యవస్థ వస్తుందీ
మన చీకటి పోతుందీ
మనకు వెలుగునిస్తుందీ
మన ఆశలు ఫలిస్తాయి
ఆశయాలు సిద్ధిస్తాయి
ఆ దినాన్ని ఆహ్వానిద్దాం!
ఆ రోజుకు ఎదిరి చుద్దాం
అది వచ్చిన మరుక్షణం
ఆలస్యం చేయకుండ
అనురాగం నైర్మల్యం
పునాదులుగ వేసుకొని
ఆదర్శవంతమైన
జాతినొకటి నిర్మిద్దాం!
దేశమాత గౌరవాన్ని
దిశలనెల్ల చాటుదాం!

7. నవ నారీమణులు

పడేటపుడు సంభాళించి పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు ప్రయత్నించి పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు ఆలోచించి పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు ధైర్యంతో పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు శక్తితోడ పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు యుక్తితోడ పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు ఊహకలుగ పతనమాపవచ్చు
పడేటపుడు నీతిదూరు పతనమాపలేము
పడేటపుడు ధర్మదూరు పతనమాపలేము
పడేటపుడు దుర్మార్గుల పతనమాపలేము
పడేటపుడు మోసగాని పతనమాపలేము
పడేటపుడు మనవరుల పతనమాపలేము
పడేటపుడు ఆ జారుల పతనమాపలేము
పడేటపుడు త్రాగుబోతు పతనమాపలేము

ఆగుమిక చివరి అసంభవాన్ని
ఆంధ్రుల ఆడబడుచులూ
ఆంధ్ర కాళిలు రుద్రమలూ
ఆంధ్రావని నారీమణులు
సంభవము చేసినారా లేదా?
త్రాగుబోతు ఆంధ్రుల ఆటలు కట్టించిరి
తూగడం సుతరామూ మాన్పించిరి
ఆంధ్ర మహా బహుజన పతనము నాపిరి
అందుకే మళ్ళీ ఆ స్త్రీ శక్తిని ఆవాహన చేయడం
అన్యధా శరణం నాస్తి అని మళ్ళీ అర్థించడం
మన మహిళా మణులందరు మరోసారి మరోసారి ప్రతిసారి
మహాతంగా విజృంభించి కదం త్రొక్కి పదం పాడి
కాళరుద్రమలై వరకట్న దురాగతాలూ
నీతి ధర్మదూరత్వాలు, మోసాలు దొంగతనాలూ
దుర్మార్గాలు తమపై దౌర్జన్యాలూ, జటిల పాప జారత్వాలూ
ఆపితే తప్ప........ ఆగవేమో మనభూమిని ఆగదేమో ఈ పతనం

8. ఆలోచించండి

పుస్తె కట్టు ముందు వరుడు
పుచ్చుకొనును కదా లక్షలు
అయినా కూడా కాపరాలు
అగుచున్న వేమి ముక్కలు
తన వ్యామోహం తీరగనే
తనకిక వద్దని భార్యను
తన్ని తగుల వేయుకదా
విడాకులే కోరుకదా
ఇంకో పెళ్ళిని తాను
ఎంచక్కా ఆడవచ్చుని
తిరిగి కట్న రాసులను
తాను ప్రోగు చేయొచ్చని
పుస్తెకట్టినపుడు తాను
పుచ్చుకొన్న ఆ లక్షలు
పుస్తె తీయ పూనినపుడు
చెల్లించడేం అమ్మాయికి
ప్రతి ఆడబడుచు నేడు
ఇలాంటిదే ఓ షరతు
తా విధించగలిగితే
మనలాంటి పెద్దలంతా
దానికి వంత పలికితే
మ్రింగిన ఆ యమ ధనమును
క్రక్కలేక దిక్కులేక
ఆ యమతో బ్రదుకుటకే
ఆకర్షితుడగునేమో?
ఆ పైనైనా తాను
ఆదర్శంగా బ్రదుకునేమో॥
విరుగుతున్న కాపురాలు
తిరిగిచక్క బడునేమో॥

9. విశ్వ మానవులు

బాలల బాలలలాగే ఉండనివ్వండి
వారినీ క్రూర వాతావరణానికి లాగకండి
పక్షులలా వారి నాకసాన విహరించనీండి
పంజరాలలో వారినసలే బంధించకండి
ఎల్లలే లేని నిన్నటి మన భూమి గురించి
ఎంతో వివరంగా వారికి నేర్పించండి
మనుషుల దూరం చేసే గుండెల గురించి
మరీ మరీ అది పాపమని చెప్పండి
వికసించే పుష్పాల్లా హసిస్తూ ఎదగనీండి
యుద్ధాగ్ని కీలలకాజ్యం కానివ్వకండి
భూతకాలమెలాగూ అయింది భూతం
భవిష్యత్తునన్నా కాపాడుకుందాం
పెద్దల ఆటలలో లేదు వారి ఆనందం
ఆ ఆటలు వారికి భయ భ్రాంతి కారకాలు
మనం మానవత్వ మెలాగూ విడిచాము
పశువుల కన్నా హీనంగా ప్రవర్తిస్తున్నాము
బాలలను బాలలలాగే ఉండనివ్వండి
వారి చిన్ని హృదయాలు బందీ కాకుండా
ఎల్లలనన్నిటినీ చెల్లా చెదరు చేసి
విశ్వమానవులయేలా పిలుకలిగించండి!

(షీతల్ మోర్జారియాకు కృతజ్ఞతలతో)

22-3-96

10. ఆంధ్రుడు

ఆరంభ శూరత్వం
ఆంధ్రులకో వరం
ఆరంభం లేనిదే
అంతమెలా సాధ్యం!

చక్కని ఆరంభమే
సగం కార్యసాధన
మనల మనం తెగడడమే
మన దుర్భర వేదన!

ఆంధ్రుడు విశ్వామిత్రుని
అంశా సంతతి- అందురు
ఆంధ్రుడనలే లేని
దేశమూ లేదందురు!

అలాంటపుడు గొప్పవాడు
కాడెందుకు ఆంధ్రుడు
ఎలా మసులుతున్నాడు
ఎలా ఎదుగుతున్నాడు!

ఎంత కోపమెక్కువైతే
అంత ప్రేమ ఉన్నట్లే
ప్రేమ వున్నవారి మీదే
కోపం చూపుదురన్నట్లే!

కోపంతో చెప్పువారు
కోరుతారు అభివృద్ధిని
ముసిముసి నగవులతో కొందరు
ముంచుతారు కొంపలను!

ఆంధ్రుడు తానెపుడూ
అనంత విశ్వాత్మజుండు
అంతగ ప్రపంచాన
ఆదరింప బడుతున్నాడు!

11. నవ్వనా - ఏడ్వనా

ఒక మంచికి నవ్వనా
ఒక చెడుకే ఏడ్వనా
ఒక మంచీ ఒక్క చెడూ
ఒకేసారి దూసుకొచ్చి
ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తుంటే
ఓర్మిని చంపేస్తుంటే
సమన్వయం కుదరకుండ
చచ్చినంత పనౌతుంటె
ఒక మంచికి నవ్వనా
ఒక చెడుకే ఏడ్వనా!
నాకే ఎందుకిలా
నగు బాటౌతున్నది
నేనూ అందరిలా
కాదనా ఇటులౌతున్నది
అందరిలా నేనైతే
అందులోన గొప్పేమిటి
ఆదర్శంగా బ్రదికితే
అదేమైనా తప్పేమిటి
వెంట వెంటనే మంచీ చెడూ
విపరీతంగా బాదేస్తుంటే
ఒక మంచికి నవ్వనా
ఒక చెడుకే ఏడ్వనా!
మంచి మరీ క్షణకాలం
చెడు మాత్రం చిరకాలం
మరీ మరీ జీవితాన్ని
మరణం వైపుకు లాగాటాన్ని
ఎవరి పనని చెప్పుకోగలను
ఎలా నేను తప్పుకోగలను
ఒక మంచికి నవ్వనా
ఒక చెడుకే ఏడ్వనా!

12. దేవభాష

సంస్కృతం తెలియక
సంస్కృతీ హీనులై
వేదమే తెలియక
విధి, జ్ఞాన హీనులై!

ఆర్యులందరు తాము
అనార్యులై దుష్టులై
గొప్ప ఈ దేశాన్ని
కుప్ప కూల్చిరి కదా?

మానవులంతా ఒకటను
మాట తెలుపు కద వేదము
భూమంతా కుటుంబమను
బుద్ధి నేర్పు విజ్ఞానము!

ఎన్నిటికని బాధ పడతాం
ఎందరెందరిని తిట్టిపోస్తాం
దేశ భాషగా సంస్కృతం పెట్టని
దేశ నాయకుల దుయ్యబడతాం

ఇప్పటికైనా పోయింది లేదు
ఆలస్యమైనా సాధించలేంది లేదు
సంస్కృతాన్ని జాతి భాషగ మలిస్తేనే తప్ప
చనిపోతున్న సంస్కృతికి మోక్షం లేదు!

13. మోక్షం

వేద విజ్ఞానంలో ఓలలాడే బదులు
వాదపు అజ్ఞానంలో మునకలేస్తున్నాం
ముందుకు దూసుకుపోయే బదులు
పురోగతి వెనక్కు నెట్టేస్తున్నాం

ఇకనైనా మన తప్పులు దిద్దుకొని
ఈ దేశం బాధ్యత మనదేనని
మన సంస్కృతీ విలువల పునరుద్ధరించి
అనిపిద్దాం గొప్పజాతికి ఘన వారసులమని

ఇక్ష్వాకుల కాలం నుండి ఈ దేశ ఖ్యాతి
తెలియనిదా మనకు దీని ప్రఖ్యాతి
ఎందుకిలా నిర్వీర్యమైపోతున్నదిది
జాతులన్నిటి కన్నా సమున్నత జాతి!

లెక్కకున్నాం తొంభై కోట్ల జనం
ఒక్కడొక్కసారి నా జాతి నా దేశమన వినం
జపసీయుల సమయజ్ఞానం, జాతీయతా భావం
శుద్ధిగా ఆచరించిననాడే మనకు మోక్షం!

14. ఈశ్వరా

ఉగాదులిలాగే
వస్తూ పోతుంటాయి
ప్రభుత్వాలూ పడిపోతుంటాయి
అటు వాటితో
ఇటు వీటితో
ప్రజల కోరిగేది
బహు తక్కువ రెంటితో
పనికిమాలిన దేదైనా
పారవేయదగ్గదే
జనులకు మంచి చేస్తేనే
మనగలదేదైనా!
అట్టడుగు బడుగువానికి
అన్నమందితే ఉగాది
ఆనందం వెల్లివిరిస్తే
ఆనాడే మనకు ఉగాది
ఆభయంగా జీవించిన
ఆ దినమే ఉగాది
అంత కలసి మెలసి వున్న
అపుడే మనకుగాది
సంకీర్ణ ప్రభుత్వాలు
వంకర ప్రతిపక్షాలు
అన్నీ యిక చాలు చాలు
నియంతృత్వమే మేలు
ఈశ్వర ఇది నీ ఉగాది
ఇక నీవే దిక్కు మాకు
ఏంచేస్తావో ఈ ఏడాది
నీవైనా ముంచబోకు!

15. రెండు గురువులు

సుఖం కన్న దుఃఖాన్నే
సౌఖ్యంగా తలుస్తాను
మిత్రునికన్న శత్రువునే
మిక్కిలిగా ప్రేమిస్తాను
వెలుగుకన్న చీకటినే
వేయి రెట్లు కోరుతాను
బ్రదుకుకన్న మరణాన్నే
మరీ మరీ స్మరిస్తాను
గెలుపుకన్న ఓటమికే
విలువ చాల ఇస్తాను
జీవం కన్న జడాన్నే
జేజేగ భావిస్తాను
ధనికుల కన్న పేదలకే
దగ్గరగా వసిస్తాను
ఆకలిలో కోపంలో
అదే రీతి ఏడుస్తాను
మొదటివి నాకు నేర్పింది
మోహాలని అంటాను
రెండవ ఉద్వేగాల్నే
రెండు గురువులంటాను:

అయ ఆచార్య సినారెగారి గజలు "సుఖమైనా దుఃఖమైనా" కు నూరుపాళ్ళ స్ఫూర్తితో.

16. ప్రత్యక్ష నరకాలు

ఇలలో నరకాలన్నవి
కలవన్నది తెలియదేని జ్ఞప్తికి తెస్తా
నిలయాల్ రక్షక భటులవి
ఆలయములు న్యాయాలవి, ఆస్పత్రులవిన్!

"సాయం చేయాలా యేం"
స్వామీ ఇదే మా ధ్యేయం
అంటూనే జనాలను పోలీసులు
అంతగ భయపెట్టడం!

మన న్యాయస్థానాలవి
మరీ సాలె గూళ్ళైనవి
చిరుక్రిములను చెరపట్టి
భూరి కీటకాలొప్పనిస్తవి!

మందులకై నిలదీస్తే
చిందులు త్రొక్కి జనాలను చీ కొట్టుచు మే
మెందుకు పని చేయాలని
సందు దొరకని వైద్యులు స్ట్రయికంటారేం?

17. గంతలిప్పాల్సిందే

కళ్ళు మూసుకుని చూసేదాన్ని
ఎల్లా అనగలం న్యాయమని
కుళ్ళు సాక్ష్యాలను నమ్మేదాన్ని
ఎలా వినగలం ధర్మమని!

అవసరమైతే న్యాయస్మృతి
అంతా తిరిగి వ్రాయాలి
అపవాదులపై శిక్షించురీతి
అన్యాయం మారాలి?

న్యాయదేవత కళ్ళు విప్పితేనే
న్యాయం లభిస్తుంది కోర్టుల్లో
సాక్ష్యాధారాలు సత్యమైతేనే
ధర్మం గెలుస్తుంది వ్యాజ్యాల్లో!

గుడ్డి సాక్ష్యాలను నమ్మని
గొప్ప ధర్మాధికారులుండాలి
సత్తనడక న్యాయాలకు
కొత్త పరుగులందించాలి!

అపుడే న్యాయస్థానాలు
అవుతాయి ధర్మాసనాలు
అవి వినిపించే శిక్షలు
అవుతాయి శిరోధార్యాలు!

18. వేడుకోలు

విరియని మొగ్గలు వెదజల్లు వాసనల్
దూరంపు భ్రమరముల్ చేరునటకు
కోయిలల్ కుహూ కుహూ రావంబు సేయగ
మహి వసంతము వేగ మరలి వచ్చు!

పరుగెత్తు నదులెల్ల పాటలన్ పాడుచు
వారాసిలోపల చేరిపోవు
చీకటి కలదని చిమ్మటల్ దుఃఖించ
జ్యోతి మార్గము చూపు జ్యోతి యొకటి!

ప్రేయసీ దిక్కుమాలిన ప్రియుడనేను
నీ కొఱకు బాధపడుచును నిలిచియుంటి
చాతకము మేఘముల నిరీక్షణములోన
నీటికై ఆశతోడన నిల్చుభంగి!

(దిలీప్ కుమార్ రాయ్ ఆంగ్ల కవిత కనువాదం)
1957-58 లో ఇంటర్మీడియెట్ లో చేసినది

19. వేలాపకు

నేటి రోజు

నీవొనర్చు

నీ మేలును

మరుదినమే

మఱచిపోవు

మహారాజులు

కో అంటే

కొందరా

కోకొల్లలు

నీవంతనె

నిరాశ ని

స్పృహ చెందక

నీ సుగుణాన్ని

నిరసించక

నీ మేలును

ఆపనే ఆపక

నిర్విఘ్నము

గావొనర్చు

నిండు మనీషివై

తరించు!

20. పోలిక

ప్రకృతికీ మనిషికీ
బహు విధాల పోలిక
ఉదయించే సూర్యునికీ
పోలిక మనిషి పుట్టుక!
ఉదయానిని పోల్చవచ్చు
మానవుని బాల్యంతో
మధ్యాహ్నం కాదా అది
యౌవనం మనిషికిలా
జీవితాన గట్టిపడి
జైజై అను సమయం
తీక్షతంత ఉట్టిపడి
తేజరిల్లు తరుణం!
సాయంత్రం వృద్ధాప్యం
చరమగీతి సమయం
అస్తమించు సూర్యునికీ
మనిషి అంతమే పోలిక
ప్రకృతికి మనిషికీ
బహువిధాల పోలిక!

21. కత్తులు దూస్తున్న కాలుష్యం

జగతిని పీడించే సమస్యలు
ప్రగతి కొని తెచ్చే దౌర్భాగ్యాలు
ఇన్నా అన్నా ఎన్నని చెప్పేది
కనుల యెదుట కాలుష్యాలు!

సమస్యలు తీర్చేందుకు మానవుడు
సతమతమౌతూనే ఉన్నాడు
ప్రగతిలో భాగంగా సమస్యల్ని
మానవుడేకొన్నిటినిసృష్టిస్తున్నాడు!

ముప్పులై మనమీదికిపుడు
ముంచుకొస్తున్న సమస్యలు
ముఖ్యంగా మూడే మూడు
వాయు జల ధ్వని కాలుష్యాలు!

కాలుష్యాలు జనులపై నేడు
కత్తులు దూసుకొస్తున్నవి
వదలక అమాంతం జనాన్నే
కబళింప తాము చూస్తున్నవి!

మన ప్రగతికి సోపానాలు
మన ఘన కర్మాగారాలు
మూడు కాలుష్యాలు పెంచే
ముప్పులకివి నిలయాలు!

కర్మాగారాలు విడిచేవి
దోషభూయిష్ఠ వాయువులు
చుట్టూ వుండే వారవి
చూడక పీల్చే విషాలు!

వీటి రసాయన విసర్జనాలు
నీట కలిసే నీచ విషాలు
త్రాగిన వారికి కలిగించు
తగ్గని వెన్నెన్నో రోగాలు!

పనిచేసే కార్మికులకు
ధ్వని కాలుష్యమే బ్రదుకు
చెవిటి వారిని, అవిటి వారిని
చేయందే వదలవు చివరకు!

పట్టణంలో చెత్త కాలుష్యం
వాహనాల ధూమ కాలుష్యం
పర్యావరణకాలుష్యం
పై మూడింటికితోడీరోజు!

అస్మదీయ కాలుష్యం
తస్మదీయ కాలుష్యం
లీకుల కాలుష్యం
స్కాముల కాలుష్యం!

ఆడా మగా అనకుండా
అనుసరించు కాలుష్యం
దండిగ అందరికీ ఉన్న
ధనదాహ కాలుష్యం!

కనులకందలేనంతగ
కాలుష్యమె కాలుష్యం
విష వలయాల కాలుష్యం
విశ్వవ్యాప్త కాలుష్యం!

కాలుష్యాల్ని ఆపడం
కాదేమో ఇక సాధ్యం
తీరం తిరిగి రాలేని
తెప్పలపై పోయాం!

జగతినేల మట్టమైతే
ప్రగతి తిరిగి ఆరంభిస్తే
తప్ప ఆగదేమో కాలుష్యం
అప్పుడేనా అందరికీ మోక్షం!

22. ప్రమగ్గే బాలలు

కర్షకులూ కార్మికులూ
కలిసి నూటికి తొంభై మంది
దుర్భరాలు వీరి బ్రదుకులు
దోచేవారే వీరినెంతోమంది!

వీరికి కష్టపు ఫలితమందకుండా
వేరుచేయు పాపులు పరమనీచులు
కొల్లగొట్టే కోటీశ్వరులు
మధ్య దళారీలు యాజమాన్యాలు!

తొంభై శాతం పై వారిలో
తొమ్మిది శాతమైనా బాలలు
చదువుకొని వికసించాల్సిన
చైతన్య బాల కార్మికులు!

ఎంతో కొంత అన్నట్లుగా
వేణ్ణీళ్ళకు చన్నీళ్ళుగా
పదేండ్ల తమ పిల్లలనే
పనికి పురమాయించే తలిదండ్రులు!

బాల కార్మికులనే తాము
బహు యిష్టంగా వాడేవారు
చిల్లర డబ్బుల ఆశచూపి
పిల్లల రక్తాన్ని పిండుకుని

పెన్నిధులుగా మార్చుకొనే
ఇద్దరినీ ఎంచి నేరస్థులుగా
ప్రేతాలు యాజమాన్యాలు
ఇవ్వవలసినా కఠిన శిక్షలు
ఎంతో కొంత తాము మ్రింగి
అంతగ పట్టించుకోని అమలుదార్లు

వీరినీ వారినీ విద్రోహులందర్నీ
వేసి జైళ్ళలో బుద్ధి చెప్పేంతగ
ఏనాడన్నా దేశంలో ఎదిగాయా
ఏమన్నానా న్యాయాలు చట్టాలు!

తప్పులు చేసేవారంతానూ
తగుదు మాయని తప్పింపుకోగా
చిన్నారి బాల కార్మికులకేల
చేయని తప్పులకు శిక్షలు!

వీరికి శిక్షలు తప్పాలంటే
వేరే మార్గం లేనేలేదు
బాల కార్మికులు ఉండొద్దంటే
బహుశాః వేరే దారే లేదు!

పదవ తరగతి వరకు తప్పక
అమలు చేయడమే నిర్బంధ విద్య
అన్నిటికన్నా మించిన సూచన
ఆచరణయోగ్యమైన ప్రతిపాదన!

(అంశాన్ని సూచించిన ఆప్తమిత్రు డనదగిన బొంగు వేణుగోపాల రావుకు ఆప్యాయంగా అంకిత మీ రచన)

23. దేనికని స్వర్ణోత్సవాలు

దేశంలో స్వర్ణోత్సవాలు
దీనుల బ్రతుకులు దీనాతి దీనాలు
వస్తేనేం ఎన్నెన్ని ప్రభుత్వాలు
ఐతేనేం ఎందరు మంత్రివర్యులు!

ఏం సాధించాం ఇన్నిన్నేళ్ళు
రాజకీయాల్లో కంపు, కుళ్ళు
ఆదర్శులవ్వాల్సిన మంత్రులే
అవుతున్నారు గడ్డితినే వాళ్ళు

వారికి తోడు దొంగలై
వీరూ కొందరధికారులు
మింగుతున్నారు వెన్నలై
మీసాల కంటకుండా వెన్నలు!

దేశాభివృద్ధికి పెట్టే ఖర్చులో
ప్రజలకందాల్సిన సొమ్ములో
వారికందేది ఇరవై శాతమేనని
ప్రధానమంత్రే చెపితే, క్షేమనాలో!

బీదలు పొందాల్సిన సౌభాగ్యం
మీది నుండి క్రిందిదాకా సర్వస్వం
పంచుకుంటున్నారు మధ్యదళారీలు
ఇంతకన్నా ఉంటుందా ఘోరం!

గొర్రెలుగా ప్రబలను వారి
పుర్రెలు వాడకుండ నిరంతరం
నిరక్షరులుగా ఉంచితేనే
వారేలిన వారి ఓటు బ్యాంకులు!

అన్ని పార్టీలవారినీ గొర్రెలు
ఆజమాయిషీ చేసినారు
కోళ్ళు మింగే వారొకరైతే
గొర్రెల మింగేవారినీ చూసినారు!

ఈసారి ఓటేయడానికి
ఎవడూ మిగలలేదనడానికి
సందేహం లేకున్నా తప్పక
వేయాలికదా మళ్ళీ మొదటి వాడికి

ప్రజలను దోచుకొనే
బ్యాంకుల స్వాములు స్వాములు
ఎంతమ్రింగి తేన్చినా
ఏం చెయలేని ప్రభుత్వాలు!

నేనేం చెయలేనని
నేరుగా ప్రధానమంత్రే
నుడివే రోజులొచ్చాయి
బడుగు దేశానిదిదీ బడాయి!

శతశాతం అక్షరాస్యత
సాధిస్తే తప్ప దేశానికి
మోక్షంలేదు ప్రజలకింత
న్యాయం జరుగదు బ్రతకనికి!

అవినీతెంతగ దేశంలో
అమిరి ఇమిడి పోయిందంటే
నిలబడలేకున్నాడీ రోజుల్లో
నీతిపరుడెవడన్నా ఉండుంటే!

ప్రజాస్వామ్యమీ దేశానికి
పనికి రాదనడానికి
వెనుక ముందక్కరలేదు
వేరే ఏ స్వామ్యం గతి దీనికి?

24. బీహార్ దోపకం - తీహారు దర్శనం

లాలూ ఉవాచ:-

సౌభాగ్యం బీహారుకు
ససేమిరా పట్టనియ్యను
యాదవుణ్ణి తీహారుకు
ఏ చట్టం చేర్చనియను!

పశుగ్రాసం మింగేసిన
ప్రసాదునండీ నేను
బీహారును మింగేయక
తీహారెళ్ళనండీ నేను!

మింగి నేను త్రేన్చుతున్నా
మీరు నన్నేం చెయగలరు
నా భార్య బలగాలన్నీ
నాపనినే చేయగలరు!

నన్ను కబడీ ఆడారు
తన్నావల పారేశారు
నేను రబడీ వాడాను
ఉన్నానచటే చూశారు!

లాలూ అంటే మజాఖా
చాలూ తెలుసా తడాఖా
క్రిందపడ్డా మీద పడ్డా
గెలుపే లెండి ఇలాఖా!

ఉట్టి పట్టుకొని కదా
ఊగాన్నేనిన్నినాళ్ళు
గట్టితనమిలాగుననే
ఉట్టి కుండునెన్నినాళ్ళు!

బీహారును విడువగనే
తీహారే ఇక గతి నాకు
స్వాహా స్వాములందరికీ
తీహారే తీయని సోకు!

కవి ఉవాచ:-

బీహారులో ప్రజాస్వామ్యం
బిక్కమొహం వేస్తున్నది
అంతగ మునగాళ్ళ చెతుల్లో
అపహాస్యం పాలౌతున్నది

అనుకున్నంత అయ్యింది
అన్యాయం బేడీ లేసుకుంది
లేడీని చెసినా ముఖ్యమంత్రి
తేడా లాలూకు ఏముంది?

అంతటి బలాఢ్యుడు రావణుడే
అంత బిక్క చాపు చచ్చాడు
పశుగ్రాసం నమిలిన వాడా
పాపం నెమరువేసుకో మూర్ఖుడా!

25. విజయం మనదే

జీవిరమే ఒక క్రీడ
చిత్రముగా తరచిచూడ
ఎంత బాగా ఆడితే
అంతగ విజయం మనదే
ఆటలలో పాటలలో
అన్నిబ్రదుకు బాటలలో
మనవంతు కలిషినిచేసి
మహితంగా విజృంభించి
గెలుపగల మనుకొంటే

గెలిచి తీరినట్లే
పోటీలో పాల్గొన్న
ప్రతివాడూ గెలుస్తాడా
ఎందరో పాల్గొనేది
కొందరే కదా గెలిచేది

క్రీడలలో నిజంగా
గెలుపుకన్న ముఖ్యం
క్రీడా నియమాలాచరిస్తే
క్రీడాభావం చూపిస్తే
క్రీడోల్లాసం ప్రదర్శిస్తే
ఓడినా తాను గెల్చినట్లే
క్రీడలలో నిష్ణాతుడు
ఓడిననూ చలించడు
జీవితంలో అట్టివాడు
చివరకుత్తీర్ణుడౌతాడు!
జీవితమే ఒక క్రీడ
చిత్రముగా తరచి చూడ
ఎంత బాగా ఆడితే
అంతగ విజయం మనదే!

26. ధర్మమే గెలుస్తుంది

అహింసా వాదులము
అచ్చు శాంతి కాముకులము
అవనియెల్ల ఒకే కులము
అనుకొనే మానవులము
అన్యాయము అక్రమము
మోసందగా మూర్ఖత్వము
దుర్మార్గము దౌర్జన్యము
హింసా, క్రూర ప్రవర్తనము
అసలే నచ్చని వాళ్ళము
సిసలుగా వాటి శత్రువులము
అవసరమైతే వాటిని
ఆక్కడికక్కడే ఎదుర్కొని
అణగ ద్రొక్కడానికి మేం
అనవతరం సన్నద్ధం
కొనవూపిరి వరకు మేం
రణమునకైనా సంసిద్ధం!
దుర్మార్గం భరించినోడు
దుర్మార్గుడె ఔను చూడు
దౌర్జన్యం నెదిరించనోడు
దుర్జనునే పోలుతాడు
హంతకుణ్ణి ఆపనోడు
హంతకుణంతటోడు
ప్రాణానికి భయపడినోడు
పదే పదే కదా చస్తాడు
భయమనేది లేనివాడు
జయమునెపుడు వరిస్తాడు
ఆదర్శంగా నిలుస్తాడు
ఆఖరికొకసారే చస్తాడు
అవగుణాల ఆటకెపుడు
అవనిలో గెలువవు చూడు
ధరిత్రిలో ఎల్లప్పుడు
ధర్మమే గెలుస్తుందు!

27, నీకూ భయమేనా?

మింట నుండు భగవానుడు
కంటచూడడిటు వైపు
పాపాలు చేసినా
ఆపదెవరిని గూడ
దోపిడీలు దుర్మార్గాలు
అన్యాయాలక్రమాలు
దగా మోసం దౌర్జన్యాలు
ఎగాదిగా సాగుతున్నా
మారణ మానవ బాంబులు
మన మధ్యే మసలుతున్న
మింటనుండ భగవానుడు
కంట చూడడిటువైపు
తనకూ దుర్మార్గులన్న
తగని భయం కాబోలు
మారణ మానవ బాంబన్న
మదిలో భయం కాబోలు
పశుత్వపు రీతిగ
ప్రబలిన తరుణాన
మానవతా విలువల
మనుగడ నశించగా
దేవుడే దిగి వచ్చినా
ఆగునా ఈ ఘోరకలి
మషిని తిరిగి యధావిధి
మహితాత్ముడు తానగునా?

28. అసలైన అందాలు

కురులకు అందం
ఆ విరులూ కాదు
అల్లిన జడలూ కాదు
కొప్పులూ బిచ్చోడాలు కానే కావు
కురులనభిమానించి ఆనందించే భర్తని
ఆ సిగ పాయలలో బందీ చేసి
ఆపానశాలలో తూలచేసి
వానిచే
లోకోపయుక్త పనులు చేయించడం!

ముఖానికందం
స్నోలూ కావు, పౌడర్లూ కావు
క్రీంలు, షేవింగ్‌లు కానే కావు
అందమైన ముఖం వెనుక నున్న
మెదడును ఆలోచనల్తో మధించి
తనకే కాక అన్యులకూ మంచేయగు నట్టు చూడడం!

కళ్ళకు అందం
ఆ కాటుకా కాదు
బ్రోలిడ్‌లను
బ్యూటి ఫయింగ్ చేయడం కానేకావు
కరుణా కటాక్ష వీక్షణలతో
నలుగురి బ్రతుకులనూ ఆనంద మయం చేయడం!

ముక్కుకు అందం
ముక్కెర కాదు
అలంకరించుకొనే అవేవీ కానే కావు
చుట్టూ వున్న సువాసనల నాఘ్రాణించి
ఇతరుల బ్రతుకులను సుగంధ మయం చేయడం!

చెవులకు అందం
చెవి పోగులూ కాదు
చెంప స్వరాలు కానే కావు
చెడు విననే వినకుండడం
మంచి నందరికీ సదా పంచిపెట్టడం!

నోటికి అందం
ముత్యాల పలువరుసా కాదు
పెదాల మీది స్టిక్ రంగు కానేకాదు
చెడు మాటాడకుండడం
మాటలలో ఈ వెలు దొర్లకుండా చూసుకోడం!

వక్షానికి అలంకారం
ఆ కంటెలూ కాదు
కాసుల పేర్లు కానే కాదు
అందున్న ఆ గుండె
అందరి బాధలకూ స్పందించడం
అందరి జీవితాల్లో వెలుగు నింపడం!

చేతులకందం
గాజులూ కాదు
గడియారం నేల్ పాలిష్‌లుకానేకాదు
అవిచేసే అందమైన పనులు
ఇతరులను తట్టి వారి బాధలు పంచుకోడం!
కాళ్ళకు అందం
పావడాలు కాదు
మట్టెలూ హారాలు అంతకన్నాకాదు
వాటితో మున్ముందుకు సాగడం,
అందరినీ ఆత్మీయంగా మున్ముందుకు సాగించడం!

అలంకారాలు కాదు అందం
అవి తెచ్చే ఆనందం
కృతకం తాత్కాలికం
అవయవాల సార్థకతే అసలందం
ఆ అందం యిచ్చే ఆనందం
అదే అసలైన అందం

(చిన్నప్పుడు విన్న ఓ జానపదగేయం స్ఫూర్తి)

29. నీవై మసలుకో

నీవెక్కడ వసించినా — నీవై మసలుకో
నీపై పడి చస్తారంతా

నీపై విరుచుకుపడ్డా — నీవై మసలుకో
నీ ఓర్మిని కోల్పోకు

నిన్నంతా నిరసించినా — నీవై మసలుకో
నీ ధైర్యం విడువకు

నిన్నంతా ప్రేమించాలంటే — నీవై మసలుకో
నీ ఆత్మసాక్షి వదలకు

నీకెంత కీర్తి లభించినా — నీవై మసలుకో
నీ నైజమె చూస్తారంతా

నీకది అనవసరమైనా — నీవై మసలుకో
నీకేమీ తేడా వుండదు

నీ నష్టాలందుకూడ — నీవై మసలుకో
నీవే పొందెదవు ముందు ముందు

నీ ఆశలు అడుగంటినా — నీవై మసలుకో
నీ సమరమారంభించు మళ్ళీ

నీ సుఖశాంతులందు — నీవై మసలుకో
నీవో రాజాగా మసలెదవు

నీ మది రొద గాండ్రిస్తున్నా — నీవై మసలుకో
నీవే జగమేలుతావు

నీవే చూస్తావొకనాడు — నీవై మసలుకో
నీ అదృష్టాన్ని నిర్దేశిస్తావు

నీకే తేడా తెలుస్తుంది — నీవై మసలుకో
నీ ఆత్మగౌరవం నిలుస్తుంది

(12 సం॥ల చిరంజీవి రాధానారాయణ్ ఇండియన్ అంబసి స్కూల్,
రియాద్, సౌదీ అరేబియా
సింపుల్ ఎడ్వైస్ పోర్డుటు పోటీకు 4-11-96 (పొందా)లో

30. దివ్యకాంతులు

చోటిమ్ము నాకింత
నీ పాదముల చెంత
బ్రదుకంత పడియుందు
నీ చరణముల ముందు
చూపులోన ఓంకారము
హృదిలోన నీ రూపము

చివరంట నా వెంట
వచ్చు నివియేనంట
నీ స్మృతుల దివ్వెలవి
నా హృదిని వెలిగినవి
నా చిన్ని గేహమున
ఈ కొన్ని వెలుగులే
ఈశ్వరానుగ్రహాలు
ఈప్సితార్థాలూను!

31. క్రొత్త రీతి

ప్రేమ రీతులందు మనం
క్రొత్త ఒరవడిసృష్టిద్దాం
శత్రువుకైనా దగ్గరై
చక్కగ కౌగిట చేరుద్దాం!

32. బుద్ధి

అన్నీ మన
అశక్తతలు
మనబుద్ధికి
మారో బిడ్డలు

33. మానవాళి సేవే గొప్ప ష

ప్రతి మనిషి తప్పక
ఘనకార్యాలు సాధించాలని
కదా సృష్టి చేసినది
కాని దాన్ని ప్రక్కనపెట్టి
ప్రతిక్షణమూ భగవంతుని
ప్రార్థించుటలో వెచ్చబెట్టి
మేలు కలుగుననుకొంటే
మిగులు దుఃఖమే వారికి!

34. జిద్దు

కనులన్నవి మనసేనను
కల్మషింప దేసెనని
మనసన్నది కనులేవో
నను ముంచి వేసెనని!
రెంటిదొంగ జగడాలవి
యెవరికేమి కాలేదు
ఇద్దరి ఈజిద్దులోన
దిట్టనైన నేనే మట్టికరచినాను!

35. పని - బాధ

పనినెప్పుడు బాధతో
మార్చి మార్చి చేసుకో
ఎంతగ నీవానందం
పొందెదవో చూసుకో!

36. మారని మంచి

మంచిని సమాధి చేయడం
కలియుగ ధర్మమయితే
సమాధి తరువాతనైనా
మంచినే చేస్తుండడం
మంచికి తెలిసిన ధర్మం
బ్రదికినన్నినాళ్ళూ
నన్నేం చేయలేకనే
నా మంచి శత్రువులు
తామంత ఒక్కటిగ
నా చావు కోసమని
నానా యాతనలు పడిరి
చచ్చినాక కూడా విడువక
చెడు మీద నేను రెచ్చి
నను మోయు చెడువారి
నాల్గు భుజముల మీద
నటరాజునైన నేను
నర్తించి చూపాను.

37. నీకు నీవే గతి

బ్రదుకు రహస్యం ప్రేమలో పొందితిని
అందరి బాధలు నావిగా చేసుకుని
కన్నీటి నా గాధ వినువారు లేనపుడు
అద్దము ముందుండి నేనే వింటినన్నిటినీ.

38. గెలుపు

ఓడానని నీవనుకుంటే
ఓడిపోయినట్లేనంట
నేనోడ్డదమేమనుకుంటే
నీకు ఓటమే లేదంట!
సంకల్పమె విజయానికి
సదా అగు పునాది రాయి
మస్తిష్క స్థితిలోనే కదా
మన్నుతాయి అన్నీను
అధిగమింతుననుకొంటే
ఆపలేదు నిన్నెవరూ
నీపై ఉండాలి నీకు నమ్మకం
ఆకసమవ్వాలి నీ ఆదర్శం
గెలుస్తాననుకున్నవాడే
గెలిచి తీరుతాడెపుడు!

39. అంతర్జాతీయం

అనురాగం
అందమైన
ఒక్క రోగం
బాధ భరించ
లేకున్నా
గుర్తుతుత్తాను
వైద్యం!

40. పగ - ప్రేమ

ఒక చెంపపై కొట్ట వే
రొక చెంప చూపెట్టు
మరీ చెప్పె గాంధీజి
మన పూజ్య బాపూజీ!

బద్ధ శత్రువు దొడ్డ
పగను ప్రేమతో గెల్చు
బుద్ధిమంతుడు తాను
భువియందు పైకొచ్చు!

శరణు కోరినవాడు
శత్రువే తానైన
కరుణ చూపనివాడు
కడుహీన మానవుడు!

ఇతరులకు నీవిచ్చు
దయయు దాక్షిణ్యాలు
నగుమోముతో నీవు
తగ యివ్వలేనపుడు
అందులో సగమైన
ఆపినట్లే యగును!

నిండయిన మనసుతో
నీవుచేసే పనులు
మెండుగా ఘనకీర్తి
మెప్పులందిస్తాయి!

41. మసక మనసు

మనసు మూసుకు పోయినప్పుడు
మనకితరుల మాటలసలే నచ్చవు
వారివి మంచి పనులయినను చూడు
భూరి దోష్టములై తోచక తప్పవుః
ఇతరుల మాటలు విని మనం
కుతర్కం పాలయి బుద్ధి కుళ్ళయి
మది తలుపులు మూసుకొందుము
చతురత సంస్కారం వివేకం కోల్పోయిః

42. పదవి పొగరు

పనవి పొగరు తనకు
తలకెక్కె కాబోలు
నీ నమస్కారమునకు
ఈయడాతడు బదులు
గర్వమునంటి పెట్టుకుని
పతనము తావెళుతుందని
ఎంత చక్కగా చెప్పెను
ఇంగిలీషు మానవుడుః

43. యాదేశుడు

చిన్ననాటి నుండి గుట్టకొచ్చితిమి
ఎన్నిమార్లని నిన్ను దరిశించితిమి
మా ఇలవేలుపుగా కొలిచితిమి
యాదగిరి లక్ష్మీనృసింహ స్వామి!
నీ కరుణా కటాక్ష వీక్షణలు
మా పాలిటనవి మహా వరాలు
యేమని కీర్తించగలను నేను
నీ ఘనా ఘన మహాత్మ్యాలు!

(ఈ మధ్యోసారి రైలులో వరంగల్ పోతున్నప్పుడు యాదగిరి గుట్ట దర్శన సమయాన వ్రాసినది).

44. తల్లి ఒడి

ఒక తప్పు	ఒక తన్వి	ఒక తల్లి
జీవితాన	సంతసాల	ఒడిని నిల్పి
సుఖమెల్ల	చితిచేర్చి	సుఖ శాంతి
తుడిచిపెట్టె!	నిప్పుపెట్టె!	తెచ్చిపెట్టె!

45. కాపాడండి

కాలంతో పాటు సర్వత్ర
కరిగి పోతున్నది చరిత్ర
శాసనాలన్ని తుదకు
చట్టుబండలౌతున్నవి
చరిత్మాత్మక కట్టడాలు
మరియు మేటి శిల్పాలు
కుప్పకూలుతున్నాయి
కసుమరుగై పోతున్నాయి !
విద్రోహుల చూపుల్లో
విలవిలలాడుతున్నవి
బలవంతుల చేతుల్లో
భస్మమైపోతున్నవి
మన వాళ్లే కొల్లగొట్టి
మన శిల్పాలమ్మ బెట్టి
వ్యాపారం చేస్తున్నారు
జాతిద్రోహులౌతున్నారు
విలువైన శిల్పసంపదను
విదేశాలకు తరలిస్తున్నారు
ఇలాంటి విద్రోహులను
ఎలాగైనా పట్టిపడేసి
కాళ్ళు చేతులు నరకడమే
కావలసిన కర్తవ్యం!

(శ్రీ వేంపల్లి గంగాధర్‌గారి 25-8-96 ఆదివారం ఆంధ్రజ్యోతి అనుబంధం లోని "చరిత్రను కాపాడండి" కవర్‌స్టోరీ ఆధారంగా స్ఫూర్తి పొంది వ్రాసినది)

46. భారత్

పౌరులు దేశాన్ని
ప్రభుత్వాన్ని ప్రేమిస్తే
అది జపాను!
దేశాన్ని కాక
ప్రభుత్వాన్నే ప్రేమిస్తే
అది అమెరికా!
ప్రభుత్వాన్ని కాక
దేశాన్నే ప్రేమిస్తే
అది రష్యా!
దేశాన్ని ప్రభుత్వాన్ని
దేన్నీ ప్రేమించకుంటే?

47. తప్పు - నిప్పు

వేళ్ళు కాలినందుకు
నిందింతు వేల నిప్పును
ముట్టుకుంటె కాల్చడం
ముందే దాని నైజం
చింతించు నీ అజాగ్రత్తకు
చేయకెపుడూ ఏ తప్పు!

48. బుద్ధి బలం

మనుషులంతా
సమంగానే పుడతారు
బుద్ధి బలం
వాడుకునే చతురులు
ఇతరులనెపుడూ
అధిగమిస్తుంటారు
ధనకీర్తి శిఖరాలకు
దాపుల్లో మసలుతారు
వారిని ఇతరులు
ఎంతో వింతగ
నోరు తెఱచి
చూస్తుంటారు!

49. అదృష్టం

ఇద్దరు నాయకులు
పోటీకి దిగితే
బ్రతికి పోయాం
ఎవరో ఒక్కరే గెలుస్తారు
ఇద్దరూ గెలిస్తే
ఇంతే మన సంగతులు:-

50. తిక్కమనసు

కుక్క తోకకు
గుండు కట్టిన
కుదురుగా
అది నిలుచునా?
తిక్క మనసును
దిద్దు యత్నము
స్థిరపు బుద్ధికి
ఫలితమగునా?

51. త్రిశరణాలు

కరుణ లేక ప్రేమలేక
మానవాళి సేవలేక
బ్రతికే బ్రదుకు కన్న
చావది నిజంగా మిన్న
చావంటే భయమైతే
పైవేలే త్రిశరణాలు!

52. దేవుని వైపు

దేవుని వైపు మానవుడు
పడడుగులు తానే స్తే
మానవుని వైపు దేవుడు
ఒకడుగు తనేస్తాడు
మొదటి అడుగు తానే
వేయ వలయు మానవుడు!

---

53. నరక నిర్మాతలు

కొందరను మానాల
పెనుభూతాలై
ఎందరినో
పట్టి పీడిస్తారు!

కొంద రసూయల
కాలవాలమై
కుమిలి కుమిలి
తామే చస్తారు!

కొందరపోహల
కుళ్ళు బుద్ధులై
ఇతరుల బ్రదుకులు
గతుకులు చేస్తారు!

కొందరీర్ష్యా
భర శీర్షులై
ఎదుటివారిపై
ఏడ్చి ఏడ్చి చస్తారు!

కొందరు తాము
భయ విహ్వలులై
తమ బ్రదుకునే
తప్పుదారి పట్టిస్తారు

కొందరు దుర్వాస
క్రోధమూర్తులై
ఇతరుల కొంపల
కింత నిప్పంటిస్తారు!

పై అవగుణాలారు
ప్రబలంగా వున్నవారు
తమ సహజీవుల బ్రదుకుల
తప్పక నరకం చేయువారు!

54. తల్లి ఒడిలో తరించడం

చిన్ననాడు కలలు నేను
ఎన్నెన్నో కనే వాడను
అన్నీ నిజమయి నన్నవి
ఆశ్చర్యంలో ముంచెత్తెను।

యౌవనాన మామూలే
జవ్వనికై కను కలలే
కన్న కలల వమ్ముచేసె
ఉన్నత విద్యాభ్యాసాలే।

ఆపై విరబూసిన కలలు
అయినవి నలిగిన పూలు
భరించనలవి కానంతగ
బాధామయం బ్రదుకు లీలలు।

చివరి ఘడియ జీవితాన
చిత్రంగా అడుగిడె కవిత్వాన
సర్వకాంతులూ లభించె
సరస్వతీ సాక్షాత్కారాన।

ఇంతకన్న ధన్యత
ఏమున్నది బ్రతుకుకు
తల్లి సరస్వతి ఒడిలో
తరించడం చివరకు।

55. భయోత్పాతం

బాంబా పోట పెట్టారన్న వార్త
సృష్టించె భయోత్పాతం
చుట్టుపక్కల జనమంతా—
ఇట్టే ప్రాణాలకు పరుగెత్తిరి
బాంబేదీ లేదని తేలాక
నిశ్చింతగా నిట్టూర్చారంతా—
పని, పైసా, తేనెలకన్నా
ప్రాణమే సుమా మనకు మిన్న
అన్ని విడిచి పెట్టి మనం
అమాంతం పరుగెడుతాం
కాని చివరకు అయ్యేదేమిటి
ప్రాణ మనకు చేసేదేమిటి
ప్రాణి జ్యోతి ఆరిపోయి
పరమాత్మలో కలవాలని
శరీరాన్ని నిప్పుకొదిలి
చక్కగా తాను తప్పుకొంటుంది !

(ఆంధ్ర మూలం: కళాప్రపూర్ణ పోతుకూచి సాంబశివరావు)

56. దౌష్ట్యాంతం

తొమ్మిది రోజులు పూజలందు
దుర్గా మహామాత తాను
అందరినీ అనవరతం రక్షించు
అమ్మలందరి అమ్మ తాను !

అమ్మనే ఆదర్శంగ
అంతయే రౌద్రంగ
అంతం చేద్దాం దౌష్ట్యాన్ని
ఆమె సంతు మనమవటాన్ని !

దుష్టత దునుమాడుటకే
బ్రదుక వలెను మెండుగ
జయకేతన స్ఫూర్తియే
విజయ దశమి పండుగ !

అమ్మ తెచ్చిన సరదా
మనందరికీ దసరాగా
మనమూ ఇద్దాం సరదా
మంచికి మరో పేరుగా !

దసరా 21-10-96

57. అమోఘ్ం

కరుణ, ధర్మం
నీతీ, న్యాయం
కావాలి నీ జీవిత
గమ్యానికి ధ్యేయం !

యుగాలకు యుగాలె
ఉదయభానుని ఓలె
నీవు సదా ఎదగాలి
నీవలాగె వెలగాలి !

జీవించరా ఎల్లకాలాలు
దీవించునిదొ తాత అక్షరాలు
నీతినెవరు న్యాయాలూపిరై
జాతి రత్నమై నీవు వర్ధిల్లు !

అనంతాల వత్సరాలు
అమోఘ్ నీవు జీవించాలి
వేనవేలుగా ఈ సుదినాలు
విధిగా వస్తుండాలి !

నీవు చదివి గొప్ప చదువులు
ఎంతో పైకి రావాలి
నీవు చేయు మంచి పనులు
చిన్నా, పెద్దా మెచ్చాలి !

(చిన్ని మనుమడు అమోఘ్ పుట్టినరోజు ఆశీస్సులు 10-10-96)

58. మర్యాదా భూషణం

నా వలననె మర్యాద
జీవులకనె నైశ్వర్యం
నా వల్లే ప్రతిష్ఠకద
అని నుడివెను సామర్ధ్యం!

మంచితనమె సదా తెచ్చు
మనిషికి ఘన గౌరవం
మంచితనాన్ని నేనే సదా!
మనిషి ప్రతిష్ఠ పెంచెదననె!

ఐశ్వర్యం సామర్ధ్యం మంచితనం
అచ్చముగా ముగ్గురిదీ మిడిసిపాటె
మర్యాదను మించినట్టిదేది
మహిని లేదు మానవునికి పెన్నిధి

మర్యాదే మానవులను
మహా ఎత్తులకు తీసికెళ్ళును
మిగతవి వాటంతటను
తగురీతిగ ఒనగూరును!

59. వింత నైజం

చలికాలం వజవజ వణుకని
ఎండకాలం ఉఫ్ వేడి మంటలని
వానాకాలం వళ్ళంతా తడిసెనని
నిందించకు, ప్రకృతి నీమంగా చేయు విధులు
తట్టుకో, రక్షక సువిధుల వాడుకొని
నేర్చుకో వాటంతటి విధి నిర్వహణని!

60. సవాల్

చీకటిలో వున్నప్పుడు
సవాలే జీవకాంతి
ఏకాంతుడనైనప్పుడు
సవాలే స్నేహశీలి
బ్రదుకు ఆశ వదిలినపుడు
సవాలే నా ఊపిరి
పైకెదిగే యత్నంలో
సవాలే నా నిచ్చెన
యువ మూర్తుల్లారా! మీరందరు
నిరసించిన వారందర్ని
సరసంగా ప్రేమించండి
అదే మీకగునో సవాల్—
అజ్ఞానులందరినీ
విజ్ఞానుల చేయండి
అది కూడా మీకు సవాల్—
నిర్లక్ష్య లక్ష్యలకు
లక్ష్యం మీరు చూపండి
అదే అగును మీకు సవాల్—
సజీవంగా జీవితాన్ని
సమభావంతో జీవించండి
సజావైన సవాలదే
సదా మీకు అగునండి:

(ఎకె.జెర్మ్ ఆంగ్ల కవితకు స్పందించి చేసిన స్వేచ్ఛానువాదం)

61. సన్మతము

పరమతముల
నిరసించుట
పరమ ఘోర
నేరమగును
అన్నిటిలో
మంచినంత
ఆకళించి
ఆచరించు
ఆదర్శమే
సమ్మతము
సన్మతము!

62. డబ్బు

కాలాన్నెలా
సద్వినియోగం
చేస్తావన్నది,
డబ్బునెలా
వినియోగిస్తా
వన్న దాని కన్న
కడుంగడు మిన్న
ఎలాగంటావా
కాలమే
కదా డబ్బు ముద్ది!

63. జాడ్యాలు

అస్మదీయ తస్మదీయాలు
ఆఫీసుల్లో ఆమ్యామ్యాలు
ఇచ్చిపుచ్చుకొను ఈ లీలలు
ఈ పాలనా రెడ్ టేపిజాలు
ఉత్తర దక్షిణల సంస్కృతులు
ఊపిరాడనీయని కునీతులు
అక్కడఇక్కడఎక్కడఅనకుండా
అంతటా విస్తరించిన జాడ్యాలు
జనుల రక్తం పీల్చి త్రాగే
జలగలే అంతా గూడా
జాతిని నిర్వీర్యం చేసే
జంతు బుద్ధి ఛండాలులు
మోక్షముందా వీటి నుండి ఎపుడైన
జాగృతమయేనా జాతి ఏనాడైనా ?

---

64. గాడ్సేలు

దేశంలో స్వర్ణోత్సవాలు
ప్రజల కవి గద్దర్‌పై కాల్పులు
యాభై ఏళ్ళ ప్రజాస్వామ్యంలో
సాధించింది గాడ్సేలే గాడ్సేలు !

65. వ్యాపారం

కొంతమంది తలిదండ్రులు
పెంచరు తమ పిల్లలను
వారెపుడూ పిల్లలపై
పెట్టుబడిని పెడతారు
దాని ఫలం పొందుతారు
సుతుల మీద లాగి కట్నం
సుతలది వాడుకొని జీతం
కాదా ఇది కర్కశ వ్యాపారం
ఇంతకన్నా వుందా వేరే నేరం!

66. కారుచౌక

వ్యాపార పరిభాషలో
మాట కారుచౌక
ఏలనని అంటారా
వినుడు వినుడు ఎంచక్కా
అవసరానికన్న
అందుబాటు మిన్న!

67. ఆచరణ

నేర్వాలని వున్ననాడు
నేర్వగలడు ఎంతైనా
నేర్చుకొనుట సులువే
నేర్పుటయూ సులువే
నేర్చిన దాచరించటమే
నిజంగాఅతి కష్టం!

68. చిన్న వాటి కున్న బలం

చిన్న నీటి బిందువులే
చేరి అగును సముద్రం
చిన్న ఇసుక రేణువులే
చేరి అగును ఎడారి
చిన్ని ఎన్నో నాణెములే
చేరి అగును పెన్నిధులు
చిన్ని చిట్టి నవ్వులే
చేయు నింటినో స్వర్గం
చిన్ని తీపి పలుకులే
చేకూర్చు ఘన విజయం!

69. గలనులు, లేదులు, కాదులు

ఇలలో ఉన్న మనుషులు
గలనులు, లేదులు, కాదులు కనగా మువురే
గలనులు అన్నిట సఫలురు
బలముగ ప్రతిదానికడ్డు పడెదరు లేదుల్
తలపడరు కాదులనలే
కలరిక పనులేల చేయ కాదులు కృష్ణా !

70. విత్తుకో !

కార్యాన్ని విత్తుకో
అలవాటది మొలకెత్తును
అలవాటును విత్తుకొ
అలవరచును లక్షణం
లక్షణాన్ని విత్తుకో
లభ్యమగును సౌభాగ్యం!

71. జిహ్వా వైరులు

పాపముప్పు నేడు పాపియై పోయెను
రక్తవత్తిడి పెంచు రాక్షసై తోచును
దుప్పు కాస్తనైన ఉండాలి కూరలం
దుప్పులేని తిండి చప్పిడై పోవును!

పంచదార కూడ ఇంచుమించుగ చేదు
పాపితానయె నతి మూత్ర వ్యాధి వలన
నూటికేబది మంది నోటికి దూరమై
పంచదార నేడు బహుళంగ శత్రువయె:

చింతపండు యొకటె కొంత మేలది చూడు
చింతలేదు దాన్ని కొంత తిన్న
ఎట్టి రోగమునది పుట్టనీయదు తాను
తిట్లు తప్పెను తనకు గిట్టె పులుసు మనకు:

72. ఆశ్చర్యం

బాధలను భక్షించి
కన్నీరు త్రాగితిని
దినరాత్రములు నేను
దీనముగ బ్రతికితిని
అనుభవించినదేది
వినిపించగా లేను
ఆశ్చర్యమే యింక
బ్రదికియే యుంటిని:

73. ఆదర్శులే ఆర్యులు

సమాజ మంటేనే
సమూహ మార్యులది
ఆర్య సమాజమననే
అవసరం లేనే లేనిది!

ఆనాడు భారతదేశం
అంతా ఆర్యుల మయం
రాను రాను దండయాత్రలతో
రాచరికపు టరాచకాలతో

అనార్యులంతా చుట్టుముట్టి
దేశమంతా భ్రష్టుపట్టి
ఐపోయె ననార్యుల మయం
అదే నేడు మనముందున్న నిజం!

ఇపుడు మళ్ళీ మొదలు బెట్టి
ఈ కుళ్ళును మట్టుబెట్టి
అందరినీ ఆర్యుల జేయ
అవసరంగా కావాలో జగజ్జెట్టి!

సమాజమండేనే ఐక్యతా చిహ్నం
చక్కనైన ఆర్యుల సమూహం
అవసరమా ఈ కుల మతాల
అగ్నిలో నింకా ఆజ్యం పోయడం!

తమ పని తమదేశం పెంపుకోసమని
తగు శ్రద్ధా భక్తులనాచరించు కార్యులు
జపనియులలా దేశం సమయం నాదరించు
దేశపౌరులే లుపుడూ ఆదర్శులూ ఆర్యులు!

74. స్వర్గం నరకమైన వేళ

ఆకురాలు కాలమైనా
ఆమనైనా ఒక్కటే
పూదోటను దహించిరిలే
బుద్ధిపూర్వకంగా మూర్ఖులు!

భువిపైన వెలసిన స్వర్గం
ఒకనాడు మన కాశ్మీరం
చూడతలవనంతగ నేడు
పాడు పడిన పూలవనం!

ప్రక్కవాడు కన్నేసెను
తిక్కవాదం సృష్టించెను
తీవ్రవాద పద్ధతిలో
తిలకాన్నే చెరపనెంచెను!

వాడిన చిగురించవచ్చు
మాడినదేం చిగురించు
మానవత్వం వదిలి ధూర్తులు
మంటిడు నట్టుల దోచు!

ఎపుడితరుల దహించువారు
ఏనాడో వారే కాలిపోతారు
చల్లని కలల నిలయాన్ని
వల్లకాడుగా మార్చువారు!

75. పని

ఉత్సాహంతో చేసే పని
తెచ్చునెన్నో ఫలితాలను
నీ పనిపై నీ ముద్రను
నిక్కచ్చిగ వేసుకో
నీ ఆదర్శాల నీడలను
నీ పనిలో చూసుకో
పని యన్నది లేకుంటే
ప్రపంచమే లేదు కదా?
పని వల్లే కదా మనం
ఘన వృద్ధిని సాధిస్తాం!

76. తిరిగి రానివి

ఆడిన మాట
వీడిన పిస్తోల్ తూట
జారిన సమయం
విడిచిన అవకాశం
తిరిగి రావు నేస్తం
ఎరిగి వుండ స్తమానం!

77. ఆగ్రహం

సరైన విషయంలో
సరైన వానిపైన
సరైన పద్ధతిలో
సరైన సమయాన
సరిపోయేంత మాత్రం
సరిపోయేంత సమయం
ఆగ్రహం చూపువాడు
అందరునూ మెచ్చువాడు!

78. తీసుకో

కడుంగడు చెడుగు నీకు
కలుగునని కాచుకో
అదృష్టపు అంచులనే
ఆశించి శ్రమించుకో
అందిన ఫలమేదైనా
ఆనందంగా తీసుకో !

79. మోసం

కొందరి నెల్లప్పుడు
మోసగించవచ్చు
అందరినీ కొన్నిసార్లు
ఆడించనూ వచ్చు
అందరినీ అన్నిసార్లు
ఆడించ చిక్కువచ్చు !

80. మిడిసి పాటు

అదృష్ట దేవత
కనికరించినప్పుడు
అనవసరం
మిడిసి పడడమెప్పుడూ
అలా చేసినచో
ఆమె తక్షణం
చేయగలదు నిన్ను
వంటరి తుంటరిని!

81. హతవిధి

దురదృష్టం చేతుల్లో
హతుడను కాలేదు నేను
బోరున కురిసే వర్షంలో
కాలి బూడిదే యిళ్ళను
కాంచగానె తెలిసె నాకు
కాదు నాది దురదృష్టమని!

82. దేశఖ్యాతి

మనమంతా మానవులం
మన మతం మానవత్వం
మన నీతి మేటి సహనం
మన దృష్టి సమానత్వం
మన జాతి భరతజాతి
మన ఖ్యాతి సమున్నతం!

---

83. సద్వినియోగం

గతించిన కాలం
తిరిగి రాదు సుతరాం
వచ్చేకాలంపై
ఏమి మనకు నమ్మకం
గడిచే కాలమే
కలదు మన అధీనం
గడన చేసునేందుకు
వీలగునట్టి కాలం
అందుచేత అందరం
చేద్దాము సద్వినియోగం!

84. ఆడవారి మనస్సు

ఆడవారి నర్థం
చేసుకోలేని వారు
ఇద్దరే యిద్దరు
ఈ జగతిలోన
ఒకరేమో
బ్రహ్మచారి
ఒకరేమో
పతిదేవుడు !

85. కలికాలం.

చెడ్డ వాణ్ణి ఎవ్వరు
బాగుచేయ యత్నించరు
మంచి వాణ్ణి చెడ్డగా
మార్చువారె అందరు !

కలికాలానికి
తగినట్టుగ
కనబడుతున్నదిది
భలే శేషుగ్గ !

కావా మరి
తలక్రిందులు
పొకడలివి
అసహ్యంగ !

86. మనమొక్కటే

దుఃఖమే లేని వాడు
దొరకునా ఒకడైన
సుఖ దుఃఖాలనునవి
చుట్టివేయు నందరిని!

దుఃఖానికి కృంగితివా
మన ప్రేమ మాటేమగు
సుఖమైన దుఃఖమైనా
చెరి సగమూ పంచుకొందాం!

నన్ను నమ్మి చూడుమా
కన్ను కన్ను కలుపుమా
రెండు దేహములివైనా
గుండె ఒక్కటే సుమా

నీ ప్రేమ పై ఆన
నీ బాధ నా బాధ
ఇంత ఉదాసీనమొద్దు
సుంత మనసు విప్పి చెప్పు
నాతోనే దాచి నీవు
ఎవరితోని చెప్పుతావు
అన్యుడినీ కాను నేను
ఆ శివపార్వతులలా మనం
అర్థనారీశ్వరులం
అని నిన్నెలా నమ్మించడం!

87. ఆరాధనా భావం

ఏ రూపములోనైనను
ఏ తొడుగుల యందైనను
ఏ వేళల యందైనను
ఏ అలంకారాలు లేకున్నను
ఏ చోటున ఏ మాటున
చూడగానే నీవు నాకు
చక్కావుగా తోచెదవు!

---

88. అనురాగం

నీ పేరును పలికారని
నాల్కలెన్ని నరకాలి
నీ రూపం చూశారని
కన్నులెన్ని పెరకాలి
నీ పేరును పలకాలి
నేనే నేనొక్కడినే
నీ రూపం చూడాలి
నేనే నేనొక్కడినే
ఇంతటి పిచ్చి ప్రేమికుడు
ఇంకొకడెవడుండబోడు
సరేయని పలికి నీవు
ఈ నా విధ్వంసం ఆపజూడు!

89 ప్రేమ వాహనము

మిట్ట మధ్యాహ్నాల
నీరెండ మిలమిలల
నీ ఒంటి నిగనిగలు
అలల వలె కదలికలు
తిప్పకుండా ముఖము
రెప్ప వాల్చక చూతు!
సాయంత్ర సమయాల
విరబూయు పుష్పాలు
విరజిమ్ము వాసనలు
నీ మేన అల్లుకొన
నిండు ఆరాధనతో
నేను ఆఘ్రాణింతు!
ఈ విధిని ఇద్దరము
చేతిలో చెయి వేసి
చెట్ట పట్టాలతో
నవ్వుతూ ఉండాలి
మన ప్రేమ పరస్పరము
కొనసాగు తుండాలి
మన ప్రేమ వాహనము
అలు పెరుగకుండాలి
ఆగకుండా ఎపుడు
అనుక్షణము నడవాలి!

90. చీకటులు

కనులలో పూర్వపు
కాంతియే లేదాయె
గళములో ముందటి
గాత్రమే లేదాయె
మారితి వదేలనే
కారణము లేకయే
మనసు పొరలవి చూడ
మాడినట్లనిపించె
మనమెపుడొ ఒకసారి
మరి విడక తప్పదు
తల వ్రాత తప్పించ
గల వారలము కాము
అటువంటి వేళల
నేనేకాంత ముందు
ఆర్తితో బాధపడి
అలమటిస్తానునా
ఆ పరమాత్మ ని
న్నంత దూరము చేసి
బ్రదుకంత నా మీద
పగ తీర్చుకొన్నాడు
అతడేమొ సుఖముగా
ఆ పైన తానుండి
ఆనంద పరవశత
అనుభవిస్తూ వుండి.

91. ఆవేశం

ఆవేశం పూనినపుడు
చేసిన నీ ఆలోచన
శత్రువుగా ఎదుటివాణ్ణి
సాక్షాత్కరింప జేయు !
ఆవేశం తగ్గినాంక
చేసితివా ఆలోచన
నీకు నీవె శత్రువుగా
నిలిచిపోదువెపుడైన !
ఆవేశ కావేషాలు
అనలెందుకు పనికిరావు
శాంతం సౌభ్రాత్రాలు
సాధించు నద్భుతాలు !

92. మారినావెందుకు ? !

ఋతువువు నీవు కావు
అదృష్టమంత కన్న కావు
తేదీవి నీవు కానే కావు
నెలవూ, సంవత్సరం కావు
అట్టితరి నేనెలా
అనుకోగలను బాంధవీ
నీవిలా మారుతావనీ
నన్నిలా హింసిస్తావనీ !

93. కన్నెతలపులు

నిలువు టద్దం ముందు నిలబడి
తదేకంగా తనలో తానే
చూచుచుండె నదేమొ గాని
ఎంతసేపూ ముఖం త్రిప్పదు.

సర్వదా చంచలములౌ కనులు
ఇపుడు మాత్రం నిశ్చలమ్ములు
ఎంత చూచిన తనివి తీరని
అందమా ముఖారవిందము.

ఆమె మోమున తళుకు బెళుకులు
ముగ్ధమోహనమైన నవ్వులు
ఆమె తలపుల తన్మయత్వం
ఆమె పొందెనుపో తాదాత్మ్యం.

గాలి పొరలలో క్రొత్త పాటలు
పూల తావుల క్రొత్త భావం
చంద్రకాంతుల నూత్నచందం
సృష్టియంతా క్రొత్త అందం.

తళుకుమనె యెదలోన మెఱుపు
మబ్బు చాటున తారకల వలె
తానెఱుంగని భావమేదో
తనకు దుఃఖము తెచ్చి పెట్టెను.

అంతలోనే చిన్నబోయెను
వాడిపోయె ముఖారవిందం
ఆమె మదిలో బాధయేమిటో
ఆమె వైఖరి యేల మారెను.

కవియుగాని రవియుగాని
ఆమె వేదన యెరుగ లేదు
ఆమె చెంతన చేరి ఆమెను
ప్రేమ మీరగ చేర్చి అక్కున
బుజ్జగించాలీ
అనునయించాలీ
ఊరడించాలీ
కరుణ చూపాలీ!

94. ఇతరుల కన్నీరు

నీ బాధలేగా
నీ కెప్పుడు
ఇతరుల కన్నీరు
నీ వెరుగవు
ఇతరుల కష్టాలు
నీ వడుగవు
జగమందు ఎందరో
జనులు ఎల్లప్పుడు
ఏకాంతస్థరాత్రులం
దెక్కెక్కి ఏడ్చెదరు
బాధల విషమును
మనసార త్రాగెదరు
కన్నీరె వారికి
కైలాసము
ఓటమియె వారికి
ఓంకారము
కాయమవ్వారికి
గాయమే గాయము!

95. తొందరొద్దు

మనసులు
చూపులు
మాటలు
కలవనే లేదు
నీ ప్రేమ శరములు
నా గుండెలో దిగెను !
తొందర పడకుండ
సుందరముగా చూడు
మనసుల బంధాలు
మట్టి బొమ్మలు కావు
చేసినప్పుడు చేసి
అవైన త్రుంచుటకు !
మనసుతో చూపుతో
మాటాడుకుందాము
మనమేమొ బ్రదుకేమొ
అది తెలుసుకుందాము !
ముసి ముసి నవ్వులలో
మురిసి పోదాం మనము
ముచ్చటగ తనువులను
ముడి వేసుకుందాము !

ఎంత తేడా?

కొందరెచటి కెళ్ళినా
అందరికానందం కల్గుతుంది
ఇంకొందరు రాగానే
ఎపుడెళ్తారని పిస్తుంది !

96. వద్దంటివా ?!

వద్దంటివా నీవు
మాట్లాడను
లోలోననే కుమిలి
రోదింతును!

వద్దంటివా నీవు
నిను కోరను
పిచ్చోడినై వీధి
పాలౌదును!

వద్దంటివా నేను
నీ దరికి రాను
నాకు నేనే శిక్ష
నమలు చేస్తాను!
నీ జ్ఞాపకాలెపుడు
బాధించి చంపునను
ఏమి చేయను నేను
ఎచటకని పోతును
నాకు నేనే రీతి
నచ్చ చెప్పేను!

కంప్యూటర్

కంప్యూటర్ అభిలాష
కొంప "తెలుగు"ది ముంచునా?
ఆంధ్రాలో తెలుగు భాష
అంతరించి పోవునా?

97. వెళ్ళేదెటకు

ఎన్ని పంచలకు
శాంతి కోసమని
వెళ్ళి యుంటినో
వివరించలేను !

దేవుని సాక్షిగ
శాంతి మాత్రము
దొరకదాయెను
నాకెచ్చటను !

ప్రేమకై బాహువులు
సాచని దెచ్చట
ప్రేమలో బహువులు
పడిపోనిదెచ్చట?

కన్నీరు చూసినా
కరగనప్పుడు నీవు
ఇతరుల ఆశ్రయం
ఏ రీతి లాభమగు ?

వేడితో అధరాలు
వీక్షించె కాస్తతడి
ఒక చుక్క తడి కూడ
చిక్కనే లేదాయె !

లోకులేమిచ్చెదరు
చీకటినే కాదా
నా కనుల వెలుగులు
నా నుండి లాగియును !

98. బంధం

ప్రేమలేఖ నీది
భామరో చదువగనె
నాలో భావావేశం
నవ చైతన్యంగ
నాలో వాస్నావేశం
నవ నవోన్మేషంగ
పొంగి పొరలి పోయెను
పొందు నదీ కోరెను!
ఉత్తరాలతో నేమగు
చిత్తములవి కలవాలి
చిత్రముల తరువాత
చేతులవీ కలవాలి!
బాహుబావులతో మేనులు
బంధించుకు పోవాలి
బహుబంధమున కన్నను
ప్రేమబంధ తీవ్రత
అధరబంధ మందు కూడ
అగును కదా పరవశత
ఈ ద్వయ బంధాలలో
ఈ అద్వైత స్థితిలో
రెండు ప్రేమ హృదయాలు
రెండు నిండు దేహాలు
ద్వైతంలో అద్వైతంలా
ఉండి పోవునేకంగా
ఊహకందనందాక!

99. మోహావేశం

ఆలోచన
సాలోచన
అనకుండా
లక్ష్మణరేఖల
నన్నింటిని
లఘించితినీ
ఆచారం
గీ చారం
అన్నీ వదిలి.
అయినవాళ్ళు
కాదన్నా
కానివాళ్లు
వద్దన్నా
ప్రేమ గొప్పదని
మరోమారు
నిరూపించి
నీ ప్రక్కన
నిల్చితిని
మన మొక్కటె
ఐపోతిమి!

గెలుపు

మాకు శక్తినిమ్ము దేవ
మా మనసుల గెల్చుటకు
ఇతరులన్నా గెల్చుముందు
మమ్ము మేము గెల్చుటకు!
(హమ్ కొ మన్ కి శక్తి దేదో కు అనువాదం)

100. గుండెలో తుఫాను

చూర్య చంద్రుల కోట
చుక్కల తళ తళలు
పొందగలనని నేను
అందముగ ఆశించ
చీకటుల దొంతరలె
నాకు మిగిలెను తుదకు
దారులందరి వీను
వేరు వేరాయెను
తను బంధములు వీడె
కనుచూపు కరువాయె —
ఆశమాలాశలు
అల్లుకొంటే నేమి
అవియన్ని ఏకముగ
అడియాస లయెనేని
ప్రేమ కోరిన తరిని
వెను దుఃఖమే మిగిలె —
మనసు శాంతిని కోర
వెనుతుపాను లభించె
గుండెలో తుపాను
ఘోషలే ధ్వనియించె
ఇకపైన ఈ హృదికి
శాంతి లేదనిపించె
మధిష్మశానపు మోర

భయ భీతి తలపించె
కొట్టుకొని పోతున్న
గుండె తా విలపించే
గట్టుకా గరి కదా
అన్నట్టు లనిపించె
కధ ఎల్ల వెతయేను
బ్రదుకంత చేదేను
సతతమ్ము యింకేల
బ్రదుకన్న ఈ ఆశ !

101. తోడు - జోడు

నా తోడుగా నీవు
నడయాడు తానంటె
నా మధుర కవితలను
నీ మీద కురిపింతు
నను చూసి ముసి ముసిగ
నవ్వుతుంటా నంటె
నిను చూస్తు కవనాలు
వినిపిస్తు నేవుందు —
అందముల వెన్ని
సుందర ప్రకృతిలో
కనువిందు కలిగించు
మనసులను అలరించు -

కనులవి యేలనో
కాంచగానే నిన్ను
కదలలేమన్నవి
వదలలేమన్నవి -
కలలలో సతతము
కనిపించు దేవతవి
ఊహాలనెంతగా
ఉత్సాహ పరిచితిని -
నీ గమ్యమును నేనె
నీ వెరుగుదువో లేదొ
అదృష్ట దేవతగ
ఆరాధనను సేతు
నీ వాడినని నేను
నీ వొప్పుకుంటివా
వాసంత సజ్జికలు
పరుతు మన కోసమని
ఒంటరిగ మార్గాల
వెంట నడిచితినెన్నొ
ఇక పైన నడువలే
నేకాకిగా నేను
అందమైన తోడు లేక
ముందుకింక పోలేను
నాకు తోడు నీవైతే
నీకు నేను సరిజోడు
నా అడుగులందుననే
నీ వడుగులేస్తుంటె
తారకల నన్నిటిని - నీ
దారులన్నింపుతా!

102. నేనే ప్రధానినైతే

నేనే ప్రధానినైతే
నెరవేరుస్తా పనులెన్నో
మంచి నీరు యిప్పిస్తా
మంచి కూడు యిప్పిస్తా
చిన్న గూడు యిప్పిస్తా
మందు లందఱికిప్పిస్తా
మంచి ఆరోగ్యం కూరుస్తా
పనిపాటలు చేయిస్తా
బాలబాలికలందరినీ
బడికి నేను పంపిస్తా
మంచి మంచి ఆహారాలు
సంచిలో కొన్ని పుస్తకాలు
చక్కని యూనిఫారాలు
సవ్యంగా అంద చూస్తా

సంతోషంగా పాఠాల్చెప్పే
చక్కని గురువుల నియమిస్తా
అయినా పిల్లలు చదవకపోతే
అమ్మ నాన్నల దండిస్తా
ఉన్నవారి నుండి నేను
పన్నులు వసూలు చేస్తా
లేనివారి అవసరాలను
నేను తక్షణం తీరుస్తా
నేరస్థులనందరినీ
నిర్దయగా దండిస్తా
రక్షక భటులు జనాలను
రక్షించేట్టు పాలిస్తా
ఈ విధి దేశాన్నేలుతా
ఎల్లరి కానందం పంచుతా!

(రెండవ తరగతి బాబు అర్జున్ వెంకటే "ఇఫ్ ఐ బికమ్ ప్రైం మినిస్టర్ ఆంగ్ల రచన ఆధారంగా) 14-11-95 హిందూ డైలీ)

103. పెద్దవాళ్ళు

ఎంత అదృష్టవంతులు
లేవు వారికి చదువులు
లేవు ఇంటి పనులు
లేవేవీ పరీక్షలు
లేవసలే తిట్లు
లేనే లేవు కొట్లు
లేవేవిధ భయాలు
లేవు వారికి కన్నీళ్ళు
వారెంత అదృష్టవంతులు —
నిజంగా నిజం పెద్దలు
తోచినవన్నీ చేయగలరు
మైకే లేకుండా మాట్లాడగలరు
పిల్లలను బెదిరిస్తారు
ఆజ్ఞలను గుప్పిస్తారు
పిల్లలకు పిచ్చి లేపుతారు
వారి ఒళ్ళు ఝుల్లనిపిస్తారు
వారిని వ్యాకుల పరుస్తారు
అయినా వారిని ప్రేమిస్తాం
అప్పుడప్పుడూ వారిని మేం
అసహ్యించుకుంటుంటాం
ఆట పట్టిస్తుంటాం
అయినా అదేమిటోకాని
అనుకుంటాం పెద్దవాళ్ళవాలని !

(పన్నెండేళ్ళ శశాంక్ నారాయణ్ బాబు సర్దార్ పటేలు విద్యాలయం న్యూఢిల్లీ మూలంగ 14-11-95 హిందూ డైలీలో)

104. శాంతి పతాక

ప్రపంచాన శాంతి లేదు
తరంగాన శాంతి లేదు
గడ్డి పరకకు శాంతి లేదు
కంచు గంటకు శాంతి లేదు
మనకు శాంతి అవసరం
ఎంతని మనం చెప్పగలం
కావాలంటాం కొందరం
వద్దంటా మింకొందరం
ఏ ప్రపంచమో యిది
శాంతి లేనే లేనిది
శాంతి కొఱకై ఒక్కవేళ
సమరమే చేయాల్సొస్తే
సంతసంగా మొదలుపెట్టి
బలాన్నంతా కూడగట్టి
సాధించి దేన్నైనా కొల్లగొట్టి
చూపిస్తా శాంతి పతాకం నిలబెట్టి

(చి॥ దీక్షా సురేంద్ర, ఆరవ తరగతి, మానెక్జి కూపర్ స్కూల్ బొంబే, ఆంగ్లంలో వ్రాసిన 'పీస్' కు స్వేచ్ఛానుకరణ)
14-11-95 హిందు డైలీ

చింతా సంతసాలు !

సంతస దినాలు
ఎంతగ చిన్నవి
ఎంత దీర్ఘములు
చింతల రోజులవి !

105. కలసి వుంటే కలదు సుఖం

రెక్కలమ్ముకున్న వాళ్ళ
ఇక్కట్లే అవి వేరు
ఒక్కచోట ఉండు వాళ్ల
చక్కదనమె అది వేరు
రావడమూ పోవడము
రయయుగ జరిగేవి కావు
మనమనుకున్నట్లుగ
మనసు కలిసేవిలు కావు
కలిసి మెలసి వుండాలను
కల అది చెదిరిందా
కన్నీరేమిగులును అన్ని
కల్లాలవి గోవిందా
ఏమి బ్రదుకులో యివి
యేమేమి బంధాలో
ఈ రాక పోకలివి
ఎంతగాను కష్టాలో
కలిసి వున్ననాడే కద
కలలవి పండేది
విడివిడిగా వున్నామా
బాధాకరం బ్రదుకది.

నమ్మవద్దు

కన్నదంతా కూడ
కడునిజం కాదు
విన్నదెల్లా నీవు
తిన్నగా నమ్మొద్దు!

106. గీతాచార్యుడు

ఎపుడూ ఏ పనీ నేను
ఏమాశించి చేయను
ఆచరణ ఫలిస్తే మటుకు
ఆనందం పొందుతాను!

ఇదేనా గీతాచార్యుడు
సంహితలో బోధించాడు
నిష్కామ కర్మ ధర్మమని
ఫలాపేక్ష పాపకర్మయని!

ఇపుడాచరిస్తున్న వాడిని
అపుడు ప్రబోధించినవాడిని
నేనేనా అనిపిస్తున్నది
నామధేయమూ కలుస్తున్నది!

107. నల్లూరికీ

కవిత్వాల్లో భావాలు
గగన విహారం చేస్తున్నాయి
భూమిపై నున్న శ్రోతలు
అందుకోనంతగ ఎగురు తున్నాయి

ధరలే అనుకుంటే
ధరలకన్న అస్థిరంగ
ధరను విడిచి కవితా
ధారలూ ఎగుస్తున్నాయి

వాదమేదైనా సరే
వాణి యేదైనా సరే
నల్లూరికీ అర్థమైందే
నాణ్యమైన కవిత అనరే!

108. పంచశీలుండు

పిల్లల కాదర్శుడు
పెరవారికి సహకారుడు
తప్పుకు క్షమకోరువాడు
ఆశకులోనవని వాడు
ఓమ్ ప్రథమమను వాడు
గెలుపు సహకారులదనువాడు
నగుతూ వెన్ను చరచువాడు
పిల్లలతో ప్రార్థన చేయువాడు
తన తప్పు నెరుగువాడు
తనదేదీ కాదనువాడు
ఏమాశించక ఇతరులతో
తన కలిమి పంచుకొనువాడు
అందరికీ కావల్సిన వాడు
అంతటా ఉండదగిన వాడు!

109. గుండె గుప్పెడు

గుప్పెడంత గుండెయైన
ధర్మమున్న అందున
అందముండు నడవడికన
అందమున్న నడవడికన
ఐకమత్య మింట ఎదుగు
ఇంట ఐకమత్యమున్న
సమ్మతి జాతిలో నెదుగు
జాతిలోన సమ్మతున్న
శాంతి క్రాంతి ప్రపంచాన
సంభవమై వెలుగులీన
విశ్వమందు సుఖావళి
వెల్లివిరియు వేముఖాల
విశ్వాత్ములై జనులు
విశ్వమానవులై తరింత్రు!

హద్దులొద్దు

విశిష్ట అన్యోన్యతకై
విశ్వాన్ని తీర్చిదిద్దుదాం
దేశాల మధ్య హద్దుల్ని
దీటుగ తుడిచేద్దాం !

మహత్కార్యాలు

ఇతరుల ప్రభావాలకు
ఈషణ్మాత్రమైనా
లోనవనపుడే తాను
చేయును మనిషి మహత్కార్యాలు

అనంతానంతాలు

అనంతం జీవితం
అన్నంగ తెలుసుకో
అంతం రేపే అని
అనుకొని మసులుకో !

గుండె-నాల్క

అజ్ఞుని గుండె నాల్క నుండు
విజ్ఞుని నాల్క గుండె నుండు !

ప్రపంచం

మనిషి ప్రపంచ మెంత?
వాని సహృదయమంత !

మనీషి

మనీషికి
మగబుద్ధి
మగువ మనసూ
బాలల
మనస్తత్వం
ఉంటాయి !

వినయం

వివేకానికి మెఱుగు
వినయంతో కలుగు !

తలగడ

నిర్మలమగు మనస్సాక్షియే
నిద్రకు మంచితలగడు !

110. శాంతి దూతా - వీడుకోలు

శాంతి దూతా రాష్ట్రధాతా గురుతనేతా
నగర తేజము నినుమడించిన మహాత సవితా
ఊపిరుల నీ సుగంధం ఊరువాడా విస్తరించె
అడుగు చప్పుడు రాష్ట్రమంతా అన్నిచోట్లూ ఆదరించె
మచ్చలేని మహిత ప్రేమకు మాన్యమైనది భాగ్యనగరం
అద్దమట్టి విశుద్ధ ప్రేమకు ఆలవాలం ఆంధ్రరాష్ట్రం
హసన్ముఖుడవు, కవిహృదుడవు, అందమైన మనస్కుడవు
శాంతి కాంతిని విస్తరించిన శాక్యమునికే నీవు బంటువు
మంచితనముకు మహిత సేవకు మారుపేరువు
రంగు మార్దవ మందు నీవు రమ్యరోజా విగ్రహుడవు
చల్లదనపు దృష్టి నీది ఉల్లమంతా కరుణ కలది
మట్టిపై నీ దృష్టి పడెనా బంగరే అయితీరుతుంది
హృదయమందలి వెన్నెలంతా పెదవిపైనే తా హసిల్లు
పెదవి విప్పి మాటలాడితె ప్రేమమూర్తే తారసిల్లు
పూల తొడుగులు బహుకరిస్తివి ఎంతమందికి
వేల ఇతరులు వేచియుండిరి వారి బారికి
కాంతి క్రాంతీ కారకమ్మగు సదాలోచనె నీకు ఎప్పుడు
పనికి వచ్చెను గొప్పగానే అదే మాకు చిక్కులప్పుడు
దేశమందున ఎచటనున్నా తిరు మహాశయ నీవు
ఈ దక్కను పీఠభూమిని సదా గుర్తుంచుకుంటావు!

(గవర్నర్ శ్రీ కృష్ణ కాంత్ ఉపరాష్ట్రపతిగా వెళ్ళిన సందర్భంగా 19-8-97 ఉరుదూ కవి సలాహుద్దీన్ నయ్యర్ కవితకనువాదం)

111. భారతీ స్తోత్రము

లక్షలున్నా కోట్లు ఉన్నా
లక్ష్మి లాలనలోన ఉన్నా
భారతీ! చదువు లేదను
బాధ పడుదురు జనులు మెండుగ!

పీఠమిచ్చుట వెలయచేసి
ప్రేమ మీరగ ప్రతిష్ఠింతు
జనులు అంతా ఇచట నీకు
జయధ్వానాల్పలుక జూతు!

పీఠం కార్యక్రమాలను
పెద్దగ శుభప్రదం చెయ్
రాజధానిలో నీ పేరు
పూజలందునటు జూడు!

తల్లీ నిన్ను దలంచి పట్టిన కలం తానై తనే ఈ విధిన్
తల్లీ నంబయి వ్రాయుచుండె కదె తాదాత్మ్యమ్ముగన్ ఎప్పుడున్
తల్లీ ఏమని చెప్పనమ్మ ఒక సీధా సాద పుత్రుండనే
సల్లాపంబున నిట్లు నా కలముచే స్రావింపగా చేయవే!

కాలం

కాలం గొప్ప న్యాయ నిర్ణేత
కాలం కలిసొస్తే ఎవడైనా విజేత
అందరికి ఒకప్పుడు కాలం
అదే రీతి పంచు నాప్యాయత!

112. బాసర భారతి

1) నాకు గుర్తు చేయుటకే
నా తల్లీ వచ్చితివా
లేక నా వెంటుండుటకే
లీలనే తెంచితివా ?

2) ఏమైనా నాభాగ్యమే
ఏమని చెప్పమంటావు
తల్లి తరలి రావడమే
తక్కువనా ఏమంటావు ?

3) నీ పేరిట నెలకొల్పితి
నేను సరస్వతీ పీఠము
నా తల్లి బాసర భారతి
నా కసంత జ్ఞానమిమ్మ !

4) ఈ వారంలోనే నేను
నీవద్దికి వస్తున్నాను
ప్రప్రథమంగా నిను పూజించి
పని మొదలిడ నున్నాను

5) పీఠానికి కావలసిన
పెద్ద హంగులన్నిటిసీ
నీ కరుణే వుండెనేని
నేను కూర్చుకోగలను

6) సత్యవ్రతుణ్ణి నాకు మరో
సత్యాన్ని తోడిచ్చావు
నిత్యసత్యమై నీ పీఠం
నినందించును నీ వైభవం !

7) నీ దయతో పీఠాన్ని
నేనెంతో ఆదర్శంగ
మరెంతో సమర్ధంగ
మలచాలని నాకుంది

8) తల్లి బాసర భారతి
వెల్లి విరియు పీఠంలో
పీఠం ఎదిగే సంగతి
పెట్టితి నీ చేతులలో !

సర్వనాశనం

మంచీ మమత మానవత్వం
మనిషిలో ఈ రీతి మృగ్యం
అవడాన్ని చూస్తుంటే
అగుననిపిస్తోంది సర్వనాశనం !

కలియుగం

స్వార్థం ఇంతగా పెరగడం
అర్ధం లేకుండా ప్రవర్తించడం
తడి బట్టలతో గొంతు కోయడం
కలియుగ మహిమా ప్రభావం !

113. ఇదేరా సుదినం

పేరులో లేదురా
పెన్నిధి మనుమడా
పిలుస్తా చూడరా
డెన్నిననే మనుమడా !

అమ్మనాన్నల కీర్తి
నధిగమించాలిర
వారిద్దరే స్ఫూర్తి
కారులవ్వాలిర !

అన్నాను డెన్నినని
ఆగడం చేయకుర
అమోఘ్ బావని
ఆట పట్టించకుర

కన్నారు కలలెన్నొ
డెన్నీను నీ కొఱకు
నిజము చేయాలన్ని
నీవేర చివరకు !

కృష్ణుడు వాడైతే
అర్జునుడు నీవుర
మీరిద్దరాలీతే
మెరిసి తీరాలిర !

అందుకొను మీ తాత
అక్షరాశీస్సులు
ఆకాశమెత్తంత
అలరు నీ కీర్తులు !

అన్ని మీ పనులిక
అవిఘ్నమగు గాక
ఆకసమే మీకింక
హద్దు తానౌ గాక !

డెన్నీనను ఈ మనునికి
చిన్ని ముద్దుల మనుమనికి
బారసాల నాడీ చిన్ని
బహుమతి కవిగారిది.

(అల్లుడూ, కూతురు— క్రిష్ణా, స్వప్నల ముద్దుల తనయుడు "శౌర్య" బారసాల నాడు తాతయ్య అక్షరాశీస్సులు- బాబు సంధి నామము "డెన్ని", అమోఘ్ నా కొడుకు బాబు)

29-8-1997

తాదులు చక్రమ్ముల్లము శరాదికవర్గము వైజయంతి సో
త్పాదకభూతపఙ్క్తి యనీ వైకృతి విద్యయు నయ్యవిద్యయున్. 83

భగవదవతారరహస్యకథనము.

వ. ఏతాదృగ్విధవిగ్రహవిశిష్టవేషంబునం బరవ్యూహవిభవార్చాంతర్యామిరూపంబులనం
బరమపురుషునకుం బంచప్రకారంబులు గలవు. అందుఁ బరరూపంబు నిత్యముక్తాను
భవార్థంబుగా నిత్యేచ్ఛానుగృహీతం బైననిత్యవిగ్రహంబునం బరమపదంబునం బర
మవాసుదేవాభిధానంబున వెలుఁగొందు ప్రధానప్రకారంబు. ఇట్టిది పరరూపంబు.
జగదుత్పత్తిస్థితిప్రళయార్థంబు నుపాసకానుగ్రహార్థంబును నుక్తగుణద్వయద్వయాభి
వ్యక్తిలక్షణలక్షితంబు లై నిజేచ్ఛావశంబునం గైకొనినసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ
వాసుదేవభావంబు లగుచతుర్విధవిభాగవిశేషంబులు వ్యూహంబు లనంబడు. అందుఁ
గేశవాదిమూర్త్యంతరగ్రహణరూపంబు లైనయవాంతరవ్యూహంబులు వివిధం
బులు. ఇట్టివ్యూహవిశేషంబులు దుష్టనిగ్రహశిష్టప్రతిపాలనార్థంబుగాఁ దిర్యఙ్మ
నుష్యవిజాతీయతాంగీకారంబునం జూపునావిర్భావంబు విభవం బనం బడు. అది
యును గౌణంబును ముఖ్యంబు నన ద్వివిధంబు. అందుఁ గర్మవశ్యజీవాధిష్ఠానద్వా
రంబునం దాత్కాలికకార్యార్థంబుగాఁ జూపుగుణావిర్భావంబు గౌణంబు. మఱి
దీపంబువలనఁ బ్రతిదీపంబురూపంబున దివ్యవిగ్రహంబుతోడన చూపునావిర్భావం
బుముఖ్యంబు. అందును వామనత్రివిక్రమన్యాయంబునవాంతరాకారాంతరగ్రహ
ణంబు లసంఖ్యేయంబులు. ఇంక నంతర్యామి యన నుపాసనాసిద్ధికై యుపాస
కాంతరంగంబులకు విషయం బయ్యెడునుపాస్యవిగ్రహవిశేషంబు. మఱి య
ర్చావతారం బనం బరవ్యూహాదిసమస్తప్రశస్తలక్షణపరిపూర్ణంబై దేశకాలస్వభావ
విప్రకర్షంబులేక యనాలోచితవిశేషాశేషజగజ్జనోజ్జీవనార్థంబుగా మాంసనయనం
బులకు ననుభావ్యం బైనపూర్వోక్తసమస్తప్రకారంబులం జూపునవతారవిశేషంబు.
అదియు స్వయంవ్యక్తంబు దైవంబు సైద్ధంబు మానుషంబు ననంజతుర్విధం బై యుం
డు. అందు నప్రాకృతదివ్యవిగ్రహంబున స్వతఃప్రాదుర్భావంబు స్వయంవ్యక్తంబు.
శిలాదారులోహాదివిగ్రహంబుల దేవజనంబులచేతం దపస్సిద్ధమహర్షిజనంబుచేతను
మర్త్యజనంబుచేతను బ్రతిష్ఠితంబు లైనయవి క్రమంబున దైవంబు సైద్ధంబు
మానుషంబు ననంబడు. ఇట్టిపంచప్రకారంబులయందుం బరరూపంబు నిత్యైకప్ర
కారంబు, అది నిత్యముక్తైకగోచరంబు, వ్యూహరూపంబు వివిధంబు. తత్తద్దేవర్షి
మాత్రగోచరంబు, విభవం బనంతప్రకారంబు, అది తత్తత్కాలీనజనగోచరంబు.
అందును ముఖ్యవిభవంబు సైద్ధంబు నంతర్యామిరూపంబు నుపాసకేచ్ఛాభేదంబున
నైకవిధం బుపాసకైకగోచరంబు. అర్చారూపం బనంతప్రకారంబు, అనాలోచిత
విశేషాశేషజగజ్జనగోచరం బఖిలప్రకారసేవ్యంబు. 84

ఉ. దారుశిలాదిభావమున దైవముల న్నిరసించి తామసుల్
ఘోరుదు రెంతచేరుపయొకో తమ కాత్మ వివేకపాకముల్
వారిధరంబుల న్విడిచి వచ్చినచాతకధూర్త లంబుధిఁ
దారు గొనంగ శక్తులె సుధామధురోదకపానసౌఖ్యముల్?. 85

క. కావున సర్వగుఁ డయ్యును, శ్రీవరుఁ డర్చాగతుండ సేవ్యుం డగుఁ ద
త్సేవయు శరణాగతుఁ డై, కావింపక ఫల మొసంగఁ గా లే దధిపా!. 86

ప్రపన్నస్వరూపనిరూపణము

వ. దుర్లభాభిమతార్థసిద్ధికిం గృపాశక్తిసంపన్నుం డైనసమర్థునియందు నుపాయాంతర నివృత్తిపూర్వకంబుగాఁ జేయుభరసమర్పణంబు శరణాగతత్వం బనం బడు. ఇదియభి మతార్థసిద్ధిదం బగుట సకలజగత్ప్రసిద్ధంబు. ఇట్టికృపాశక్త్యాదిగుణవత్స్వరూపం బైన శరణ్యత్వంబునుం భగవద్వ్యతిరిక్తపురుషాంతరంబునం దౌపాధికంబు నల్పాల్పత మంబును నైయుండు. అతని నాశ్రయించువానిశరణాగతత్వంబు నౌపాధికంబు నల్పాల్పప్రయోజనంబు నగు. ఆశరణ్యత్వంబు భగవంతునందు స్వాభావికంబును నిరతిశయంబును నై యతనియందుం దదితరసమస్తపురుషులకు శరణాగతత్వంబు స్వరూపోచితంబును నిరతిశయప్రయోజనార్థంబు నగు. అట్లగుట నీయర్థంబున యథార్థజ్ఞానంబున నిశ్చితంబుగా నెఱింగినసాత్వికుం డభిమతార్థసిద్ధికి నితరుల నొల్లక భగవంతు శరణంబు సొచ్చి తదారాధనంబు సేయవలయు. అట్లు చేసె నేని స్వరూపసిద్ధియు దేశకాలమంత్రతంత్రాదిన్యూనాతిరేకంబులవలన వైకల్యంబు లేక యారాధనఫలాభిమతార్థసిద్ధియు నగు. అట్లు సేయం డేని కర్తృత్వాహంకృతిచే స్వరూపహానియు నారాధనవైకల్యంబుచే ఫలహానియు నగు. ఇట్టిసాత్వికుండును మిశ్రసత్వనిష్ఠుండును శుద్ధసత్వనిష్ఠుండును నన ద్విప్రకారుండు. అందు మిశ్రసత్వనిష్ఠుం డనం బరమాత్మ యగుభగవంతునకుం గలశేషత్వంబునుం దదితరసమస్త జీవాత్మలకు నైనశేషత్వంబును స్వాభావికంబులుగా నెఱింగియుఁ దదేకభోగ్యుఁడు గాక ప్రారబ్ధకర్మవాసనావశంబునఁ దామసరాజసఫలంబు లభిలషించి తదర్థంబుగా భగవత్ప్రతిపత్తి సేయునతండు. శుద్ధసాత్వికుం డన సుజ్ఞానంబుచే భగవదేక భోగ్యుం డై తత్ప్రాప్తిరూపమోక్షంబె యపేక్షించి భగవత్ప్రతిపత్తి సేయున తండు. అందు మిశ్రసత్వనిష్ఠుండు నీశ్వరయథార్థజ్ఞానవంతుం డగుటం దత్ప్రభావం బుచేఁ గ్రమంబున ఫలానుభవంబుచేత నీశ్వరానుగ్రహంబుచేఁ బ్రారబ్ధకర్మంబు జయించి శుద్ధసాత్వికుం డగు. అట్టిశుద్ధసాత్వికుండును ననాదిసుకృతపరిపాకభేదం బున నంగప్రతిపత్తిపరుండును స్వతంత్రప్రతిపత్తిపరుండు నన ద్వివిధంబగు. అం దునంగప్రతిపత్తినిష్ఠుం డన నభిమతభగవత్ప్రాప్తికిఁ గర్మజ్ఞానానుగృహీతం బైనభ క్తియోగంబుచే భగవదనుగ్రహంబు వడయంగోరి తాదృగ్విధభక్తినిష్పత్తికై

త్రదంగంబుగా శరణంబు చొచ్చునతండు.స్వతంత్రప్రపత్తినిష్ఠుండన నుక్తభక్తియోగనిష్పాదనంబునయం దశక్తుండును విలంబాసహిష్ణువు నై యవ్యవధానంబున భగవదనుగ్రహంబు వడయుటకై ప్రపత్తి సేయునతం డట్టు గావున. 87

గీ. మహి నసంఖ్యేయపుణ్యాజన్మములమీఁద, నాత్మహరిశేషతాజ్ఞాన మంకురించి
ప్రాప్యమును బ్రాపకము సర్వమతఁడ యనుచు,నతనిశరణంబు చొచ్చుమహాత్ముఁడరిది.

గీ. గురుకృపాంజనరంజనస్ఫురిత మైన, శాస్త్రదృష్టిఁ బరాత్మశేషత్వరూప
మైనయాత్మస్వరూపవిధాన మెఱిఁగి,నతఁడు తత్ప్రాప్తికై చొచ్చు హరిశరణము.

క. ఒకఁడు భగవంతుఁ డెట్లుగ, సకలేష్టవిధాయి యెట్లు చర్చింపఁగఁ దా
నొకఁడ యగుఁ దత్ప్రపత్తియుం, సకలార్థసమీహితార్థసాధన మనఘా!. 90

క. శరణాగతులకుఁ దక్కఁగ, బరులకు మోక్షంబు లేదు భవనస్థుఁడు ని
ర్భరుఁడు నన నిరుదెఱంగులఁ, బరఁగుఁ బ్రపన్నుండు సుకృతపరిపాకభిదన్. 91

క. శక్తాధికారి కనితర, భక్తిద్వారమునఁ జేసి పరమోపాయం
బుక్తప్రపదన మితరా, సక్తునకు హితస్వతంత్రసాధన మరయన్. 92

వ. అందు నంగప్రతిపత్తిపరునకు నంగభూతప్రపత్తిసాధ్యంబును బరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధకంబు నగుభక్తియోగస్వరూపం బాకర్ణింపుము. 93

భక్తియోగస్వరూపనిరూపణము.

సీ. వేదాంతవాక్యార్థవిజ్ఞానజన్యంబు తద్విలక్షణము ప్రత్యక్షసమము
దర్శనోపాసనధ్యానాదిపదవాచ్య మాత్మాపరోక్షముఖ్యప్రతీక
ముక్తకర్మజ్ఞానయోగనిష్పాద్యంబు పరభక్తిముఖదశాంతరయుతంబు
యజనవందనకీర్తనాదిపర్యవసాయి యపునరావృత్తిమోక్షావధికము

గీ. తైలధారానవచ్ఛిన్నతాగతంబు, ప్రీతిరూపసమాపన్న మై తనర్చు
సతతభగవత్స్వరూపానుసంస్మరణము, భక్తియోగంబు తత్పదప్రాపకంబు. 94

వ. వినుము శాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞానంబుచేఁ గర్మయోగాధికారంబు సంభవించు జపతపస్తీర్థదానయజ్ఞాదిసేవనరూపం బైనకర్మయోగంబుచే జితాంతఃకరణుం డై పురుషునకు జ్ఞానయోగాకారంబు సంభవించు. పరిశుద్ధాత్మభావనారూపం బైనయోగద్వారంబుచే నొందె నంతర్గతతాదృగ్విధాత్మజ్ఞానంబున నైనసాక్షాత్కార్మయోగంబుచేతన యొండె యోగాధికారంబులు గల్గు. ప్రకృతివివిక్తాత్మావలోకనరూపం బైనయోగంబుచే నాత్మశేషత్వజ్ఞానంబు దృఢం బై భక్తియోగాధికారంబు సిద్ధించు. పరమాత్మైకాంతికప్రీతి కారితధ్యానకీర్తనయజనవందనాద్యవస్థితిరూపం బైనభక్తియోగంబుచేఁ బరమభక్తిపరమజ్ఞానాదితదవస్థావిశేషముఖ్యంబున ముక్తుండై పరమపదప్రాప్తుం డగు నట్లు గావున. 92

గీ. జ్ఞానకర్మంబు లాత్మదర్శనముకొఱకు, నాత్మదృష్టియుం భక్తిసంప్రాప్తికొఱకు

భక్తిభగవత్ప్రాప్తికై పరఁగు నిందు, లేదొకవిపర్యయసముచ్చయాదిశంక. 96

గీ. ధీరహితకర్మమును గర్మదూరమతియు, భక్తివిరహితధీక్రియల్ ముక్తబుద్ధి
కర్మ మగు భక్తియోగంబు గాదు గాన, వలయు మాత్రస్వరాదికాన్వయము చూవె.

క. ధీకర్మభక్తియోగము, లేక శరీరమునఁ గలుగ వెవ్వారికి నా
ధీకర్మంబులు జననా, నేకసహస్రములమీఁద నిచ్చుఁ భక్తిన్. 98

సీ. శాస్త్రార్థబోధంబు సంభవింపక యైన నొకఁ డెవ్వఁడేఁ గర్మయోగి యగుట
కర్మయోగావృత్తి గలుగ కేమియు నొకానొకఁ డెవ్వఁడే జ్ఞానయోగి యగుట
యుక్తాత్మభావనాయోగంబు లేకున్న నొకఁ డెవ్వఁడే యోగయోగ్యుఁ డగుట
యాత్మావలోకనం బభ్యసింపక యైన నొకఁ డెవ్వఁడే భక్తియోగి యగుట
గీ. ప్రాగ్భవాగమవిజ్ఞానఫలము చూవె, పౌర్వజననాకలితకర్మఫలము చూవె
ప్రథమజన్మాత్మభావనాఫలము చూవె, ప్రాగ్జననయోగపరిణామఫలము చూవె. 99

త్యాజ్యసంసారరూపనిరూపణము.

వ. వస్తువివేకంబు లేక విషయవిరక్తియుం భగవద్భక్తియుం బొడమ వట్లగుట భజనీయభగవత్స్వరూపనిరూపణం బయ్యె నింకఁ ద్యజనీయసంసృతిస్వరూపంబు వినుము. జీవుండు జ్ఞానస్వరూపుండును జ్ఞానగుణకుండును నిర్మలుండును భగవచ్ఛేషత్వైకరసుండును భగవదేకభోగ్యుండును నయ్యు ననాదికర్మరూపావిద్యాసంకుచితగుణభూతజ్ఞానుం డై స్వస్వరూపపరమాత్మస్వరూపంబుల విషయీకరింప నెఱుంగమి సహజానందవిముఖుం డయి యనాదినిజకర్మానురూప భగవత్సంకల్పకల్పితప్రకృతిపరిణామవిశేషం బైనకళేబరంబుచే బద్ధుం డై బంధనకళేబరంబుఁ దన్నుంగాఁ దలంచుకొని యింద్రియాధీనజ్ఞానుండును విషయాధీనసుఖుండును నై సర్పదష్టునకు నింబపత్రంబులు మధురంబు లై తోఁచువిధంబునఁ గర్మబద్ధుండైనతనకు జడప్రకృతిపరిణామవిశేషంబు లగుహేయవిషయంబులు భోగ్యంబు లై తోఁపఁ దదనుభవలుబ్ధబుద్ధి యగుచుం గర్మాచరణం బొనరించుచుఁ దత్ఫలంబు లైనసుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచు వాసనావశంబునం గ్రమ్మఱ రుచి పుట్టి యుత్తరోత్తరంబు కర్మం బొనరించుచు ననలతప్తస్థాలీసంసర్గకారణంబున నుదకం బుష్ణభావబుద్బుదాదికంబు నొందుచందంబున నచిత్సంసర్గదోషంబున హేయదుఃఖాదికంబునకు నాస్పదం బై సంచరించు. తత్క్రమం బాకర్ణింపుము. అనాదిపూర్వకర్మకారణంబున సకలభావంబులయందుం దత్తద్దేవమనుష్యాదిరూపంబున జరాయుజత్వంబునుం, బక్షిసర్పాదిరూపంబున నండజత్వంబును, గీటకాచరాదిరూపంబున నుద్భిజ్జభావంబును, యూకాదిక్రిమిరూపంబున స్వేదజత్వంబునుం గాఁ జతుష్ప్రకారంబులఁ బుట్టుచుండు. ఇందు మనుష్యభావంబు దక్కం దక్కినపుణ్యాపాపకర్మాధికారంబు లయినసకలభావంబులయందుఁ దత్తద్భావప్రయుక్తకేవలసుఖదుఃఖం

బులను బొందుచుఁ, బుణ్యాపాపకర్మాధికారం బైనమనుష్యభావంబునందు బహిరంతరిం ద్రియవ్యాపారరూపం బైనజాగ్రద్దశ యప్పుడు జీవవ్యాపారద్వారకేశ్వరప్రయత్న సంసృష్టంబు లైనవిషయంబు లనుభవించుచుఁ, దదనుభవపరిశ్రాంతబహిరింద్రియోపర మరూపం బైనస్వప్నదశయందుఁ దత్తత్కాలమాత్రంబులు దత్తత్పురుషమాత్రానుభా వ్యంబులుం గాఁ గేవలేశ్వరప్రయత్నసంసృష్టంబు లైనవిచిత్రవిషయంబుల నంతఃక రణంబుచేతనే యనుభవించుచుఁ, దదుభయదశావిషయవిశేషానుభవవ్యాపారపరి శ్రాంతబహిరంతరింద్రియోపరమరూపం బైనసుషుప్తిదశయందునిస్సంబోధుండగుచు, బాహ్యాభ్యంతరంబులు మఱచి విశ్రమస్థానం బైనపరమాత్మయందు నుపరతుం డై విశ్రమించుచు, నతనిచే స్వస్థుం డై వెండియు భోగార్థంబు బోధితుం డై మేల్కా నుచు, అర్ధమరణరూపం బైనమూర్ఛయందు నచిత్ప్రాయుం డై జ్ఞప్తిసంకోచంబు నొందుచు, ఉత్క్రాంతిరూపం బైనమరణదశయందుం గ్రమంబున బహిరింద్రి యంబు లంతఃకరణంబునందు నంతఃకరణంబు ప్రాణంబులందుఁ బ్రాణంబులు దన యందుఁ దాను భూతతన్మాత్రంబులయందుఁ దన్మాత్రంబులు పరమాత్మయందును బరిణ మింప నిస్సంబోధుం డై బాహ్యాభ్యంతరంబులు మఱచి, బాహ్యాంతఃకరణభూతతన్మా త్రసంయోగరూపం బైనసూక్ష్మశరీరంబుతో నుత్క్రాంతుం డై హృదయస్థానసం బంధం బగు నేకోత్తరశతనాడికాదిగణంబునందు ముక్తైకనిర్గమద్వారం బైనమూర్ధన్య నాడిదక్కం దక్కినశతనాడీద్వారంబులవెంట నేదే నొక్కంట నేత్రశ్రోత్రాదిశరీర ప్రదేశంబుల వెడలి, కేవలపాపపరుం డేని యాతనాతనూబద్ధుం డై నియమమార్గం బునం గింకరాకృష్టుం డై చని, నిరయంబు లనుభవించినపిదపం బరిశిష్టకర్మాంతర వశంబున 'జాయస్వమ్రియస్వ' యనుసంకల్పమాత్రంబునఁబునఃపునర్నికృష్టజన్మమర ణంబులంబొరలుచు, ఇష్టాపూర్తాదిపుణ్యకర్మపరుం డేని సూక్ష్మశరీరంబుతో ధూమా దిమార్గంబునుం గా నుత్తరోత్తరప్రాపితుం డగుచుఁ, గ్రమంబున ధూమరాత్ర్యపర పక్షదక్షిణాయనపితృలోకాకాశచంద్రస్థానంబులకుం జని, చంద్రప్రాప్తిచేత నమృ తమయశరీరుం డై తత్తదనుగుణపుణ్యలోకంబులం దత్తదధిదేవతాకింకరుం డగుచుఁ దత్తత్సమానభోగంబు లనుభవించి, పుణ్యావసానంబునం గర్మాంతరప్రారంభంబునం గ్రమ్మఱ సూక్ష్మశరీరంబుతో నవరోహణక్రమంబున డిగ్గి, క్రమంబునం జంద్రాకాశ వాయుధూమాభ్రమేఘంబులకు వచ్చి, మేఘంబుననుండి వర్షం బై పురుషునిం జెంది, పురుషునియందు రేతోరూపంబునం బరిణమించి, యోషిత్కుక్షిం బడి, యందు గర్భం బై పొదలి, క్రమ్మఱ జీవత్వంబునం జన్మించు. ఇట్టిసంసారావర్తగర్తంబునం బరిభ్రమించుచు. 100

ఆ. గర్భజన్మబాల్యకౌమారతారుణ్య, వృద్ధతాదు లైనవివిధదశల
నొకట నైన సుఖము నొందలేఁ డన్నిట, నవధి లేనివగల నంచుఁ బ్రాణి. 101

సీ. మలమూత్రపంకిలమాతృగర్భంబున నతిసుకుమారదేహము దపింప
ముడియకట్టుగ వీఁపునడుము నెమ్ములు వంగి యుల్బపరీతుఁ డై యుండి లోన
నత్యుష్ణలవణకట్వమ్లాదితన్మాతృభోజనంబులకాఁకఁ బొక్కిపడుచుఁ
బరితృప్తి ముడువఁ జాఁపఁగ సమర్థుఁడు గామి సర్వాంగముల నొప్పి సంఘటిల్ల
గీ. నూర్పు వెడలక విజ్ఞానయుక్తిఁ బూర్వ, జనిశతంబులఁ దలపోసికొనుచు నిట్లు
కాంచు దుస్సహగర్భదుఃఖంబు మొదలఁ, బ్రాణి ప్రాచీనకర్మనిబంధనమున. 102

సీ. ప్రేరణోత్కటసూతిమారుతాహతి గర్భమున నధోముఖముగాఁ బొరలఁబడుచు
దేహసంకోచకద్రోహిణానిలముచే నానాస్థిసంధిబంధములు నొగుల
శుక్లమూత్రపురీషశోణితావృతి బ్రుంగి ముఖము విచ్ఛిన్న మై మొదల వెడలఁ
గేశమూర్ఛాయుక్తిఁ గ్రిమివోలె నెట్టకేఁ దల్లిదుర్గంధరంధ్రమున వెడలి
గీ. జగతిఁ బడి బాహ్యవాయుసంస్పర్శనమున, నెఱుక చెడి కావుకావున నేడ్చుఁ బ్రాణి
అంపమునఁ గోయుగతిముండ్లఁ ద్రెంపునట్లు, యోనియంత్రప్రపీడచే నొడలు నొవ్వ.

చ. మలమున బ్రుంగుఁ డైనతలిమంబుపయిన్ శయనించి మేను చీ
మలు దిన మక్షికల్ గఱవ మానుప నేరక యొత్తగిల్లి పై
నొలసినతీఁట గోఁకికొన నోపకయే వ్యవహారమజ్జనా
దులును బరేచ్ఛఁ గైకొనుచు దుఃఖము వొందు శిశుత్వవేళలన్. 104

క. గురుజననిరోధశిక్షా, కరణంబులవలన నిలుపు గానక క్రీడా
పర మగుహృదయము దుఃఖా, కర మై తపియించుఁ బ్రాణి కౌమారమునన్. 105

సీ. ఎవ్వండ? నెందుండి యెచటి కేమిటికి నే బద్ధుండ నైతి నేబంధనమునఁ
గారణం బెయ్యది? కాదు కారణ మెద్ది? యెద్ది కారణజన్య? మేది కాదు?
ధర్మ మే దేది? యధర్మంబు నే దిప్పు? డెందు వర్తించెద? నెందు నిలువ?
నేది కృత్య? మకృత్య మెయ్యది? గుణసంవిశిష్ట మెయ్యది? దోషజుష్ట మెద్ది?
గీ. యనువివేకంబు లేక ప్రాయమునఁ గ్రొవ్వి, పశువువోలె శిశ్నోదరపరుఁడు నరుఁడు
సంచరించుచు నజ్ఞానసంభవంబు, నధికతర మైనదుఃఖంబు ననుభవించు. 106

క. కరణకళేబరపాటవ, కర మగుప్రాయంబు తనకుఁ గలుగుటకు దురా
చరణము ఫల మగు శిశ్నో, దరపరుఁడు సుఖంబ కాఁగఁ దలఁచు న్వగయున్. 107

శా. అజ్ఞానం బనఁ గాఁ దమోవిలసనం బజ్ఞానకార్యోదయం
బజ్ఞానానుగుణంబ కాన గళితోక్తాచార మాదానికిన్
బ్రాజ్ఞుల్ ప్రాప్యఫలంబు నారకము కా భాషింతు రట్లౌటచే
నజ్ఞానాదుల నిందు నందు నిజ మై ప్రాపించు దుర్దుఃఖముల్. 108

సీ. మృగపక్షిరాక్షసోరగవరాదులచేతఁ బరఁగుతాపం బాధిభౌతికంబు
శీతోష్ణవైద్యుతవాతవర్షాదులఁ దనుకుతాపం బాధిదైవికంబు
గుల్మజ్వరచ్ఛర్దికుష్ఠశూలాదుల నవమానకామలోభాదిదశల
శారీర మై మనోజనిత మై యిబ్భంగి నడరుసంతాప మాధ్యాత్మికంబు
గీ. పండితోత్తమ! యిట్టితాపత్రయంబు, ప్రాక్తనం బైనకర్మనిబంధనమున
ననుభవించుచు శోకార్తుఁ డగుచు నరుఁడు,బాల్యమున బ్రాయమున వృద్ధభావదశను.

వ. వెండియు జరాప్రాదుర్భావంబున శిథిలం బై కుదురువ ట్టెడలి లివలివం గదలురదన పఙ్క్తులును, జిగి చెగి బిగి వదలి స్రగ్గి వగ్గువడి తరంగితాయమానం బైనసర్వాంగీణ చర్మంబును, బయలువడి నిలువునం దేఱినబీఱనరంబులును,అంతర్గతకనీనిక లై దూషికాదూషితాస్రనిస్సృతిం జెక్కులం జిత్తడగొలుపుచు దూరితస్నైగ్ధ్యంబు లై వెలికుఱికినకన్నులును, పుంజికొని వెడలి నిడుద లై యుడుఁగక రసగిలునాసాకేశంబులును, లాలావిసర్జనంబులు సెలవుల నురుఁగుకొన దుర్గంధధురంధరం బైనవక్త్రకోటరంబును, ప్రస్ఫుటీభూతసర్వాస్థిస్థలంబును, పరిభుగ్నపృష్ఠాస్థిపరంపరాకంబు నయి కంపమానం బగుశరీరంబునుం గలిగి యెదుర నిలిచినం బోడగానక బెట్టు పిలిచిన వినక యాఘ్రాణించియుఁ గంధంబు గొన సమర్థుండు గాక చప్పరించియుం జవిపొం దెఱుంగక జఠరానలంబుకుంఠితంబగుట నల్పాహారుండునునల్పాల్పవిహారుండునునై యెట్టకేనియుం దడవున లేచుచు నెట్టకేనియుం దడవునఁ గూర్చుండుచు నెట్టకేనియుం దడవునఁజేష్టించుచు ననుభూతవస్తువుల నాక్షణంబ మఱచుచుఁ బ్రవృత్తిప్రయత్నాక్షమంబు లైనసకలకరణంబులచే మరణంబునకుం గాలుచాఁచియుఁ బూర్వజన్మవ్యాపారంబులునుం బోనితనప్రాయంబునాటిపోకలు దలంచుకొని యుస్సు రని వేఁడినిట్టూర్పులోఁ బరితపించుచు సకృదుచ్చారణంబున మిగుల నలయుచు శ్వాసకాసమహాయాసంబున వేఁగుచు నంతకుం గంట బొట్టు వెట్ట నెఱుంగక వేఁగించుచు సంచారంబులకు నాకాంక్షించుచుఁ జవులు గొనంగోరుచు నొరులు లేవ నెత్తం బరులు శయనింపఁ జేయనఖిలశౌచవిరహితత్వంబున నెల్లరోఁతలకు నెల్లయై భృత్యు లవమానింపం బరిజను లపహసింప బాంధవులు ముక్కు విఱువం బుత్రులు వేసరం గళత్రం బోకిలింప నివిమొదలుగా వార్ధకదుఃఖంబు లనేకంబు లనుభవించి యంతమీఁద నత్యంతదుస్సహం బైనమరణం బనుభవించుఁ దత్ప్రకారం బాకర్ణింపుము. 110

సీ. హస్తాంఘ్రికంధర లవశంబులై త్రెళ్లి కలయ నంగంబులఁ గంప మొదవి
పలుమాఱు మూర్ఛిల్లి కలుమాఱు దెలివొంది తనకళత్రాదులతగులు మిగిలి
మరణావయవపీడ మర్మము ల్భేదిల్ల ప్రాణానిలంబులపట్టు వదలి
తెల్లగ్రుడ్డులు తేలగిల్లి తీవులు ఫట్టి దోషము ల్పొందుగఁ దొట్టగిల్లి

గీ. పాడమగుట్రెత్తి తాల్వోష్ఠపుటము లెండి, తాపమున దప్పి నాఁకటఁ దప్తుఁ డగుచు
దుస్సహక్లేశమున మహాతురత యొదవ, నొరలుచును దేహ మొకభంగి నుత్క్రమించు.

ఉ. వేదన మీఱ నిత్తనువు వీడ్కొని జీవుఁడు తీవ్రశోషణా
పాదకయాతనావపురుపస్థితుఁ డై యమదూతపాశదం
డాదులపీడ నుగ్రపథయానము నంతకదర్శనాదినా
నాదురవస్థలం బొగిలి నారకబాధలఁ బొందు మీఁదటన్. 112

సీ. మొఱలుపెట్టఁగ అంపములఁ ద్రెంపఁ బడువారు పుటపాకములకాఁకఁ బొక్కువారు
వెడఁదగొడ్డండ్లఁ బచ్చడిసేయఁబడువారు పుడమిఁ బాఁతిన నుక్కిపోవువారు
కొర్లఁ ద్రేసిన గ్రుచ్చుకొని వ్రేలఁబడువారు నుప్పరొంపులఁ గ్రుక్క నురియువారు
క్వథితతైలములఁ బక్వము సేయఁబడువారు డెంచనంబుల వ్రేయఁ దెళ్లువారు
గీ. పులులఁ బక్షులు భక్షింపఁ బొరలువారు, గలిగి శతధాసహస్రధాకారభిదలఁ
గలుగ దెన్నిక నిరయప్రకారములకు, దుఃఖ మేకైకమును గడు దుస్సహంబు. 113

క. నిరయానుభవముపిదపం, బరిశిష్టం బైనపూర్వపాపఫలంబున్
బొరయుటకుఁ గూలఁ గ్రమ్మఱ, నరపశుమృగఖగనగాదినానాయోనిన్. 114

గీ. వినుము దుఃఖంబు నిరయసంస్థునకె కాదు, శతమఖస్థానమునయందుఁ బతనభీతి
నున్నదినములు నిర్వృతి నొందలేక, కూలఁ బుణ్యాంబుతుదిఁ జాల కుతిలపడుచు.

క. మరలన్ గర్భము జన్మము, మరణము నిరయమును మఱియు మఱియు నయి నిరం
తరసంసృతిచక్రంబున, దొరలి నరుం డొందు సర్వతోదుఃఖములన్. 116

గీ. సుతకళత్రాదిసకలవస్తువులు వగల, బ్రుంగువడనిసుఖంబు చేయంగఁ జాల
వేల నిన్నియుఁ? సంసారి కెద్ది యిష్ట, మదియపో దుఃఖతరుబీజ మనఘచరిత! 117

క. బ్రదికెడునంతకుఁ బురుషుఁడు, ప్రిదులక నిలు వెల్ల వగలఁ బెనఁగొనియుండన్
గుదురుకొని దూదిమాఁగుడు, బొదివినకార్పాసబీజమునకుం బ్రతి యై. 118

సీ. ప్రకృతినైకాకృతిపరిణామదేహంబు తన్నుఁగా మూఢుండు దలఁచుఁ గానఁ
దదుపభోగ్యము లైనధనగృహాదులయందుఁ దనకు భోగ్యము లనుతలఁపు పుట్టి
భోగ్యత్వబుద్ధిచే భోగింపఁ గామించు భోగవిఘ్నములపైఁ బొడము గినుపు
భోగంబు చవిచూఁకఁ బొడము లోభము లోభమున నొం దెఱుంగమి మోహ మొదవు
ఆ. భోగలోభగర్వముల మదం బుదయించు, భోగసిద్ధికొఱకుఁ బోక పెనఁగఁ
గలుగు మత్సరంబు గాన దేహాత్మాది, జనిత మీదురంతసంసరణము. 119

ఉ. పుట్టుగుచెట్లకు న్మొలవఁ బోసినవిత్తులు శాంతిముక్తకున్
ముట్టియతోడజీవములు మోహపుటిర్లకునుం గుహూనిశల్

కట్టనియిం డ్లఘంబులకుఁ గట్టడి యాసలసంప్రసూతికిన్
గుట్టులతోడిగర్భిణులు కోరిక లెవ్వరి నోంపకుండునే?. 120

ఉ. లజ్జకుఁ బాపు శీలముఁ గులంబు వడి న్విడిపించు సూనృతం
బుజ్జనసేయుఁ జేయ మొగమోటమిఁ దూలుచుఁ బాతకంబులన్
మజ్జన మార్చు నార్చు నభిమానము రోఁతల కియ్యకొల్పు నీ
ముజ్జగ మైనఁ ద్రిప్పుఁ దుది ముట్టదు దా ధనకాంక్ష యేరికిన్. 121

చ. అడుగనియండజాదులకు నాఁకలి దీరకయున్నె? దీనుఁ డై
యడిగెడుచోట నెంతఘనుఁ డైనను హీనుఁడె కాఁడె? హీనుఁ డై
యడిగెడువాఁడు తృప్తిపరుఁ డౌనె? యతృప్తుఁడు సౌఖ్య మొందునే?
యడుగుట యెన్నిజన్మముల కాఱడి నెవ్వగ వో తలంపఁగన్. 122

శా. పాత్రాపాత్రవివేకరిక్తులు శుభప్రారంభముక్తు ల్పరీ
పోత్రిప్రాయులు తత్త్వసాధనకథాబోధానపాయుల్ శ్రవో
నేత్రఘ్రాణకజిహ్వికాపరమనోనిత్యానుకూలు ల్సదా
మాత్రద్వారసుఖాతిలోలు రహహా! మోక్షం బపేక్షింతురే?. 123

క. మలమూత్రరక్తపిత్తాదులు వేర్వే రైన రోసి దుర్మదుఁ డిహిహీ!
మలమూత్రరక్తపిత్తాదులప్రో వగు దేహ మింపుతోఁ గామించున్. 124

శా. చన్ను ల్గాఁక పసిండికుండ లఁట వక్షశ్చర్మదుర్మాంసముల్
కన్ను ల్కావ్విరిదమ్మిరేకు లఁట వెల్లద్దూషికాగోళముల్
వెన్ను ల్సోగయనంటియాకు లఁట సంవీతాస్థిపుంజంబు లీ
యన్నుల్సౌఖ్యము గాఁ దలంచుజను లాహా! యెంత మూఢాత్ములో?. 125

క. అందాఁక గురువు దైవము, నందాఁక న తగవు ధర్మ మంతస్సహనం
బందాఁక నెల్లగుణములు, నెందాఁకం గినుపు వొడమ దెట్టినరునకున్. 126

ఆ. కినుపు దొఱఁగలేనిమనుజుండు సత్కర్మ, మాచరించు టెల్ల ననఘచరిత?
యింట నున్నపిల్లి నెడలింపకుండియ, యనుఁగుఁజిలుకఁ బెనుచునట్లు కాదె?. 127

ఉ. ఏకడఁ జొచ్చునో సుకృత? మెచ్చట డాఁగునొ తృప్తి? యెప్పుడో
పోకడ శాంతి? కెం దణఁగిపోవునొ సౌఖ్యము? మాన మేమి యౌ
నో? కృప యెట్లు మాయమగునో? యశ మేగహనంబు దూఱునో?
లోకమునం దెఱుంగ మొకలోభ మెదిర్చినమాత్రఁ జిత్ర మై. 128

చ. ఇడుమను ధర్మశాస్త్రకథ లిన్నియుఁ మిథ్యలు కూటిమాత్రముల్
గుడుచుట దుర్వ్యయంబు కొడుకుం బగవాఁ డడుగంగఁ జూచు నేఁ

గడపటఁ బ్రాణ మన్న సుఖగౌరవ మన్నను దైవ మన్న నే
ర్గడయుఁ ధనంబ తత్త్వ మనఁగా విను మర్మమ పొమ్ము లోభికిన్. 129

గీ. చంద్రసూర్యాగ్నిరుచులచే సడలిపోని, యట్టిమోహాంధుటిర్లచే నంధు లగుచు
సౌఖ్యమార్గంబు గానక సకలజనులుఁ, గూలుదురు మాతృగర్భాంధకూపతతుల. 130

క. మును గలిగియుఁ రూపఱినం, గనియును విషయముల మఱియుఁ గాంక్షించు నిహీ!
యనుభవముమీఁద నెఱుఁగని, మనుజాధము మోహ మొరులమాటల విడునే?. 131

గీ. మరలకుండుట యెఱిఁగియు మఱవలేరు, విడక పోరామి యెఱిఁగియు విడువలేరు
కానిపని యొకట యెఱిఁగియు మానఁ జాల,రద్భుతము గాదె మోహాంధులైననరులు?

ఉ. మేరువుఁ బూరిగాఁ దలఁచు మి న్నఱచేతన మూయఁ బైకొనున్
నీరధిఁ బుక్కిలింతు నను నిర్జరనాథుఁడ నేన పొమ్మనున్
ధారుణి పెల్లగింతు ననుఁ దా నొకమానవకీట మైన నె
వ్వారలు మాన్ప లే రిది ధ్రువంబు మదం బనుసన్నిపాతమున్. 133

చ. గురువులకంటెఁ జుల్కనయుఁ గ్రూరతకంటె హితంబు దుర్జనో
త్కరములకంటెఁ జుట్టలు వృథాకలహంబులకంటెఁ గృత్యముల్
దురితముకంటె మేలు పరదూషణవృత్తముకంటె వేడ్కయున్
ధరఁ దమకంబుకంటె మఱి ధన్యత గల్గదు మర్త్యకోటికిన్. 134

క. ఇచ్చెద నను సర్వస్వముఁ, జొచ్చెద నను మర్త్యుఁ డెవిరి సొద యైనఁ దుదిన్
జచ్చెద నను వెడపనికై, మచ్చరమునకంటెఁ గీడు మఱియుం గలదే?. 135

క. అనుభోక్త ద న్నెఱుంగం, దనుభవకారయిత వార్త యైనను నెఱుఁగం
దనుభావ్యతత్త్వ మెఱుఁగం, దనుభవమే కాని బద్ధుఁ డంధుఁడ కాఁడే?. 136

చ. విడువఁడు సౌఖ్యము న్మఱచి వేమఱు నరుంశబాధ నెమ్మిఁ గో
రెడు నగపడ్డ సింధురమురీతి ఫలోత్కటబంధనంబు మా
నెడుదెఱ వేర్పరించుకొన నేరక యింద్రియపంచకంబుచే
నుడుగనికోర్కిఁ దీర్చుకొను చుండుట మేలుగఁ జూచు జీవుఁడున్. 137

మ. ప్రతిదేహప్రశయంబు నందనతనూబంధానుసంబంధుఁ డై
ప్రతినైమిత్తికమున్ జతుర్ముఖశరీరస్థుఁ డై ప్రాకృత
ప్రతికల్పాంతమునం బరాత్మతను నిర్మగ్నాత్ముఁ డై యాలయ
త్రితయంబందు నరుండు పీడఁ దవిదాప్తిం గ్రమ్మఱం బుట్టుచున్. 138

గీ. ఇట్టిసంసారబంధంబు హేయ మగుటఁ,గనియు వినియుఁ విరక్తుండు గాక మఱియుఁ
గోరి పొందు నరుండు తత్కారణంబు, నాదికర్మప్రవాహంబు మేదినీశ!. 139

చ. ఫలరసవాసనాప్రదవిభాగవశంబునఁ గర్మశక్తిచేఁ
గల దిరుభంగి యందుఁ బ్రతికర్మవిధానఫలానుభూతులన్
బొలియఁ బురోంశ మున్న పెరప్రోవు ఘటించుదురంతవాసనా
బలమున నుత్తరోత్తర మపారనిరంతరకర్మబంధమున్. 140

మోక్షావతరణము.

వ. అట్లగుట సంసారచక్రంబు కర్మమూలం బగుటయుఁ దత్కర్మంబు దురంతం బగుటయుఁ దప్పదు. ఐనను సుకృతదుష్కృతరూపం బైనయాకర్మంబు భగవదానుకూల్యప్రవృత్తిప్రాతికూల్యప్రవృత్తిరూపం బగుట ననుగ్రహనిగ్రహంబులచే సుఖదుఃఖప్రదుం డయినయీశ్వరునకుం బ్రాధాన్యం బంగీకరింపలే కుండుటయు కాదు, తానునుం దత్సంకల్పాయత్తసత్తాప్రవృత్తికంబు. ఈయర్థంబు సృజ్యసంహార్యకర్మనిరపేక్షయుగవత్సృష్టిసంహారాదులయందుఁ బ్రసిద్ధంబు. అట్లు గావున నిరంకుశస్వతంత్రుండయినయీశ్వరుండు వైషమ్యనైర్ఘృణ్యంబులకు లోనుగాక తత్తత్కర్మానుగుణంబుగా స్వర్గనిరయంబు లొసంగునట్ల యచ్యుతస్వానుకూలప్రవృత్తిరూపం బైనయనాది మోక్షబీజంబుగలచేతనునకు మోక్షం బొసంగు. తత్క్రియుంబు సావధానుండవై వినుము విశేషంబుల నెల్లజీవులం దత్తత్కర్మానుగుణంబుగా సంసరింపం జేయుచు లీలాప్రవృత్తుండయ్యునీశ్వరుండు సమయప్రతిపక్షవీక్షాపరుం డై యొక్కకాలంబున నొక్కచో నొక్కరునకుఘుణాక్షరన్యాయంబున నొక్కయాదృచ్ఛికస్వసేవాచరణంబు గలుగం గటాక్షించి యందుం దచ్చేతనాభిప్రాయంబు లేకుండిన స్వాభిప్రాయంబున యది నెపంబుగా నతని నుద్ధరింప సన్నద్ధుం డయి విశేషప్రయత్నంబునకుం జొచ్చు నట్లగుటం జేసి. 141

క. తాదృగ్విధోత్కలఘుతర, యాదృచ్ఛికసుకృతికుం డనంతరదేహ
ప్రాదుర్భవంబునప్పుడ, శ్రీవయితేక్షణసుధాభిషేకముఁ గాంచున్. 142

గీ. ఎల్లపురుషుండు తనజనియించునపుడ, యజకటాక్షితుఁ డై రాజసాత్మకుండు
హరకటాక్షితుఁ డై తామసాత్మకుండు, హరికటాక్షితుఁ డై సత్త్వపరుఁడు నగును.

వ. ప్రత్యుపకారాదిహేతునిరపేక్షంబుగాఁ గేవలకృపైకమూలం బగుట నదియ భగవంతునకు నిర్హేతుకకృపాకటాక్షంబు. 144

ఆ. కాన నిట్టిజాయమానకటాక్షంబు, గలుగఁ గలుగు సత్త్వగౌరవంబు
సత్త్వగుణమువలన సదసద్వివేకి యై, హితపదంబు దనకు నెఱుఁగ నేర్చు. 145

క. సదసద్వివేక మొదవిన, మదముక్తకుదృష్టిబాహ్యమత మగుచుఁ ద్రయీ
పథసేవితాభిముఖుఁ డై, వదలదు సత్సంగమంబు వసుధాధీశా! 146

క. సాత్త్వికశాస్త్రప్రవణుఁడు, సాత్త్వికసత్సంగమంబు సడలక భగవ
త్తత్త్వకథాశ్రవణంబున, సత్త్వరతవిముక్తి నొందు సంసారమునన్. 147

గీ. భ్రాంతి వాసిన మున్ను తద్భ్రాంతికతన, తనయొనర్చినవిక్రియల్ దలఁచి పోలె
దేహమాత్మ నువిభ్రాంతి దెలిసి నరుఁడు, ప్రాగహంకృతి కాత్మలోఁ బరితపించు.

ఆ. తనువుఁ దన్ను గాఁగఁ దలఁచుట తనుభోగ్య, విషయ మాత్మభోగ్యవిషయ మనుట
యిరుదెఱంగుభ్రాంతి యిదియ కదా! యవి, ద్యామహీజబీజ మనఘచరిత!. 149

క. తనుఁ దనువు గామి యెఱిఁగినఁ, దనుభోగ్యములందు భోగ్యతామోహంబుల్
దినదినమున సడలి క్రమం, బున విషయవిరక్తిఁ గాంచుఁ బురుషుం డనఘా!. 150

క. కూరిమి విడిచినసతిపై, నేరమి దోఁచుగతి విషయనిస్పృహమతి యై
కోరిక లుడిగినవానికి, నూరక విశ్వంబుమీఁద నొల్లమి పుట్టున్. 151

క. ప్రవితతవైరాగ్యమహా, దవదహనశిఖాముఖాతితప్తుఁడు తనకున్
భవసింధుతరణమునకున్, బ్లవము సదాచార్యవర్యపద మని చేరున్. 152

వ. చేరి గురుని దర్శించి పూర్వోక్తసదుపాయస్వీకరణంబున భగవద్భక్తుం డై తదనుగ్రహాతిరేకంబున ముక్తుండగు నట్లుగావున నీశ్వరునకు వైషమ్యాదిపరిహారార్థంబు గానిం తయుం బ్రపంచింపంబడియె నింతియ కాని సర్వసారం బైనరహస్యం బొక్కటి యాకర్ణింపుము. 153

గీ. గణనచో ధనికునిచేతఁ గనకకోటి, నొండెఁ గాకణికాకోటి నొండెఁ జెందు
గవ్వయునుబోలె మోక్షకర్మ్యమున నొండె,బంధమున నొండెఁబడుఁ బ్రాణి భగవదిచ్ఛ.

వ. ఈయర్థంబు 'నినిషాదోనినిష్ఠా' శ్రుతి సిద్ధం బని చెప్పి విరమించిన సర్వసందేహనివృత్తం బైనచిత్తంబు పరమనిశ్చయానందమగ్నం బై నృపకులతిలకుండు కులగురునకు సాష్టాంగం బెరఁగి లేచి కృతాంజలి యై. 155

గీ. ఉక్తసాధనమున మోక్ష మొదవునంత, కోర్వ వాత్సల్యనిధి పురుషోత్తముండు
నయనగోచర మగుసాధనంబు నాకు, నర్థి నానతి యిచ్చి కృతార్థుఁ జేయు. 156

వసిష్ఠుండు మాంధాత కష్టాక్షరీమంత్రరత్నము నుపదేశించుట.

వ. అనిన నతనిభగవత్ప్రవణ్యంబునకుం దనయుపదేశసాఫల్యంబునకు నలరి యట్లేని తపంబునం గాని శీఘ్రంబున నిట్టికోర్కి సిద్ధింప దగుటం దపంబు సేయుము మని వ్యక్తలక్షణంబున నతని భగవత్ప్రపన్నునిం గావించి జప్యం బైనమంత్రంబునుం దదర్థరహస్యంబునుం దదనుష్ఠానప్రకారంబును దదుచితనియమంబులు నుపదేశించి దీవించి ఋషులుం దానును బూజితుం డై వీడ్కొని చనినయనంతరంబ రాజర్షి నరుండును తమసానదయామధ్యంబునం గృతతపోధనుం డై యుక్తనిష్ఠం దపం బొనరింపం దొడంగె. 157

ఆశ్వాసాంతము.

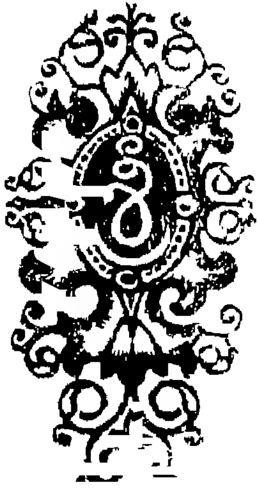
ఉ. తార్కికవామనోన్నతలతామధుకోశ నిరీశసాంఖ్యయో
గార్క యపూర్వనిర్వహితృహంసఘనాఘన నిర్గుణోక్తిమ
న్మర్కటనారికేళఫల మామకసాత్త్వతేయ వాఙ్మయో
దర్కసుధార్ణవోదయవిధాయకపార్వణశర్వరీవరా. 158

క. ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధదుస్సహ, హృచ్ఛర లక్ష్మణమునీంద్ర హృదయాదర్శ
స్వచ్ఛకరప్రతిఫలిత, స్వచ్ఛరణస్వస్వరూపసహజాకృతికా. 159

స్రగ్విణి. నిత్యధర్మాత్మకా నిత్యధర్మాస్పదా, నిత్యచిద్రూపకా నిత్యరూపోజ్జ్వలా
నిత్యబోధాశ్రయా నిత్యచిన్మాత్రకా, నిత్యనిర్వేదకా నిత్యభేదాంచితా. 160

గద్య. ఇది శ్రీమద్భట్టపరాశరదేశికేంద్రచరణసరసీరుహసేవకోపసేవక నరసింహనామ
ధేయప్రణీతం బైనకవికర్ణరసాయనం బనుకావ్యంబున వసిష్ఠాగమనంబును, రాజ
ప్రశ్నప్రతివచనంబులును, అందుఁ గర్మస్వరూపబ్రహ్మస్వరూపంబులును, వేదవేదాంత
పురాణస్వరూపనిరూపణంబును, భక్తిప్రపత్తిరూపసాధననిరూపణంబును, సంసార
నిరూపణంబును, మోక్షావతరణంబును నన్నది పంచమాశ్వాసము.

షష్ఠాశ్వాసము.

క. రంగధరాధిప శృం
గారరసాధీశభావ గరుడగమన సం
స్మేరముఖాంబుజమధురా
కారాలంకృత నమజ్జగజ్జనహృదయా. 1

మాంధాత తపంబు సేయుట.

వ. ఇట్లమ్మహీవరశ్రేష్ఠుండు నిష్ఠురతపోనిష్ఠుం డై. 2

చ. పరువడిఁ గందమూలఫలపర్ణజలంబులఁ గొన్నికొన్ని వ
త్సరములు వోవఁ గాఁ బిదప సర్వము మాని నిజాంతరంబునన్
హరి భజియించి శేషపవనాశనభర్తయుఁ బోలె నాతఁడున్
గరువలిఁ గ్రోలఁ జొచ్చెఁ ద్రిజగంబులు విస్మయ మొంద నయ్యెడన్. 3

గ్రీష్మర్తువర్ణనము.

క. అతనిసమగ్రం బగుతీ, వ్రతపోగ్ని జగంబు నిండ వడిఁ బర్వినసం
గతి దుస్సహోష్ణసంప, ద్వితతం బై యంతలోన వేసవి వచ్చెన్. 4

ఆ. తాపతప్తజంతుతతుల విశ్వంభర, గర్భమున భరింపఁ గరుణఁ దలఁచి
తెఱపి యిచ్చె ననఁగఁ దీవ్రాతపాహతి, నేల నెల్ల గాఁడి నెఱియ లొదవె 5

సీ. ఏకార్ణవంబులో నిర వైనవటపత్రశయనంబు మదిఁ గోరె శార్ఙ్గపాణి
యష్టమూర్తులలోన నంబురూపము నాత్మఁ గాంక్షించె హరిణాంకఖండమౌళి
ప్రథమాంబుజఘ్రాణభావస్థితియ వేఁడి యభిలషించెఁ బయోరుహాసనుండు
వేడ్క గా కుండియు విలయోదకోదరస్థితి యపేక్షించె ధాత్రీవధూటి

గీ. హేమరజతాచలాదిమహీధరములు, హిమగిరిత్వంబు మతుల నూహించుకొనియె
సకలలోకానివార్యదుస్సహమహోష్ణ, భీష్మగతి యైనయమ్మహాగ్రీష్మవేళ. 6

క. ఆమనిరాజ్యం బెడలుట, గాముఁడు నెల వేది యున్నఁ గ్రమ్మఱ గ్రీష్మం
బాముక్తహారతోరణ, భామాకుచమండలమునఁ బట్టము గట్టెన్. 7

సీ. సరసీపునఃపునస్సలిలఖేలనముల సరసగైరికపటాచ్ఛాదనముల
సహిమాంబుఘనసారచందనచర్చలఁ దారహారావళిధారణముల
యంత్రధారాగృహాభ్యంతరక్రీడల శశికాంతశయ్యాంతసంవసతుల
సంతతకరతాళవృంతవీజనముల చిరసాంద్రచంద్రికాసేవనముల
గీ. స్వాదుఖర్జూరనారికేళాదివివిధ, సారపానకరససుధాస్వాదనముల
హితసమీహితగతుల జయించి రపుడు, దంపతులమోఘమైనదాఘతాపభరము. 8

ఉ. అట్టినిదాఘవేళ నిబిడాగ్నులు నల్గడలందుఁ బర్వఁగాఁ
గట్టిగ నేల యంగుళ మొకండ ఘటించి ఖరాంశుమూర్తిపైఁ
బెట్టినచూడ్కితో హృదయపీఠికయం దమృతాబ్ధిమందిరున్
బట్టము గట్టి దుస్సహాతపం బొనరించె జగంబు బెగ్గిలన్. 9

వర్షర్తువర్ణనము.

ఉ. దీపిత మయ్యె నంతట నదీనవయౌవన మంబుజాననా
కోపకవాటనిర్ఘటనకుంచిక చాతకనిర్జలవ్రతో
ద్యాపన మబ్జినీవికసనాస్తమయంబు మయూరనర్తనా
టోపవిధోపదేశకనటుండు పయోదసమాగమం బిలన్. 10

ఉ. చాతకభాగ్యరేఖ జలజాతపరిచ్యుతి పక్వకందళీ
నూతిచికిత్సకాంగన ప్రసూనశరాసనరాజ్యలక్ష్మి ప్ర
ద్యోతనచంద్రమఃపటువిధుంతుదభీషక సర్వజీవజీ
వాతువు గాన నయ్యె నవవారిధరోదయవేళ యంతటన్. 11

మ. విరహిస్వాంతమనోజపావకశిఖావిర్భూతధూమంబులం
బరకాసారగతాసితోత్పలకలాపంబుల్ జగన్మండపో
పరినీలాచ్ఛవితానచేలములు దృప్యద్గ్రీష్మనిర్వాపణో
ద్ధురవర్షాగమరాజభద్రకరు లుద్ఘోషించె నూత్నాభ్రముల్. 12

ఉ. వచ్చె ఘనాఘనంబు లివె వల్లభు లేలొకో రా రటంచు వి
ద్యుచ్ఛలనోద్యతద్యుతుల దుల్కుచుఁ ద్రోవలు నిక్కి చూచి వా
పుచ్చక నెవ్వగ న్వగపు పుట్టఁగఁ బాంధసతుల్ నిగుడ్చుపె
న్వెచ్చనియూర్పుల న్వెరిసె విన్నపయిం బ్రథమాంబువాహముల్. 13

క. నీరం బప్పుడు మాతులఁ, బూరించె నటంచు నేల పొగడఁగ? వారి
న్గారుతటి బాష్పవర్షము, పూరించెం బాంధకర్ణపుటకూపములన్. 14

సీ. కేళీనటద్గేహకేకికేకారవోన్మేషంబు చెవులఁ దేనియలు చిలుక
నభినవార్జితగర్జితారవోల్లసనంబు కెడయఁగాఁగిటిబిగి నినుమడింప

ధారాళనవనవోద్దామసౌదామని ప్రభవించుటలుకలఁ బాయఁ గ్రోవ
మణిగవాక్షనిరీక్ష్యమాణవాసనధనుర్విభవముల్ చూడ్కులవిం దొనర్పఁ

గీ. చంద్రకాంతావళీకనిష్యందమాన, నీరధారాపరంపరానిష్ప్రియత్న
యవనికారమ్యకనకహర్మ్యములయందుఁ, జెందు దంపతికులము వార్షికసుఖంబు.

మ. శ్లథవేణీభరలై మహోష్ణబహునిశ్వాసానిలంబు ల్వియ
త్పథముం గ్రాఁపఁగ మోము లెత్తి తమ నుద్యద్దైన్యలై చూడఁగాఁ
బథికస్త్రీనయనాబ్జశోణవిగళద్బాష్పాంబుబిందుచ్ఛటల్
ప్రథమాంభఃకణికానిపాతము లగుంబ్రావృట్పయోదాళికిన్. 16

గీ. ఒదరి విరహుల నులికింప నోపెఁ గాని, యురులకలిమి బయళ్లంద యేగెడునభి
సారికలశంక గొలుపంగఁ జాల వయ్యె, నూర్జితము లైనఘనకాలగర్జితములు. 17

చ. చలిఁ బడి యున్న పేరలుక శయ్యపయిన్ మొగ మానికాంత లా
తొలుకరివేళ కామజయదుందుభిఘోషమువోనిగర్జితం
గళవళ మంది బిట్టు తముఁ గౌఁగిటఁ జేర్పఁగఁ బ్రాణవల్లభుల్
దెలియఁగ నేర రాత్మలఁ దదీయవిశుద్ధవిదగ్ధభావముల్. 18

క. ఇక్కువ చేయంబగలును, నొక్కటిగ మొయిళ్లు పర్వి యుండినయపుడా
క్రొక్కారుకలిమి యే మన, నిక్కిన నందుకొనవచ్చు నింగిఁ దలంపన్. 19

ఉ. క్రూరతటిత్కృపాణవతి రూఢబలాకకపాలమాలికా
హారిణి నిర్నివారణవిహారిణి కాళిక కాళికాకృతిన్
దారుణలీలమై భువనదాహకుఁడై ననిదాఘదైత్యు నం
భోరుహమిత్రు పేరితలఁబుచ్చుక మించె విచిత్రవైఖరిన్. 20

క. పిరిగొనుతొలుకరిమొగుళుల, భరితాంధంకరణమునకు బొసట యయ్యెన్
బురివిచ్చి యాడునెమళుల, నిరస్తతాపింఛపింఛనిర్భరదీప్తుల్. 21

క. నిర్భరగతిఁ గరకాసం, దర్భంబులు రాలె నంత ధరపై జలదా
విర్భావమగ్నహంసీ, గర్భస్రవదండపిండఖండము లనఁగన్. 22

క. కుంభీనసములు ద్రెళ్లిన, గుంభనమునఁ గుంభిహస్తగురుతరధారా
రంభమున రేయుఁబగలున్, గుంభద్రోణములు పట్టి కురిసె న్వానల్. 23

వ. ఇట్టివర్షాగమంబున. 24

గీ. జలధరంబులు గురిసె నాసారవృష్టి, బయటఁ బద్మాసనస్థుఁడై పల్లటిలని
యత్తపోధనవర్యుపై నతని కడియ, చిరతపోరాజ్యపట్టాభిషేక మయ్యె. 25

హేమంతర్తువర్ణనము.

ఉ. అంతఁ గ్రమంబుతోడ శరదంతమునం బరము క్రమ్మె జలం
బంతయుఁ జెల్లటం జలుక నై తెలు పైకమొయిళ్లు గాడ్పుచే

నెంతయు ధూళి యై విరిసి యీగతిఁ దూలె నొకో యనంగ హే
మంతమహోదయంబున హిమంబు తమంబుగ ముంచె లోకమున్. 26

క. కలయ జగ మెల్ల ముంచిన, బలు వగునమ్మంచులోన భావింపఁబడున్
వెలుఁగులఱేఁ డొకవేళ, న్వాఁపపుఁదెరలోనిదర్పణంబును బోలెన్. 27

క. దీపితముక్తాహారముఁ, బాఁపినదోషంబు తలఁపువాఱినఁ బశ్చా
త్తాపమున నొక్కొ సతులకుఁ, బాపటముత్తియము లయ్యెఁ బ్రాలేయంబుల్. 28

క. నలువ దొలంగుట కుల్కుచుఁ, బులకలు పుంఖానుపుంఖముగ భీతి మదిం
దలకొనఁ ద్రిలోకి వడవడఁ, జలియించెన్ శిశిరనూత్నసంగమవేళన్. 29

క. చెప్ప నశక్యం బగుచలి, యుప్పతిలం బాలవృద్ధయువజనములకుం
దప్పక శరణము లయ్యెం, గుప్పసములు ముర్మురములు గుచకుంభములున్. 30

ఆ. అట్టిశీతవేళయందుఁ గుత్తుకబంటి, నీటఁ దపముచేసె నిష్ఠ నతఁడు
నిజతపోగ్నివలన నిఖిలలోకము శీత, భావ మెఱుఁగ కాత్మఁ బరితపింప. 31

నారదుఁడు మాంధాతృతపశ్చరణము నింద్రుని కెఱిఁగించుట.

గీ. ఇట్లు దప మాచరింప మహేంద్రుఁ డున్న
కొలువునకు నేగి కయ్యపుఁ గూటితపసి
యతఁడు గావించుపూజన మంది కలదు
చింతనం బొందు వలయు నేకాంత మనిన. 32

క. ఏకత మని వినిపింపఁగ, నేకత మో? యనుచు సంశయించుచు వేవే
పాకారికొల్వు వీడ్కొని, యేకాంతమునందు నతని నే? మని యడుగన్. 33

క. ఓయమరేశ్వర! యిట ము, న్నేయుగములఁ గనియు వినియు నెఱుఁగము వినుమో
హో! యిదె మాంధాతృమహీ, నాయకుఁ డుగ్రముగఁ దప మొనర్పఁగఁ గంటిన్.

గీ. అతులయోగసమాధిచే నత్తపస్వి, నిశ్చలుం డని వేఱ వర్ణింప నేల
యతనిఁ గనుఁగొన్నయంత నత్యద్భుతముగ, నిశ్చలుం డెంతవాఁ డైన నిర్జరేంద్ర!.

గీ. తలఁపులోపలికోర్కి తీవలు ఫలింప, మొదలఁ దగఁ బల్లవించినమురువుచూపు
సంతతస్నానసియ్యమైకశాలి యతని, పాటలాంశుజటాచ్ఛటాప్రాంచలములు. 36

ఉ. హెచ్చుతపోగ్ని యప్పు డపుడీనెడుపిల్లలువోలె నల్గడం
జిచ్చు లెలర్ప నుంగుటముచేతన నిల్చి ఖరాంశుమూర్తిపై
వెచ్చనివేళఁ బ్రత్యహము విచ్చి తనర్చుట గాని మోడ్పమిన్
నిచ్చయ మమ్మహామహుని నేత్రము లబ్జము లౌట వాసవా!. 37

ఉ. కర్తవు గాన నిక్కముగఁ గన్న తెఱం గెఱిఁగింతు నీకు సా
ర్వర్తుకపుష్పసంపదల రంజిలుతద్వనవాటి నందన

స్ఫూర్తి వహించు నిట్లు బలసూదన తావకలక్ష్మి తత్తప
స్స్ఫూర్తికి మెచ్చి తాన చనఁ బూని పదం బిడి యున్నదో సుమీ!. **38**

గీ. అసమసింహాసనస్థుఁ డై యఖిలరాజ్య
వైభవంబులు గైకొంచు వఱలువాఁడు
నియతిమై గాలి గ్రోలెదు నేఁడు నహహ!
యధిప! యతఁడు మహాభోగి యగుట నిజము. **39**

ఆ. కోర్కియుద్రేకమునను గులశైలమునుఁ బోలె, నిశ్చలత నతండు నిలిచెఁ గాక
ఘృతతపంబువలనఁ గృశుఁ డతం డోకమంద, పవను వేత నెగసి పాఱఁ డెట్లు?.

ఉ. శిష్టగునత్తపస్విజనశేఖరుఁ డుగ్రతపంబుచేఁ బర
భ్రష్టునిఁ జేయఁగాఁ దలఁచి బ్రహ్మహరాదులలోన నొక్కయుం
త్కృష్టునిమీఁదఁ దాను జగతిం గలవైరము గొంట యెల్ల వి
స్పష్టము గాన లేదు మృగజాతివిరోధము తద్వనంబునన్. **41**

క. ఏల పలుమాట? లనిమిష, పాలక! యెల్లింట నేఁట ఫలియించుఁ దదు
త్తాలతపఃకల్పకమున, రాలెడువడపిందె నీదురాజ్యం బనఁగన్. **42**

గీ. ఖచరవర! చెప్పితిమి నీకుఁ గన్నతెఱఁగు, చిత్తగించి ప్రతిక్రియ సేయు మిపుడ
యనుచు వీడ్కొని నారదుం డరుగుటయును, డెందమునఁ జాలఁగలఁగి పురందరుండు.

ఇంద్రుఁడు మాంధాతృతపంబుఁ జెఱుప నచ్చరలం బంపుట.

క. మంత్రుల దిక్పాలుర నయ, తంత్రజ్ఞులఁ బిలిచి కూడి తానుర్ వారుర్
మంత్రపరులై తదీయని, యంత్రంబునఁ బిలువఁ బనిచె నపు డచ్చరలన్. **44**

సీ. విధివత్సమాపితవివిధయజ్ఞఫలంబు లుంకువ లైనయేణాంకముఖులు
పటుసంగరాంగణప్రాణదానంబులు రోవెల లైనమెఱుంగుఁబోండ్లు
నిరుపమతమతపఃపరమపుణ్యంబులు కట్టడ లైనశృంగారవతులు
కల్పోక్తతీవ్రనైకవ్రతాచరణముల్ మూల్యంబు లైనయంబుజవదనలు

గీ. పట్టుఁగొమ్మలు రమణీయభావములకు, జన్మభూములు తారుణ్యసంపదలకుఁ
బ్రాప్యదేశంబు లతులాభిరూప్యములకు, వచ్చి రచ్చర లనిమిషస్వామికడకు. **45**

ఉ. పంకరుహాయతాక్షులు త్రపావినయంబుల కప్పపాటునం
బొంకము చూపుచూపుగమిఁ బూజ యొనర్చుచు బాహుమూలదీ
ప్త్యంకురహేమనిష్కనిచయంబు లుపాయన మిచ్చి కంకణ
క్రేంకృతు లుల్లసిల్లఁగ మొగిడ్చిరి చేతులు దేవభర్తకున్. **46**

గీ. జంభరిపుకొల్వు రంభాదిసతులచేతఁ, బంచసాయకసాయకప్రాయ మయ్యె
వారిఁ గనుఁగొన దిక్పాలవరులమనము, పంచసాయకసాయకప్రాయమయ్యె. **47**

క. ఉల్లము వేఱైనఁబురు, న్వల్లభుఁ గని రంభ యపుడు దప్పక రామా
పల్లవకరముఖవీణా, వేల్లితతానప్రతానవినిమయఫణితిన్. 48

ఉ. దేవ! సురాధినాథ! భవదీయమనోబ్జమునందు వింతగా
నీవిధిఁ జింతిలంగఁ గత మెయ్యది? నేఁడు తపోనిమిత్త మెం
దేవెడవార్తగల్గెనో యదేనిఁ దపోధనశుద్ధచిత్తము
క్తావలి గ్రుచ్చఁ గా గుణము లౌట యెఱుంగవె మత్కటాక్షముల్!. 49

సీ. పంచాగ్నిశిఖలచేఁ బరితపింపనివారి విరహాగ్నిశిఖలచే వేఁచి విడుతు
వర్షాంబుధారలపడిఁ గలంగనివారి మోహదృగ్ధారల ముంచి కలఁతు
మంచుచిల్కుటకు రోమాంచ మొందనివారి ననుపు పుట్టింతు లేనవ్వు చిలికి
సతతోపవాసులై చవులు డించినవారిఁ దవులింతు నధరామృతంబుచవులఁ
గీ. గాదు లక్ష్యంబు నాకు లోకత్రయంబు, పలుక నేటికి బడుగుతాపసులకథలు?
నన్నుఁజూడక నాపేరు విన్నమాత్రఁ, బల్లవింపవె రాతిరూపంబులైన. 50

గీ. కార్య మెఱిఁగినఁ దీర్చియ కాక నీదు, సన్నిధికి వత్తుమే మేము జంభమథన!
యింక నైనను బంపు మస్మింతమండి, మృగ్య మగుఁ గాని జగతి వైరాగ్యపదము.

చ. అన విని సంతసించి త్రిదశాగ్రణి లోనికలంకు దేఱి యా
నన మెగయించి మించి చిఱునవ్వు దొలంకెడుసాదరావలో
కనములఁ జూచుచుం బలికెఁ గామిను లిందఱు మీ రమోఘసా
ధనములు గల్గ నాకుఁ గలదా మదిలో నణువంత వంతయున్?. 52

క. పోలించి చూడ నఖిలో, త్తాలం బగునాకనామదైవతలక్ష్మీ
లీలాసౌధము నిలిపిన, మూలస్తంభములు గారె? ముద్దియలారా!. 53

గీ. అద్రిపక్షాభిహతిమాత్ర కశని గాని, యహహా! ప్రతిపక్షపక్షాభిహతికి నెల్ల
సంతతము మాకు నమ్మినసాధనంబు, చలితభవదీయవీక్షణాంచలము గాదె?. 54

ఉ. ఆరసిచూడ వేదములయట్లు మనంబునఁ దోఁచి యున్నశృం
గారరసాధిదేవతలఁ గంజవిలోచనలార! మిమ్ముఁ బెం
పార సృజించెఁ గాక తనయంతన యేరి గణింప నెట్టు లం
భోరుహసూతి మీభువనమోహనరూపవిలాససంపదల్?. 55

ఉ. గట్టిగ నెట్టిచోట ధృతికంకటముల్ విదళింప నేర్చు మీ
యట్టియమోఘసాధనములందుటఁ గాక జగత్త్రయీజయం
బెట్టు ఘటించు మన్మథున? కింతయు నిక్కువ మిట్లు గానిచోఁ
బట్టినఁ గందుపువ్వు లాకబాణములే యలశంబరారికిన్. 56

ఆ. ఇట్టిమిముగుఱించి హీనకార్యం బైన, మాకుఁ బ్రళయ మనుచు మగువలార !
భయ మొసర్చెఁ గానఁ బసిచెద నొక్కొకా, ర్యమున కరుగవలయుఁ నదియుఁ వినుఁడు.

వ. మహీమండలంబున నయోధ్యాప్రాంతంబునం దమసాసరయూమధ్యంబున మాంధాతృ మహీశ్వరాగ్రణి యుగ్రతపం బొనరించుచు నున్నవాఁడు. అతనినిష్ఠకు నంతరాయంబు ఘటియించి రండు పొం దని సంభావించి గంధర్వులం గాపుగాఁ జన నియమించి వీడ్కొలిపిన. 58

గీ. ప్రమదమునఁ బొంగి పాణిపద్మములు మొగిచి, యేగుదెంచుసుపర్వపర్వేందుముఖుల విభునికం బొలె నపూర్వభూవిహారణేచ్ఛ, లపుడు పురికొల్పె విజయప్రయాణమునకు 59

క. సురరమణీజనవిద్యు, త్స్ఫురణావిర్భావమునకు సూచక మగుచుక్
మొరసెం దత్ప్రస్థానిక, మురజధ్వనిగర్జ లఖిలమోహానభంగిన్. 60

గీ. స్తనితగతశంఖమర్దళధ్వానమునకు, నుబ్బి పురివిచ్చి యాడుమయూరశిశువు కడప దిగకుండి యానవిఘ్నము ఘటించెఁ, బయనమైవచ్చునొకమరుత్పద్మముఖికి. 61

ఉ. వల్లభుహ స్త మూఁది సురవారవిలాసిని యోర్తు వచ్చి శో
భిల్లువిమాన మెక్కె మణిభిత్తియయిం దననీడ దోఁచుటం
బల్లవధూర్తు మున్నుగ సపత్ని నయించితె యంచుఁ గిన్వనం
బల్లవితాక్షి యై దిగియె భావమునం బరితాప మెక్కఁగన్. 62

క. కాలికిఁ దగుల్పమి నొక్కతె, మొలనూలు పదాబ్జములకు మొరయుచు జాఱెక్
ఫలియింపదు పయనం బిది, వల దనుచుం గాళ్లఁ బెనఁగు వైఖరి దోఁపన్. 63

క. ఉర్వీస్థలిపై వేడ్కన, పూర్వవిహారములు సలుపఁబోయెడుతమి లోఁ
బర్వగ శకునము దలఁపక, గర్వంబున వెడలి రమరకాంతాజనముల్. 64

గీ. అజ్జభవుపట్టి కంతరాయంబు గొలుప, వెడలి రచ్చర లప్వేళ వేల్పుబ్రోలు
ఘనతదీయతపస్సమాకర్షణమున, నైంద్రవిభవాధిదేవత లరుగుమాడ్కి. 65

గీ. వాసవునివీటివారవిలాసవతులు, తీవ్రభానునిఁ గదియ నేతెంచి రంత
నతనిఁ జొరఁ గోరి యమవసయందుదాఁకఁ, గ్రమ్మిచను దెంచుబహుచంద్రకళలువోలె.

క. సరికడచి వచ్చునపు డ, చ్చరపిండు వెలింగె మున్ను సంపూర్ణసుధా
కరమండలమును బోలెక్, ఖరకరబింబమున నేఁడు గలిగెద రనఁగన్. 67

గీ. పాసి చనుటకు నోర్వ కచ్చరలు నిలుప, వేఁడి పట్టంగ నిగిడించువిధము దోఁప
భానుకరసంచయము తద్విమానరత్న, కాంతిసంయుక్తిదీర్ఘమై కాన నయ్యె. 68

సీ. బలిదాతృదానసంభవకీర్తిలేఖిక మురదైత్యభిత్పదాంబుజమధూళి
విధికమండలుపయోనిధిసుధారసధార జగదండఖండకచ్ఛత్రయష్టి
మదనభేదనశిరోమందారమాలిక సగరసంజీవనౌషధిమతల్లి
కనకాద్రిదండసంకలితకేతనశాటి హరినభోంతరహారలతిక

గీ. జంభశాసనపురమణిసాలచక్ర, మండలీకృతనిజభోగకుండలీశ
ముచ్యమానవినూత్ననిర్మోకయష్టి, యచ్చరల కంతఁ జూపట్టె నభ్రగంగ. 69

చ. కనకమయాంబుజప్రసవగంధము లానియుఁ బిందుపంక్తిచే
ననయము దొప్పఁదోఁగియును నభ్రసరిత్పవనంబు లప్సరాం
గనలముఖాబ్జసౌరభము ఘర్మజలంబులుఁ గ్రోలెఁ గ్రొత్తలై
ఘనతరలాభముం గలుగఁ గైకొనరే ధర నెంతతృప్తులున్?. 70

తే. కూడి జలదేవతలు మమ్ముఁ గూడవచ్చి, రెంతచక్కనివా రంచు నెపుడు వెఱఁగు
దమక మిన్నేటఁ దమనీడఁ దార చూచి, ముచ్చటలఁ బొందె రప్సరోముగ్ధ లపుడు.

చ. త్రిదశతరంగిణిం గడచి తీవ్రతమై దిగి వచ్చి దేవతా
సుదతులయూర్పుఁదావిచవిచూఁకున వెంటన వచ్చెఁ దేంట్లు త
ద్వదనసనాభివర్గము నవశ్యతఁ బంపఁగఁ బంపు పూని య
న్నదికమలాధిదేవతల నచ్చిననెయ్యురు వచ్చిరో యనన్. 72

ఉ. వచ్చువిమానపంక్తులజవంబున జల్లున మున్ను పాయ గా
వచ్చినవారివాహములు వెండియు వెంటన రాఁ దొణంగె న
య్యచ్చరపిండుఁ జూచి తమ రప్పుడు వాయుట నాత్మకీయవి
ద్యుచ్చయశంకమై తగిలి తోడనె కుయ్యిడుమాడ్కి మ్రోయుచున్. 73

ఉ. మందసమీరణక్రియల మార్గపరిశ్రమశాంతిగాఁ బయో
బిందువిముక్తి నింపుమదిఁ బెంపుచు నీడలు సేయఁ దోయభృ
ద్బృందమునందు మెల్లనిగతిం జనఁగా నియమించి రప్డు సం
క్రందనవారకామినులు కామగమైనవిమానసంఘమున్. 74

చ. పొదిగొనుచూడ్కుల న్మెఱచి పోనిమెఱుంగులు గా నిగుడ్చుచుం
జెదరనిభూషణప్రభల జిష్ణుధనుశ్శతకోటిఁ బన్నుచుం
ద్రిదశపురీవిలాసినులు దెల్లమిగా జనియింపఁ జేసి రం
బుదముల కెల్ల నట్లొకయపూర్వమనోజ్ఞవిలాససంపదల్. 75

గీ. అద్రిశృంగము లనుశంక నధిగమింపఁ, గోరియునుబోలె బలుమాఱు వారిధరము
లాత్తపవనంబుచేత నయ్యమరసతుల, పయ్యెదలు దూల్చి కుచములు బయలుపఱిచె.

చ. తపమునకుం గుశాసనము దానపువిత్తు ఫలించుపాదు ని
క్కపుసుఖసిద్ధి గోరి వెదకం దగునాకర మజ్జలాదివి
ష్టపముల కెల్ల సంబళ మొసంగెడుపాలెము మర్త్య మంత వే
లుపువెలమచ్చెకంట్లకును లోచనగోచర మయ్యె దవ్వులన్. 77

వ. తదనంతరంబ. 78

సీ. సంభవించె నపూర్వషట్పదీగీతులు లలితమంజీరరఝుళంఝుళములు
ప్రాపించె నభినవపరభృతారవములు కాకలీవ్యాహారకలకలములు
బుగులుకొనె నవీనపుష్పసౌరభములు గుంభితాస్యామోదఘుమఘుమములు
కలిగెఁ దద్ధ్వనికి నుజ్జ్వలపల్లవద్యుతుల్ శయకుశేశయవికాసచకచకలు
గీ. భూవరాన్వయతిలకతపోనివాస, మగుట నొదవినభాగ్యోదయమునఁ బోలె
నపుడు సరయూనదీతీరవిపినమునకు, నమరపురవారలలనాసమాగమమున. 79

వ. ఇట్లు తపోవనప్రాంతంబున విడిది గా విడిసి. 80

మాంధాతృతపోవనంబున రంభాదులు శృంగారక్రీడ లొనర్చుట.

మ. కర మాశ్చర్యము గాఁగ నచ్చరలు శృంగారోజ్జ్వలాకారు లై
సరసక్రీడలఁ జొచ్చి రానృపతపస్సంస్థాన మచ్చెచ్చరట
చ్చరణాంభోరుహనూపురధ్వనుల నాశ్చర్యాను మోదంబు లై
హరిణీసంఘము దర్భగర్భితముఖవ్యావృత్తి నాలింపఁగన్. 81

సీ. పరిమళంబంటక పరువంపుమొగ్గల కెలయించుతనుగాలిపొలపమునకుఁ
దమలోన జాతివైరము డించి దూర్వముల్ మెట్టనిమృగజాతిమెలఁకువలకుఁ
బక్వసార్వర్తుకఫలపుష్పములు గల్గు తరువులనీడలు దరలమికిని
బగలు రేయు మొగడనితొగలఁ దమ్ములఁ గ్రాలు కొలఁకులు గడ లెత్తి కలఁగమికిని
గీ. వెఱఁగు దనుకంగ నిజతపోవిభవ మాత్మ, మెచ్చి పొగడుచుఁ జనుదెంచునచ్చరలకుఁ
జిత్తవీథుల జనియింపఁ జేసి శంక, నపుడు గనుపట్టె యువనాశ్వనృపతిపట్టి. 82

ఉ. చెంతల నంతరాయ మనుచీఁకటి పైకొననీక తేజ మా
క్రాంతదిగంత మై వెలయ గాడుపు సోఁకనిదీపమట్ల వి
శ్రాంతసమాధిసంగతి నచంచలుఁ డైనతపస్వియందుఁ ద
త్కాంతలయత్నముల్ విఫలకార్యము లై విలసించె నయ్యెడన్. 83

చ. ఒకయెడ గెత్తి జంగ యిడ నూరురుచుల్ తలచూపఁ దీవ యం
దుకొన నిగుడ్చుట న్వికచదోర్లతమూలము చూడ్కిచూఱగా
నకనక కౌను సాఁగి నతనాభి బయల్పడ నీవి జాఱ మీఁ
దికి మొగ మెత్తి యొక్కసుదతీమణి చేరుఁ గోసెఁ గ్రొవ్విరుల్. 84

చ. పదములకెంపునన్ బయలు పల్లవితంబుగ రాకపోకలన్
వదనముతీపఁ జందురుని వైఖరి చూపఁగ దూఁగఁదూఁగఁ బ
య్యెద పలుమాఱు గాలి నెగయం జనుగుబ్బలు తొంగిచూడఁగాఁ
బ్రిదశవధూటి వేఱొకతె తీవల నుయ్యల లూఁగె వేడుకన్. 85

చ. కొలఁదిగ నీడ్చి యాడ్చి కొనగోళ్ళ మెఱుంగు దుఱంగలింపఁ గా
వలఁదల దాపల న్నిగిడి వాలికచూపులు తీఁగె సాఁగ గు
బ్బలయురుగ్రేవల న్నఖరపంక్తి బయల్పడఁ జేతు లార్చుచున్
వెలఁది యొకర్తె కట్టెదుర వేనలి చిక్కెడలించె సోలుచున్. 86

ఉ. పట్టినహస్తకాంతి మును పల్లవితం బగువీణె పాటచేఁ
బుట్టుచిగుళ్ల రెట్టి యగుపొల్పు వహింప మొగంబుతావికిం
జుట్టినతేంట్లకున్ శ్రుతులు చూప సుధారసధార పాఁకం
బట్టి మృదుస్వరం బెసఁగఁ బాడె నొకర్తు మనోజ్ఞభంగులన్. 87

క. ఈరీతి వివిధమధురా, కారంబులఁ దమవిలాసగరిమలు సెఱపన్
మేరుగిరిలీల మలయస, మీరణగతులకునుబోలె మెదలక యున్నన్. 88

సీ. కుసుమపల్లవభాసికుంజపుంజంబులు రత్నచిత్రితమందిరంబు లయ్యె
నుత్తాలదరణీరుహోత్కరస్థలములు నవమణిస్తంభమండపము లయ్యెఁ
బావనస్నానార్థబహుపల్వలంబులు కృతకకేళీసరోవితతు లయ్యె
విహరమాణానేకవిధశకుంతంబులు తరుణపారావతద్వయము లయ్యెఁ

గీ. దీవ్రనియమానుకూలప్రదేశ మైన, యర్కకులమౌళి నివసించునాశ్రమంబు
హరిరతికేళనోచితహర్మ్య మయ్యె, మఘవదిందీవరాక్షులమాయవలన. 89

వ. అనంతరంబ సమయసముచితసన్మార్గధూపలేపస్రగ్బలిప్రకరవర్ణనోపశోభితం బై తప స్వి రంగంబు విలాసినీలాస్యరంగం బగుచు లోకవిలోచనోత్సవంబు నాపాదింప నను రూపరూపానవద్యవాద్యధ్వనులతోడ నవినూత్నవిచిత్రయవనికాభోగంబు నభోభా గంబు నలంకరించె. నృత్తవిద్యాచాతుర్యధుర్యుం డగునాచార్యుండు కట్టెదుర మధు రగంభీరస్ఫుటాక్షరంబు గాఁ బుష్పాంజలిక్షేపణంబుతోఁ బ్రస్తుతోచితదండలాస్య ప్రస్తావంబు చూపి యవనికాపనయపూర్వకంబుగా షోడశాష్టచతుర్ద్వయద్వయైక క్రమసంఖ్యాకంబు లగుమృదంగకాహళకాంస్యతాళహుడుక్కాకరడావాద్యవిశే షంబులయందు నేకైకమేళాపరవాదనోపరిపరిస్ఫురితంబుల గుఱిగవణిలాగుమోడి బంధవలికుండల్యాదివాదనభేదంబుల వివిధమధురగంభీరఘోషంబు లఖిలచేతనశ్రవ ణేంద్రియమోహకంబు లయ్యె. ఉపరతము రజకరడాహుడుక్కాదినాదంబులు నతిచతురవాంశికోపదీయమానతానోపగీయమానవీణాతిపేశలకలక్వాణప్రాణాయ మానంబులం బ్రోజ్జ్వలాలప్తిపూర్వకంబులు నై కాక్వాదిదోషరహితకలకంఠీకంఠ గీయమానగేయంబు లనుపమేయంబు లై నిఖిలచేతనాచేతనస్రావకంబు లయ్యె. మల యపవనచపలకిలీముఖముఖరస్థలనలినీకులవిలాసావహాసకంబు లయి యనురూపాధిక నూపురఝుళంఝుళశింజితమంజులంబులు గావించి విచిత్రరతిప్రవృత్తంబు లగునేవ

ధ్యాంతరితపాత్రంబులఁ గించిల్లక్ష్యమాణపదపల్లవాంచలంబులు దిదృక్షుజనహృదయో
న్మాదకంబు లయ్యె. గవుసెన దివిసినం గనుపట్టు విచిత్రచిత్రరూపంబుల రూపంబున
యవనికాభోగంబు నపనయింప నిశ్శబ్దభూషణంబును నిర్వికృతినియతసకలాంగకంబు
నగు నిజనైశ్చల్యంబు నిర్భరం బై దైవాఱి పారవశ్యచ్ఛలంబున పశ్యజ్జనంబుల పయిం
బడం బికగొను ప్రవాళదండికాద్వయీమండితపుష్పాంజలివిలసిత లగు నర్తకీపరంపర
లఖిలచేతనచేతోవలోకనగ్రాహంబు లై యావిర్భవించె. ద్రష్టృజనకౌతుకావేశోద
యసమర్పితకర్పూరధూపోపమాన పునఃకల్పితాలిసూక్ష్మయవనికావ్యపాయంబున
లఘుమేఘావృతి దొలంగి మెఱుం గెక్కు శారదనక్షత్రంబుల చందంబున నిర్నిమేష
నిరీక్షణపాత్రంబు లై పాత్రంబు లనురూపనేపథ్యస్ఫురితంబులు సమపాదస్థానకస్థి
తంబులుం గీతానుగుణాకంపితశిరస్కంబులు నగుచు విలాసగతిం బుష్పాంజలిక్షేపణం బొన
రించి నిఖిలలోకవిలోకనోపాస్యంబు లైన దండలాస్యంబులకు నుపక్రమించి రప్పుడు
శిరోవక్షఃకరపార్శ్వకటిపదాభిధానంబుల నేత్రభ్రూనాసాహనుకపోలాధరనామ
ధేయంబులం గ్రీవాబాహుతుండోరుజానుజంఘానామంబులం గల్గు సంగోపాంగప్ర
త్యంగంబుల తాళలయానుకరణవిశిష్టచేష్టావిశేషంబులయందుఁ బ్రత్యేకంబ యథో
క్తంబులగు త్రయోదశవిధశిరఃప్రయోగంబులు పంచప్రకారవక్షోవిలసనంబులు చతు
ష్షష్టిభేదప్రశస్తహస్తాభినయంబులు నంగుళిక్రమవర్తనోపచితచతుర్విధహస్తాభినయాం
తరంబులుం బంచపార్శ్వవిభ్రమంబులుం బంచవిధకటినటనంబులు నవసంఖ్యాకరచ
రణవిన్యాసంబులు జతుర్భంగికచరణవిన్యాసాంతరంబులునుం బంచప్రకారవక్షోవిలస
నంబులును షట్త్రింశద్దృష్టివిశేషంబులు నుపాంగభేదోక్తచతుర్విధముఖరాగయోగం
బులు నష్టధా బహుస్ఫురణంబులుఁ బంచప్రకారోరుసంచలనంబులును సప్తవిధజాను
విలాసంబులును బంచవిధజంఘాప్రవర్తనంబులును వెండియు దండలాసకాంగోక్తకం
బులగు త్రింశత్స్థానకంబులు త్రింశచ్చారిభేదంబులు భ్రమరిసప్తకంబునుం గరణవింశ
తియు నంగహారదశకంబును మఱియు ముఖరసముఖసౌష్ఠవలలితభావకౌతుక్యనుమాన
ప్రమాణరఝుంకారవాసురేఖతాంగానంగడాలఢిల్లాయీనవణికిత్తుతరవారోల్లాసవేవత
ననిలయపయపాటనుసంధిస్థాపనచొక్కనామంబులం గలుగు లాస్యాంగచతుర్వింశతివి
శేషంబులు నాదిగాఁ గలుగు నసంఖ్యేయాభినవాభినయంబులు యథాక్షణంబులు
యథాక్రమములు యథారసంబులుం గా నృత్యప్రవర్తనంబున నభినయించుచుఁ
బాత్రగుణవ్యక్తిప్రయుక్తంబులు శిల్పవైచిత్రీసమాలోచనసూచకంబులుం బరస్పర
సామ్యలక్ష్మీప్రదర్శకంబులు బహుపాత్రోపయోగప్రయోజనంబులుం గ్రియామాత్స
ర్యమాధురీధురీణంబులును సభ్యనేత్రచమత్కారకారకంబులు నైనసమవిషమభేదద్విధా
కారంబు లగు వివిధవిచిత్రబంధప్రచారంబుల విలసింపం జొచ్చి రందు నూర్వశియుం
బూర్వచిత్తియుం మేనకయుం సహజన్యయుం బ్రమ్లోచయు ననుమ్లోచయుఁ బుంజికస్థ

లయుఁ గృతస్థలయు విశ్వాచియు ఘృతాచియు మనోరమయు రంభయుఁ దిలోత్తమ యుఁ జంద్రరేఖయుం బంచచూడయు మిశ్రితయు మిశ్రకేశియు మొదలుగాఁ గలిగినచతుర్దశవంశావతీర్ణంబులు షోడశకోటిసంఖ్యాకంబులు తుల్యరూపవయో విభ్రమంబు లై చరింపఁ బ్రపంచమనోవంచకంబు లగుదివ్యాప్సరోజనంబులు శంబ రారికిం దోడుచూపుచుఁ దదీయమూలబలంబు చందంబునం బర్జన్యునకుఁ దోడుచూపుశంపాపరంపరలవిధంబున వసంతునకు నెన్నిక యిచ్చుపుష్పలతికలవిలస నంబునం గ్రమంబున జతురష్టషోడశద్వాత్రింశచ్చతుష్షష్ట్యాద్యుత్తరోత్తరగణనా వృద్ధివిశేషంబులం బక్తిబంధబంధురగతి నద్భుతాద్భుతంబుగానావిర్భవించుచుదండ యుగ్మంబుల నంజలిపుటంబులు ఘటియించుచుఁ బరస్పరసాముఖ్యంబునం బోలు చుచు నితరేతరస్థితస్థలవినిమయంబు చూపుచు నిరంతరనూపురఝుళంఝుళశింజిత మంజులంబుగా సవ్యాపసవ్యపార్శ్వంబులం గ్రమప్రసృతపార్ష్ణిప్రచారంబులు గొలుపుచు వాద్యతాళయతిమానంబు లాకర్ణించుచుఁ దదనుగతంబు గా నర్త నౌత్సుక్యజచిత్తవికారానుకారం బగుశరీరపారవశ్యంబు నెఱపుచు నాకులవర్తనంబు లం బ్రవర్తించుచు మండలప్రచారంబులసంచరించుచువాద్యానుకృతంబులుగా దండ తాళంబు లిచ్చుచు నాభిముఖ్యపరావృత్తముఖంబుల దండతాడనంబులు గావిం చుచు వాద్యతాళానుకూలంబుగా నితరేతరదండానువిద్ధస్థానకంబులు సంఘటించుచు హస్తచలనవలనవర్తకీవర్తనంబులనర్తించుచు లయత్రయసమన్వితంబుగా వివిధబంధ బంధురప్రచారంబుల విహరించుచుం గేవలయతిమానంబున నృత్తబంధప్రవర్తనం బుల విలసించుచు నృత్తప్రయోగబంధప్రయోగంబులు రెంటియందు నాదిమధ్య నిర్వాహంబులం గ్రమంబున మృదుమధ్యద్రుతగతిభ్రమరీవిశేషంబులం బరిభ్రమిం చుచుఁ బ్రతిగతిసమాపనంబున నతికోమలంబుగా స్థానకోపక్రమంబు నెఱపుచు నుప క్రాంతభావంబుల రసోత్తరంబుగాఁ గళాసించుచుఁ బ్రవృత్తైకమార్గంబు నందంద యమందరసోదయవశంబున నూత్ననూత్నంబుగా ననుక్తవిచిత్రాంతరమార్గాంతరం బులం బ్రపంచించుచు ఋజుచతుష్కచక్రాకారగతిత్రయీప్రారబ్ధంబులు పరస్పర వ్యతిలంఘనమార్గరూపంబులు నై సారిచంద్రకళాబంధుసారమురడిహంసలీలారథాం గాభరణనారాయణవల్లభ చతుర్ముఖరంగలక్ష్మీరంగమనోహరాదిశవిధమధురానవధిక బంధప్రచారంబులనటియింపంజొచ్చిరి. ఇవ్విధంబున సౌందర్యంబులకు సాఫల్యంబును దారుణ్యంబులకుఁ గృతార్థతయు లావణ్యంబులకు నుత్తేజనంబును విభ్రమంబులకు నుపాదానంబును నేపథ్యంబులకు విషయంబును నై నర్తకీవిలోకనజనితం బైనశృంగా రంబునుం దదీయవివిధాపూర్వనృత్తబంధవిషయం బైనయాశ్చర్యంబును దదన్యలాసి కాంతవిషయం బై సహాస్యంబును దదితరవిషయం బైనబీభత్సంబునుదదీయపయోధ రభరభుగ్నావలగ్నశంకితభంగివిషయం బైనభయానకంబునురసాతిరేకసద్యస్సమీహిత

తత్పరిరంభ్యదౌర్లభ్యవిషయం బైనకరుణయుఁ దదవలోకనవిరోధినిరసనవిషయంబు
లైనవీరశాస్త్రంబులును ఉపద్రష్టలయందుఁ బరిస్పష్టంబులు గావించురాసక్రీడావిశే
షం బైన యాదండికావృత్తంబు యతిమానమానితం బగుట సుకవికవితయుంబోలె,
భ్రమరీవిహారమనోహరం బగుట వసంతాగమంబునుం బోలె, ప్రకటితకరణపాటవం
బగుట యౌవనోదయంబునుంబోలె, బహువిధబంధబంధురం బగుట నిధువనక్రీడ
యుం బోలె, నిశ్చలీకృతనభశ్చరవిమానంబును నిర్ముక్తదూర్వాచర్వణమృగీసంతానం
బును పల్లవితపస్థాణుకులంబునుం బరిస్రావితపరిసరనగోపలంబునుం గా విశ్వసమ్మో
హనం బగుచుఁ బ్రవర్తింపం గొంతకాలంబున. 90

ఉ. యోగసమాధి చాలి నృపయోగికులాగ్రణి యంత దివ్యకాం
తాగమనప్రయోజనము నాత్మ నెఱింగి బలారికల్పితో
ద్యోగముఁ గూర్చి నవ్వ్వాలయ నొయ్యన శాంతిసుధానిధాన మై
తీఁగలు వాఱుపార్శ్వగతదృష్టిఁ దగం గలయంగఁ జూచినన్. 91

మాంధాతకు నప్సరసలు శిష్య లగుట.

సీ. రంభ కారంభసంరంభంబు గడివోయె నూర్వశిగర్వంబు ఖర్వ మయ్యె
మేనక తలఁపులోఁ బూనిక దిగఁ ద్రోచెఁ దలఁగఁ దిలోత్తమ తత్తఱంబు
నీచ మై తోఁచె ఘృతాచి యాచరణంబు ఘోష మ్మడఁగె మంజుఘోషపలుకు
ప్రమ్లోచనకుఁ బర్వెఁ బ్రమ్లానభావంబు తమియేది కడలకుఁ దారెఁ దాన
గీ. కదుపుఁ బాసినహరిణియైకలఁగెహరిణి, మఱియుఁ దక్కిన వేల్పుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుఁబోండ్లు
కనదహంకారములకు ధిక్కారమైన, నృపతపోధనుచూడ్కి పై నిగుడునపుడు. 92

క. ఆటలపు డెల్లవారికి, నాటలపట్టయినయప్సరోంగనలయెడం
బాటలు నప్పుడు పరువుం, బాటలు నై పోయె నృపతిభాస్కరునెదుటన్. 93

వ. మఱియు నయ్యచ్చరలు మచ్చరంబులకచ్చు వదలి పంతంబులపొంతువులు గూడక
భావంబులచేవ లుడిగి చక్కఁదనంబులయుక్కు దక్కి చూపులయే పెడలి నవ్వుల
క్రొవ్వు లఱి మాయలచాయ లుడిగి పరుసంబులు సోఁకినలోహంబులు సువర్ణభావం
బు భజియించినచందంబునం దపఃప్రభావసంపన్నుఁ డగునన్నరేంద్రచంద్రునిదృష్టి
పాతంబున నత్యాశ్చర్యంబుగాఁ జిత్తంబులు విషయనివృత్తంబులు వైరాగ్యతప్తంబు
లు నపవర్గమార్గాయత్తంబులు నై యతం డనిపినం జనక తదీయపరిచర్యాతాత్పర్య
పర్యాయంబున. 94

సీ. విటకచాకృష్టికి విసువు నొక్కలతాంగి వేలిమికట్టియల్ విఱిచి తెచ్చు
నధిపుమై ముద్రింప నలయు వేఱొకరామ సుదగోళ్ళఁ గుసుమముల్ చిదిమి తెచ్చుఁ
బలియున్నయెడ కేగ బడలుబాలిక యొర్తు పరవనంబుల కేఁగి పండ్లు దెచ్చు
నెయ్యురు పన్నీట నింప లావఱునొక్క నెలఁత తీవల కెల్ల నీరు నించు

ననుపుఁ బల్లవులకు నర్మోపచారముల్ సేయ సేద నూఁదుచిగురుఁబోండ్లు
చిత్ర మైనతపసిశిష్యు లై పరిచర్య, చూపు చుండి రాత్మశుద్ధి గలిగి. 95

క. చిరకాల మిట్లు వారిం, బరిచర్యలు గొని తపస్వి పర్వినకృపమై
మరలం బనిచిన నంతయుఁ, బురందరుం డెఱిఁగి యాత్మఁ బొడమినభీతిన్. 96

ఇంద్రుఁడు మాంధాతపై మేఘముల నంప బృహస్పతితో నాలోచించుట.

గీ. దిగధిపాలుర నెల్లఁ దోడ్తేరఁ బనిచి, వారు దాను రహస్యవిచారపరత
నుండి వెఱతోడి భయమున నుదిలకొనుచుఁ, బలికె గీష్పతిఁ జూచి యాబలవిభేది.

చ. నరసురదైత్యజాతిజు లొనర్పరె మున్ను దపంబు ధాత్రిపై?
మరునకు లోను గానిధృతిమంతుఁడు గల్గినఁ గల్గుఁ గాక! శం
బరరిపుబంటుగాఁ గొనుతపస్వియుఁ గల్గునె? చూచునంత న
చ్చరలఁట శిష్యులైరి పెఱసంయమియుం గలఁడే యి టెన్నఁగన్. 98

ఉ. ఖండసుధాకరాలికలు గాఢవిరక్తిఁ దపస్విశిష్యులై
యుండిరి పూఁపు దప్పటకు నుల్లము రోసి రతీశుఁ డిక్షుకో
దండముఁ బుష్పబాణములదండముఁ బాఱఁగ వైచి చేతులం
దండమునుం గమండలువుఁ దాలిచి మస్కరి గాక యుండునే? 99

గీ. కార్య మెయ్యది మనకు నక్కడిఁదితపసి, కంతరాయంబు పుట్టెడునంత గాఁగ
వర్ష మొదవింపఁ బుష్కలావర్తకములఁ, బంపుడమె? యన్న విని నవ్వి పలికె గురుఁడు.

బృహస్పతి యింద్రునకు మాంధాత శిష్యుఁడు గాఁ డని చెప్పుట.

ఉ. కా దమరేశ! కార్య మది కన్గొన బ్రహ్మకు నైన మన్మథో
న్మాదము గొల్పునచ్చరలమానస మింతటిలో విరక్తికిం
బాదుగఁ జూడ నేర్చినతపస్విశిఖామణి మింటఁ బన్నునం
భోదకులోదయంబు నలవోకయ నువ్వున బాఱ నూఁదఁడే. 101

ఉ. అద్రులు మీఁదఁ బడ్డ భర మాటఁ దలంపరు శూలహస్తయై
భద్ర యదల్చి పైకొనిన భ్రాంతి సహింపరు మేర దప్పి సా
ముద్రతరంగముల్ దిశలు ముంచినఁ జింతిల రన్న వారిదో
పద్రవవృత్తికిం గలఁగఁ బాఱుదురే హరిభక్తినిశ్చలుల్?. 102

సీ. దూషింప నొల్లరు దుష్టాత్మకుల నైనఁ బ్రతి సేయ నొల్లరు పగతు కైన
నభిలషింపఁగ నొల్ల రాత్మదేహం బైన వగవంగ నొల్లరు వాగిలి యైనఁ
బట్టంగ నొల్లరు ప్రాణసంకట మైన నాడించుకొన నొల్ల రలసి యైన
వాదింప నొల్లరు వశ మైనపని కైన మఱుపెట్ట నొల్లరు మర్మ మైన

హరిపరాయణు లైనమహాత్మజనులు, గాన హరిభక్తినిశ్చలుం డైనయతని
వలనఁ గలుగదు భయ మనువార్త యైన, మనక కా దెల్లచో జీవమాత్రమునకు 102

వ. అదియునుం గాక. 103

సీ. ఎవ్వనిమహిమాబ్ధిశీకరశీకరరేణు పరమాణువులు పరబ్రహ్మముఖ్యు
లెవ్వనియలవోక కిచ్చలోఁదలఁపు లీ విశ్వజన్మస్థితివిలయవిధము
లెవ్వనికృత్యంబు లిష్టశిష్టావనా నుగ్రహాదుష్టవినిగ్రహమ్ము
లెవ్వనినామంబు లెట్టివారల కేనిఁ జిరభవబంధవిచ్ఛేదనంబు

గీ. లమ్మహామహుఁ డాదినారాయణుండు, దన కొనర్చినతప్పని దా సహించుఁ
గాని తనభక్తజనులకుఁ గ్రౌర్యమెపుడు, దలచుటయు నోర్వఁ డిది నిశ్చితంబుసూవె!

ఉ. కావున నాగ్రహం బుడిగి కంజవిలోచనుఁ గృష్ణుఁ గానఁ గాఁ
బోవుట కార్య మవ్విభుఁడు పూర్ణకృపామతి మిమ్ము నందఱం
బ్రోవఁగ నత్తపోనియతి పూనిక మాన్పఁగ శక్తుఁ డన్న న
ద్దేవకులాధిపప్రముఖదిక్పతు లందఱు భీతచిత్తు లై. 105

వ. అట్లుండియు సదుపాయంబు గా నైకమత్యంబు నంగీకరించి యందఱు నప్పుడ కదలి
యుందగ్దిశాభిముఖు లై చని చని. 106

ఇంద్రుఁడు బృహస్పతియనుజ్ఞ చే వైకుంఠమున కేగుట.

మహాస్రగ్ధర. కని రంతర్మగ్నభూభృత్కబళనచటులగ్రాహసంచారధాటీ
జనితస్వర్ధాళుపీచీసముదయలహరీసంభ్రమదోచ్ఛ్రిగుపూత్కా
రనిరంతోత్పాతితక్షీరవితతఘనధారాసహస్రస్వభావా
ఖనదీస్వైరోపగూహోద్గతసుఖసుముఖాకారలబ్ధిం బయోబ్ధిన్. 107

క. కని యప్పయఃపయోనిధి, యనుభావంబునకు నద్భుతాహ్లాదమునన్
మునిఁగినమనములతోఁ గను, కనియెఁగఁ గనుఁగొనుచు మాళికంపము లొలయన్.

తే. నిర్మల మగు మహాత్ముల నెమ్మనముల, యోగబలమున వెడదోఁచునుసాయి
యున్నవాఁ డిందుఁ గాపురం బన్న నీప,యోంబునిధినిర్మలత యెన్న నలవి యగునె?

చ. ఉదరగతాఖిలుం డగుమహోత్పలనాభుఁడు లో వసించుచోఁ
బొదలుపయఃప్రపూరములఁ బొడ్మెడుతత్పరివాహరేఖలై
యొదవి యజాండభాండబహిరూర్ధ్వములన్నటనంబు చూపునీ
యుదధికులాధినాథుమధురోజ్జ్వలసాంద్రయశోవిలాసముల్. 110

తే. బ్రహ్మరుద్రాదివివిధరూపములచేతఁ, బరమపురుషుండుఁబోలె నిప్పాలకడలి
మధుసృతోదధిలవణాదిమయతఁదాన, పెక్కుమూర్తుల విలసించునొక్కఁడయ్యు.

చ. కరుణయ కాక నన్ను నరికట్టఁగ నీ వొకలక్ష్య మెట్టు? రం
బర మణులంబు మ్రింగి యుదుపఙ్క్తులఁ గ్రాసెదఁ జూడు మన్నయ
ట్లురుసున నిప్పయోంబునిధి పల్మఱుఁ జెల్లెలికట్టమీఁదఁ బె
ల్లురుడుగఁ బ్రోవుకొల్పెడుమహామలకోపమహా క్తికావలిన్. 112

చ. వెడఁదలు గాఁగవించుచుఁ బ్రవేశతటంబుల నొగ్గి క్రోలి నో
ళ్లడవఁగ పీఁవుచిప్ప లెగయం బడి పింజలు వాఱ మింటిపై
వెడలునదీప్రవాహములవెంటనె వెల్వడఁ గాంచు నిమ్మహా
జడనిధిలోనిశాబకఝషంబులు మ్రింగినగర్భశైలముల్. 113

ఉ. హేల దలిర్ప మి న్నొరసి హెచ్చుముహుర్లహరీవిజృంభణా
ఖేలతఁ జూచి ముంచు నని బెగ్గిలి వెల్వడి పోవుబాడబ
జ్వాలల కిప్పయోంబుధి యొసంగుకృపాభయహ స్తపఙ్క్తులం
బోలెడుఁ దీరవిద్రుమసమూహశిరఃపతదూర్మిమాలికల్. 114

చ. ఎడపక యిచ్చుదాతలకు నివ్వలఁ గల్గుచు నుండు నిక్క మి
క్కడలిపయఃప్రపూరము లగణ్యము లై నఘనాఘనంబు లె
ప్పుడుఁ దనియంగఁ గ్రోలికొని పోయి నిరంతరవృష్టి చూపుటం
బొడమినయేఱు లీయుదధిపుంగవునం దె గమించి కూడెడున్. 115

తే. విశ్వవిశ్వంభరకు హారవిలసనంబు, దోఁపఁ జేయుచు నున్నది దుగ్ధవార్ధి
యున్న వాఁ డిందు నిందీవరోజ్జ్వలుండు, నాయకస్ఫూర్తి నాదినారాయణుండు. 116

వ. అని యనేకభంగులం గొనియాడుచుం జని యప్పయఃపయోనిధానంబునకు నంతరం గంబునుంబోని శ్వేతద్వీపంబు లోచనగోచరం బగుటయుఁ బ్రహర్షితాంతఃకరణు లగుచుం గరకమలంబులు మొగిచి నభోవతరణం బొనరించి బహుసహస్రయోజన విశాలరమణీయం బైనయమ్మహాద్వీపంబునం జూపట్టు వివిధవిశేషంబు లొండొరులకుం జూపి చెప్పికొనుచుం గనువారు ముందట. 117

శ్రీవైకుంఠవర్ణనము.

మ. నముచిద్వేషిముఖామరు ల్గనిరి వందారుస్వభూనీలకం
ఠము నభ్రంకషసాలచక్రనవరత్నశ్రీ కృతాశావకుం
ఠము దౌవారికరుద్ధసిద్ధమునిపూర్ణస్వాపకంఠంబు నా
త్మమనఃకల్పితనిర్భరాద్భుతభయోత్కంఠంబు వైకుంఠమున్. 118

క. కని యంతంతట వినయా, వనతశిరస్కు లయి చేర వచ్చి దిశాపా
లనజనితాహంకృతి విడి, పవజోదరపారతంత్ర్యవశగాత్ము లై. 119

సీ. చక్రభూధరకులస్వాముల వెంపునఁ గనుపట్టుసాలచక్రములపొడవు
నూర్ధ్వాండఖండమునుందుకుంభము లయి రంజిల్లుబహుగోపురములమురువు

నైకటికంబుమహేంద్రలోకములోని రమ్యహర్మ్యపరంపరలబెడంగు
నింగి యింతని తెల్పి నిజకింకిణీధ్వనిఁ జాటెడుకేతనచ్ఛటలసొబగుఁ

గీ. బురరమాధృతిఘనసారభూష లనఁగ, నమరుసుపకంఠమణితోరణములచెలువుఁ
జూడ్కిగమి నుల్లములతోన చుట్టితివియ,నాననములెత్తి కనుఁగొంచునరిగి మఱియుఁ.

సీ. ప్రసవరసం బాని పద్మినీస్థలములఁ బ్రణవ మావర్తించుబంభరముల
మధురోపవనముల మంత్రరాజము గ్రోల్చు శారికాశుకపికశాబకములఁ
దాపత్రయంబు డిందఁగఁ జిదానందశైత్యము వెదచల్లుమందానిలముల
సాలోక్యసామీప్యసారూప్యసాయుజ్య భంగుల విలసించుభాగవతుల

గీ. సంస్తుతించుచు మెచ్చుచు సంతసిలుచుఁ, గాంచి మ్రొక్కుచు రాజమార్గమున నేగి
ఖచరకులముఖ్యు లల్లంత గాంచి రెదుట, మధుమహాసురవిధ్వంసిమందిరంబు. 121

వ. కాంచి కదియ నేతెంచి భయాద్భుతావహమస్తకవక్షస్స్థలబాహుచరణాభిరామమూర్తులుం గరాళదంష్ట్రాకరాళాస్యులు వివిధాయుధహస్తులు విచిత్రభూషణాంబరగంధమాల్యాభిశోభితులు ననుపమానజ్ఞానశక్త్యాదిగుణసంపన్నులు నప్రతిమాష్టవిధైశ్వర్యధుర్యులు నయుతలక్షకోటిశతకోట్యాదివర్గంబులు నసంఖ్యేయులు నగు విష్ణుకింకరులును, పూర్వద్వారంబునఁ జండప్రచండాదులును, దక్షిణద్వారంబున భద్రసుభద్రాఖ్యులుం గుముదకుముదాక్షముఖ్యులును, పశ్చిమద్వారంబున జయవిజయప్రముఖులును, ఉత్తరద్వారంబున ధాతృవిధాతృప్రభృతులును రక్షింప, మఱియుం జతుర్భుజులును శంఖచక్రధరులునుఁ బీతాంబరపరికల్పితులునుం గాలమేఘసంకాశమనోజ్ఞశరీరులును గణసహస్రపరివృతులు నగువైకుంఠవైమానికు లనేకులు పరితఃపరిరక్షకులునుం గా, వారహిరణ్యగర్భసనకాదివందనీయంబును తదీయవాఙ్మానసాగోచరామేయప్రభావైశ్వర్యస్వాభావికంబును సేవాగతపాలితానేకసురాసురసిద్ధయోగిపరంపరాసంకులప్రాంగణంబును నగునమ్మహామందిరంబునం బ్రాంజలు లగుచు నిలిచి, అవసరం బెఱింగి లోపలికి విజ్ఞాపనంబు చేసి పనిచినపిదప నాహూతులై పురుహూతముఖ్యులు పార్శ్వోత్కర్షంబునం బ్రవేశించి, అంతరాంతరదివ్యావరణశతసహస్రంబులు దివ్యోద్యానశతసహస్రంబులుం గడచి నడచి, అనంతరం బాయపంతవిశాలరమణీయం బైనయంతర్దివ్యాయతనాంతరంబు దఱిసి చని, అందుఁ గ్రీడాశైలశతసహస్రోపశోభితంబులుం గోకిలశారికామయూరకీరాదిశకుంతకులకోమలకలకూజితసమాకులంబులుం బరితఃపతితపవమానపాదపస్థనానాగంధవర్ణదివ్యప్రసవసమగ్రంబులుం గ్వచిత్క్వచిదంతస్థపుష్పరత్నాదినిర్మిత దివ్యలీలామండపశతసహస్రాలంకృతంబు నగుపారిజాతాదిదివ్యకల్పకారామశతసహస్రంబుల చేతను, మణిముక్తాప్రవాళకృతసోపానపరంపరావిరాజితంబులు దివ్యామలామృత

రసోదకపూరపూరితంబులు నతిరమణీయదర్శనరాజహంసాదిదివ్యాండజకులాతిమనో
హరమధురస్వరవాచాలంబులు నంతస్థముక్తామయదివ్యక్రీడాస్థానోపశోభితంబులు న
గుదివ్యసౌగంధికదీర్ఘికాశతసహస్రంబులచేతను మఱియునుం బ్రవిష్టజనంబులకు నిర
స్తాతిశయానందైకరసానంత్యంబున సకలకరణసముస్వాదంబులు ననవరతానుభూయ
మానంబు లయ్యు నభూతపూర్వంబులచందంబున నవనవవాశ్చర్యావహంబులు నై
నారాయణదివ్యలీలాధారణంబులుం బద్మవనాలయాదివ్యలీలాసాధారణంబులునునను
వివిధమధురక్రీడాదేశశతసహస్రంబులచేతను పరివృతంబై, దివ్యరత్నమయంబుగు
దివ్యరత్నస్తంభశతసహస్రశోభితంబును దివ్యనానారత్నకృతస్థలీవిచిత్రంబును,దివ్యా
లంకారాలంకృతంబును బ్రతిప్రదేశకృతదివ్యపుష్పపర్యంకవిలసితంబును నిత్యవికచ
నానాప్రసవాసవవాసనాస్వాదమత్తభృంగావళీసముద్గీయమాన దివ్యగాంధర్వపూరి
తంబును జందనాగరుకర్పూరదివ్యపుష్పావగాహితమందానిలాసేవ్యమానంబు నగుది
వ్యస్థానమండపంబునందు మధ్యప్రదేశంబున, విశ్వప్రపంచసామ్రాజ్యభారకుఁ డగువి
ష్వక్సేనుండును వెండియుస్వభావనిరస్తసమస్తసాంసారికస్వభావులునుభగవత్పరిచర్యై
కభోగపరాయణులు నసంఖ్యేయులు నగువైనతేయాదినిత్యసిద్ధపరిజనంబులును, యథా
యోగ్యంబుగం బరివేష్టించి సేవింప, గుణశీలరూపవిలాసాద్యనురూపలక్ష్మీసమేతం
బుగాఁ బుష్పసంచయవిచిత్రతమహాదివ్యయోగపర్యంకంబుపై ననంతభోగిభోగాస
నంబున. 122

శ్రీమన్నారాయణదివ్యమంగళవిగ్రహావర్ణనము.

సీ. ఆత్మప్రదానావహమహామికావయవంబు సౌందర్యపర్వవశంవదంబు
వశదిశాముఖగంధితారుణ్యకౌమార మఖిలలోకైకస్వయంసుఖంబు
పశ్యజ్జనేక్షణప్రవణామృతౌఘంబు నైజదోరంతరాంతగపురంబు
సిద్ధయోగివ్రాతచేతఃప్రపశ్యంబు వందారుదోషసర్వంసహంబు
తే. కరతలోచ్చయఫలనక్రకల్పకంబు, సర్వతోముఖసౌహృదసంప్లవంబు
నగువిచిత్రమహామహం బౌపనిషద, మమరలోచనగోచరం బయ్యె నపుడు. 123
తే. ఆదిపూరుషప్రత్యవయవములందు, వితతలావణ్యమగ్నమై వెడలలేని
ఖచరతతి చూడ్కి నితరాంగకములు దార, ప్రవణగుణములచేఁజుట్టి తిగిచికొనియె.
మ. సరసాంభోదము గాఁ దలంతురు రమాసౌదామినీరేఖచే
వరనీలాగము గాఁ దలంతురు మహావక్షస్తటీశోభచేఁ
బరమాంభోనిధి గాఁ దలంతురు చలద్బాహూర్మిసంఘంబుచేఁ
బురుహూతప్రముఖామరాధిపతు లంభోజాక్షు వీక్షించుచోన్. 125

తే. పరమసుకుమారవిగ్రహస్పర్శనమునఁ, బూరుషోత్తముదివ్యవిభూషణములు
పులకితము లైన పని రుచిస్ఫూర్తివలన, విస్మయంబున మునిఁగి రవ్విబుధవరులు. 126

ఉ. పానుపుఁబాముభోగరుచిఁ బర్వెడువెన్నెలవెల్లిచేత స
స్నానము గాంచి యంతికరమాతనుకాంతినవాతపంబుచేఁ
గానుక లంది వేల్పులకుఁ గ్రమ్మగఁ జేసె మహాద్భుతంబు నా
సూనకులాస్త్రతండ్రిసునుసోయగపుంజిగిచిమ్మచీఁకటుల్. 127

తే. చిదచిదధిరాజభావైకచిహ్న మైన, కైటభారాతిరత్నకిరీటమునకు
సాహసాక్రమణక్రీడ సలుపఁ బోయి, ఖచరతతిచూడ్కి రశ్ములఁ గట్టువడియె.

క. చరణవినతాస్మదాదులఁ, గరుణ విలోకించునపుడ కాని యవనతిం
బొరయనియది యిది పొమ్మని, సురవరు లసురారిమౌళిఁ జూచిరి వేడ్కన్. 129

క. నరమకుటరత్నకిరణ, స్ఫురణప్రతిఘట్టనమున భుగ్నాగ్రము లై
మరలి తనుద్యుతులనుమతి, నెరపె సుపర్వులకు విభునినిటలాలకముల్. 130

ఉ. అచ్చుగఁ బోరిపోరి సగ మై జయ మేది రమాధిపాస్యముం
జొచ్చినచంద్రుగాఁ దలఁచి చూచిరి ఫాలము నోడి తారునుం
జొచ్చినపంకజంబు లని చూచిరి నేత్రయుగంబు భీతిమైఁ
జొచ్చినదర్పణంబు లని చూచిరి చెక్కుల దేవతావరుల్. 131

క. లోలవిలోచనసతతో, ద్వేలకృపాపూరమృదులవీచుల యని ర
వ్వేలుపుఁబ్రోడలు శేషశ, యాళునిఁగటివంకబొమలయాకృతిఁ గనుచోన్. 132

క. సురుచిరలావణ్యామృత, సర మగువక్త్రమునఁ జపలచక్షుశ్శఫర
స్ఫురణమున నొలయుతరఁగలఁ, బరిణించిరి సురలు విభుని భ్రూవిభ్రమముల్. 133

తే. తెగువ లంఘించి తలచుట్టుఁ దిరిగినవియొ, నిక్కముగ వీను లవధిగా నిలిచినవియొ!
తెలియరా దని మతుల సందియము నొంది, రమరు లవ్విభుదీర్ఘనేత్రములు చూచి.

క. కేవలకరుణావిషయం, బీవిశ్వము గాన విషయ మెఱుఁగమి నికటీ
భావము నొందనివిష్ణు, భ్రూవల్లులు చూచి ముదముఁ బొందిరి దివ్యుల్. 135

క. తిలకోర్ధ్వపుండ్రకల్పక, విలసన్నవమూలకాండవిభ్రమ మన నా
జలరుహలోచనునాసిక, బలభిత్ప్రభృతులకుఁ జూడ్కిపండువు చేసెన్. 136

క. సితదశనకుందకలిత, స్మితలతికాపల్లవంబుచెలువున నరుణ
ద్యుతిమధుర మైనకమలా, పతియధరముఁ బ్రీతిఁ దేల్చెఁ బర్హిర్జనమున్. 137

తే. కమలనాభకపోలరంగములయందు, మకరకుండలమణివిభామండపాన
నవవధూవరపరిణయోత్సవమునపుడు, క్రతుభుజులచూడ్కి పెండ్లిపేరఁటము సేసె.

తే. కర్ణకుండలప్రతిబింబగర్భవతులు, గాన సుస్మితపాండూయమానముఖము
లగుట వీనికిఁ దగు నని హరికపోల, రేఖలకుఁ బ్రీతిఁ బొందిరి లేఖవరులు. 139

తే. కదిసి యంతరప్రదేశంబు గాచి యున్న, సనకముఖ్యమహాకవిసంస్తవముల
మొదలిశ్రీకారములశంక నొదవఁ జేసె, దేవదేవునివీను లాదివ్యతతికి. 140

క. ఆకృతిసామ్యము గల దని, కాకున్నె నయించు దీని ఘననిస్వన మెం
దాకరముచిందమున కని, శ్రీకాంతుగళంబు నూహ చేసిరి ఖచరుల్. 141

క. సరసశ్రీభూనీలా, సరళభుజాగ్రహణనియతసంస్థానపుసం
స్ఫురణ మని తోఁచెఁ జూపఱ, కరుదై రేఖాత్రయంబు హరికంఠమునన్. 142

క. సురకరికటమదరేఖా, దరవరణీయద్రులతలఁ దలపించె నభ
శ్చరులకు శార్ఙ్గజ్యాకిణ, పరిచిహ్నితవిష్ణుదీర్ఘబాహార్గళముల్. 143

చ. ప్రణయకృతోపధానవిధిఁ బ్రాప్తము లై నరమాకళావతీ
మణిమయకర్ణకుండలవిమర్దనముద్రలయత్నసిద్ధభూ
షణములు గాన నమ్రజనసంభరణంబులయందు బద్ధకం
కణములు గా నెఱింగె మురఘస్మరుబాహువులన్ సురావళుల్. 144

తే. దీర్ఘదీర్ఘంబు లగురమాధిపునిబాహు, లతలఁ దిరిగి పరిశ్రాంతిగతము లైన
వేల్పుఁబ్రోడలచూడ్కులు విశ్వవిభుని, వెడఁదనిద్దంపుటురమున విశ్రమించె.

మ. సురరక్షార్థకవాట మైనహరివక్షోవీథి రక్షోభటో
త్కరశస్త్రాస్త్రనిపాతరేఖల నలంకారంబు గా నెన్ని త
త్పరభావప్రథమానచిహ్నములు గా భావించి రీక్షాపరుల్
సిరినిం గౌస్తుభరత్నహారతులసీశ్రీవత్సచిహ్నంబులన్. 146

తే. తాఁ గృశత్వంబు నొంది సౌందర్యమునకుఁ, బూర్ణభావంబు గొల్పెడుపుండరీక
నయనుమధ్యంబు పశ్యజ్జనంబు పొగడెఁ, బరమపదపోషకులు పేదపడియుఁ దగరె?.

క. ఉదరస్థితలోకత్రయ, పదజనిపరిదృశ్యమానపార్థక్యం బై
త్రిదశాధిపదృష్టివశం, వద మయ్యె మురారిత్రివళివలనం బచటన్. 148

ఉ. మువ్వురు దేవత ల్సములు మువ్వురు నేకమ వేఱతత్త్వ మీ
మువ్వురకంటె మీర దను ముగ్ధుల నాత్మవికారరేఖచే
నవ్వవిధీశహేతుహరినాభిపయోజముచే నెఱింగినా
రవ్విభుదృష్ట్యధీనము తదన్యసమస్తము నాట వేలుపుల్. 149

తే. బహుమహాల్లహరీవిజృంభణమువలనఁ, ద్రిజగదంతర్ధి యగురమాధిపమహాబ్ధి
మధ్యభాగంబునందు సున్మజ్జదవని, పద్మ మని తోఁచెఁ దన్నాభిపద్మ మపుడు. 150

క. తనచెలువున గెలిచి జయం, బున నొక్కొ శ్రీభూమికరభములచే సంవా
హనరూపసేవ గొనియెడు, నని విభునిమృదూరుయుగళి నరసిరి దివ్యుల్. 151

క. మధుకైటభకుటిలాసుర, రుధిరార్ద్రము లై ననాఁటిరూపము దెలిపెన్
మధుమథనుతొడలు కాంచీ, మధురారుణమణిమరీచిమహితము లగుచున్. 152

క. అభ్రశ్యామలహారికటి, విభ్రాజత్కనకశాటి వీక్షకులకు న
య్యభ్రంకషకనకనగో, దభ్రద్యుతివిభ్రమంబు దలఁపం జేసెన్. 153

క. శతమఖముఖులకు నిరలం, కృతి యయ్యును నింపు గొలిపె కృష్ణునిజంఘా
ద్వితయ మది యట్ల వృత్తో, న్నతులకు మఱి వేఱ భూషణంబులు గలవే? 154

సీ. వీనిచెల్వము వార్త విన్నభయంబున ప్రీహిగర్భంబులు విఱియకున్నె?
కొమరెల్ల వీనిచేఁ గొల్పడ్డ కాహళు లీశులకడ మొఱ ఁడక యున్నె?
యెదిరి వీనికి నిర్వహింపనికాళాంజు లూరులతమ్ములకు నొరగ్గ కున్నె?
యొప్పిదంబున వీని కోడినశరధులు హృదయశల్యవ్యథ నెరియ కున్నె?
గీ. పోయగముచేత బటు వైనసొబగుచేతఁ, బోల్ప నొండొంటిఁ దమలోనఁబోలుఁగాక
వీని కుపమాన ముండునే వేఱ? యనుచు, విభునిజంఘులఁ బొగడి రవ్విబుధవరులు.

తే. ఆదిపూరుషదివ్యనానాఖిలాంగ, పథపథిక మైనదేవతాపతులచూడ్కి
చేరుగడ యైనతత్పదాంభోరుహములఁ, జెందిచరితార్థభావంబు నొందె నపుడు. 156

సీ. పరమనిత్యైకాంతభక్తసర్వస్వంబు జలజాలయాహస్తసౌఖ్యసాక్షి
ప్రాభాతికాంబుజప్రస్పర్ధమానార్థి శింజానవేదమంజీరకంబు
దీనరక్షావిధాదీక్షాకృతక్షణ మాపవర్గికనిరస్త్యైకపదవి
సంతతశ్రుతిశిఖాసంమృగ్యమాణంబు శాంతసంయమిజనస్వాంతసుఖము
గీ. కరతలోచ్చయసకలార్థికల్పకంబు, సకలచేతనమూర్ధవాస్తవ్యకంబు
వేలుపులచూడ్కి నొడిచి దక్కోలుగొనియెఁ, బరమపురుషుని శ్రీపాదపద్మయుగము.

ఆ. లీల నంగుళీప్రణాళీముఖంబులఁ, బ్రణతజనుల కమృతరసము గురియు
నదియ కాఁ దలంచి రమరులు నఖరుచి, స్ఫురిత మైనవిష్ణుచరణయుగము. 158

చ. పరుసన కల్పకప్రథమపల్లవముల్ మలినంబు శోణసం
స్ఫురదరవిందరాగరుచిపుంజము సంకుచితంబు శారదాం
బురుహకులంబు దీనిగుణముల్ ప్రకటించినచోట నంచుఁ ద
చ్చరణతలద్వయంబునకు జాతమహాద్భుతు లైరి దిక్పతుల్. 159

సీ. విశ్రాణనాభ్యాసవిధికిఁ గల్పనగంబు వికసనావేశంబు విననఁగఁ దమ్మి
శ్రితతాపవ్యాప్తి నేర్చుమతి నాతపత్రంబు, త్రిజగజ్జయక్రియ దెలుపఁ బడగ
చిత్రశౌర్యంబు నేర్చికొనంగ వజ్రంబు నవనతాలంకృతి కరిదరంబు
లతులలావణ్యసుధాబ్ధిఁ గాన ఝుషంబు నైశ్వర్య మెఱఁగింప నంకుశంబు
గీ. నాశ్రయించి యున్న నగు నిక్క మిది యని, యుల్లములు దలిర్పనూహ చేసి
రమరవరులు విభునియంఘ్రితలంబులఁ, జెన్ను మిగులుకుశలచిహ్నములకు. 160

చ. హరుఁడు శిరంబుపై నిడి సమాదరణంబు ఘటించినప్పుడుం
గొరసిసకందు కార్శ్యమును బోదొకొ చంద్రున! కీమురారిస
చ్చరణము లాశ్రయించునఖచంద్రులు పూర్ణులు నిష్కళంకులున్
హరిసరియాశ్రయంబు గలదా యది దివ్యులు మెచ్చి రాత్మలన్. 161

వ. ఇవ్విధంబున నఖిలచేతనచేతోవలోకనలోభనీయసర్వాంగసుందరుండును, నిత్యనిరవద్యనిసర్గదివ్యాద్భుతాచింత్యతారుణ్యలావణ్యమాధుర్యగాంభీర్యస్థైర్య ధైర్యాద్యనంతకల్యాణగుణరత్నరత్నాకరుండును, ఆత్మానురూపసుకుమారసుఖస్పర్శసుగంధబంధురదివ్యభూషణభూషితుండును దివ్యమూర్తిధరపాంచజన్యసుదర్శనకౌమోదకీనందకశార్ఙ్గాదిదివ్యాయుధసేవ్యమానుండును నై, నిజోత్సంగసంగరమాసమాహితాత్మపరస్పరనిరీక్షణమధుర సార్ద్రప్రణయనవ్యతరదివ్యరసానుభవంబునం గాలంబు నంతర్భవింపం జేయుచు, మధురగంభీరభావగర్భితమందహాసవిలాసవికాసితదివ్యవదనారవిందశోభానుభావభావితం బగుచు, నిగుడునిజదివ్యామలకోమలావలోకనలీలాలసవాగమృతస్యందంబున నఖిలజనహృదయాంతరంబులు నాపూరితంబులుగావింప,సకలకార్యకారణైకకారణు నశేషచిదచిదంతరాత్ముం బరమాత్ము నఖిలేశ్వరేశ్వరు ననీశ్వరు నఖిలైకసాక్షి నఖిలవాఙ్మానసాగోచరామేయప్రభావునిఖిల హేయప్రత్యనీకుం గల్యాణగుణైకతానస్వరూపుం బురాణపురుషుం బురుషోత్తముం బుండరీకాక్షునసమస్తచేతనైకాభిగమ్యుసర్వప్రకారైకనిరతిశయభోగ్యు నాశ్రితవత్సలు నాపత్సఖు ననాథనాథుం గృపాలీలాపరాయణు శ్రీమన్నారాయణుం గాంచి, మహేంద్రాదిబృందారకు లాపాదచూడంబు నాచూడపాదంబునుం గాఁదదఖిలావయవంబుల వెల్లివిరియునమందసౌందర్యసముత్తేజసద్యోలావణ్యామృతరసపూరంబు నాత్మీయనిశ్చలదృష్టినాళంబుల వెక్కసంబుగం గ్రోలుచునిరస్తసమస్తాంతస్తాపులు నిస్సీమపరమానందజలధినిమజ్జమానాంతరంగులుం బ్రకృష్టసంతోషబాష్పధారాప్రాలంబచుంబితోరస్కులుం బ్రహృష్టరోమాంచకంచుకితసర్వాంగులునగుచు నత్యంతసాధ్వసవినయావనతసర్వాంగంబులతోఁ దదీయదివ్యపదపీఠోపాంతప్రదేశంబుల నంతంతం బునఃపునస్సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి లేచి ఫాలకీలితాంజలిబంధంబులతో గద్గదకంఠంబులతో నిట్లని వినుతించిరి. 162

దేవేంద్రాదులు శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతించుట.

భుజంగప్రయాతము.

నమస్తే సమస్తైకనంతవ్యమూర్తే నమస్తే సమస్తవ్యనాద్యంతకీర్తే
నమస్తే ప్రశస్తోల్బణజ్ఞానమూర్తే నమస్తే నిరస్తాంఘ్రినమ్రాఖిలార్తే. 163

వ. అని వెండియు. 164

క. సేమమున నఖిలచిదచి, త్స్తోమంబున కాత్మ వగచుఁ దోఁపించుటచే
నేమై పరులై సర్వమ, వై మెరసెద వీ వొకండ వంబుజనాభా! 165

క. కారణము కంటెఁ గార్యము, వేఱై కలుగమికిఁ గాదె వేదాంతంబుల్
నారాయణ యీవిశ్వము, కారణ మగు ని న్నొకండ కా వచియించున్. 166

క. దిక్కుగఁ బుట్టెద ననునీ, యొక్కమనోరథము మొదల నొగిఁ దెలిపి కదా;
యొక్కటి దెలిసినఁ దెలియుం, దక్కటిసర్వంబునను బ్రధానపుఁబలుకుల్. 167

క. దేవతల వీని మూఁటిని, జీవుఁడ నగు నేన చొచ్చి చేసెద రూపా
ఖ్యావివరణ మనునీతోలు, భావము గనఁబడిన నిను బ్రపంచము దెలియున్. 168

క. ఆరూఢవేదశిఖలం, దారై బ్రహ్మాత్మసత్వదప్రముఖంబుల్
కారణము దెలుపఁ జాలక, నారాయణ! నీవిశేషనామము గోరున్. 169

తే. ఈశభవధాత్మకతచేత నెల్లజగము, నొకఁడ యని కాదె భవదాత్మకముఁ గంట
కించనుల 'నేహ నానాస్తి కించ' నాది, వాక్యములు విశ్వవైవిధ్యవారకములు. 170

క. పరమును నపరంబును మఱి, పర మై యపరంబు దెలుపఁ బనునను శంకల్
బరమేశ! నీకు నధికము, సరియును లే దని విశేషశాస్త్రము దెలుపున్. 171

చ. తివుటఁ బయోధు లేడు గణుతించినచోటఁ దదూర్మిఫేనబిం
దువులు సమంబు గానిగతి తోయరుహేక్షణ విశ్వ మింకయుం
భవదయుతాయుతాంశశతభాగకళాస్థిత మెట్లు నీసమం
బవు నని కాదె నీకు నిగమాగ్రము లెన్నెడు నద్వితీయతన్. 172

క. నేసి మఱి తాన క్రమ్మఱ, గ్రాసము గొను నేఁతపురువుగతి నీకలుగం
జేసినయీవిశ్వమును ర, మాసఖ! మ్రింగుదువు నీవ మరల్ లీలన్. 173

ఆ. హార్దపద్మవీథి నాహంతవాస్మదా, ద్యష్టగుణవిధానజుష్టమైన
యౌపనిషద మైనయలదహరాకాశ, మీవ యగుటఁ గాంతు రీశ! బుధులు. 174

సీ. బోధాశ్రయత్వంబు బోధమాత్రత్వంబు రూపించుశ్రుతులకు రోఁకు మడిసి
యద్వితీయత్వంబు నంతరాత్మత్వంబుఁ జాటుప్రాబలుకుల జగడ మడిసి
గుణనిధానత్వంబు గుణవిహీనత్వంబుఁ గలిగించుచదువుల కలహ మడిసి
దేహసాహిత్యంబు దేహరాహిత్యంబు వచియించు నొజ్జుల వైర మణఁచి

గీ. సాత్త్వికస్మృతితత్త్వంబు సంవదింప, నైకమత్యంబు గాంచుయథార్థమతులు
తత్త్వమున నిన్నుఁ గనుఁగొని తావకాంఘ్రి, పద్మముల నేల విడుతురు పద్మనయన!

క. పరతత్త్వసమన్వేషణ, పరులై వెరవు గలవారు పదిలంబుగ నీ
చరణములు చొప్పు వదలక, తిరిగి తిరోహితుని నిన్ను దెలియుదు రీశా! 176

క. ఊహింప సకలచిదచి, ద్దేహివి నీ వగుట లెస్స దెలిసినమీఁదన్
సోఽహం మనరాదో! మరి దా, సోహం మనఁగరాదో! బుధున కంబుజనాభా!.177

సీ. రూపింపఁబడునీస్వరూప మిట్టిది గదా జ్ఞానంబు నీకుఁ బ్రధానగుణము
పరమేశ! నీజగత్ప్రకృతిభావం బెద్ది యది శక్తినీకు రెండవగుణంబు
పేర్మితో స్వాతంత్ర్యబృంహితకర్తృత్వ మైశ్వర్య మనఁగ మూఁడవగుణంబు
సకలప్రపంచంబు సతతంబుఁ జేయుచో నలయమి బలము నాలవగుణంబు

గీ. జగదుపాదాన మయ్యు నిశ్చలత వికృతి, నందమియు వీర్య మనఁగ నేనవగుణంబు
కార్యకరణంబు నెడ సహకారి నొకటి,నభిలషింపమి తేజ మాఱవగుణంబు. 178

చ. గుణములు నీకనంతములు లోకనదోదర! యాదిభారతీ
గణితము లందులోఁ బ్రథమగణ్యము లై చెలువారు నవ్వి త
ద్గుణములు దార యన్యగుణకోటి సమస్తము గుక్షిఁ దాల్చు దు
ర్గుణగణదూర! నీవు నిజకుక్షిఁ బ్రపంచము దాల్చుకైవడిన్. 179

తే. అల్పసంకల్పలీల నయ్యఖిలమునకు, సృష్టిరక్షాలయక్రియల్ సేయు దీవు
సహజతేజోబలైశ్వర్యశక్తివీర్య, గుణము లవి యెట్టియవియొ ముకుంద!నీకు. 180

క. నీమహిమాబ్ధికణస్థిత, మై మెఱయుం బ్రపంచ మిది యనంతం బనినన్
నీమహిమానంతత్వము, కైముతికన్యాయ మనుట గాదె? ముకుందా?. 181

క. దనుజాంతక! కౌతస్కుత, జన మనవరతానుభూతి శాస్త్రంబులచేఁ
గని గ్రుడ్డియు విని చెవుడును, జనవరి నీమాయ కిఁక నసాధ్యము గలదే?. 182

ఉ. ఎవ్వరు మాట మస్మెఱుఁగనీదు యథాకథితస్వరూప మై
యెవ్వఁడ వౌట నిన్నెఱుఁగ నీ దనుభావ్యతఁ దోఁచి యైనఁ దా
నెవ్వరి దొటఁ దన్నెఱుఁగనీదు ధ్రువం బగువెల్లిదొట్టు నీ
ద్రవ్యనిమాయలో మునిఁగి తేలెడుమీలము గామె? యీశ్వరా!. 183

చ. క్షణమునఁ జేయుచేత యజకల్పశతాయుతభుక్తిఁ బో దను
క్షణమును బుణ్యపాపములు సంతత మై యొనరించుచొప్పు త
త్క్షణ మగునిమ్మహాభయదసంసృతికిన్ భువదంఘ్రిపంకజ
ప్రణతి యొకండు దక్క మఱి పారము గల్గునె? భక్తవత్సలా!. 184

క. అని మఱియుఁ బెక్కుతెఱఁగుల, వినుతింపఁ గృపార్ద్రదృష్టి వీక్షించి ఘనా
ఘనగంభీరస్వనమున, దనుజకులధ్వంసి దేవతాతతి కనియెన్. 185

క. క్షేమంబే మీ కెందఱి?, కేమిటి కరుదేరవలసె ని? ట్లనుడు సుర
స్తోమానుమతి బృహస్పతి, తామరసోదరునియెదుటఁ దాఁ బ్రాంజలి యై. 186

క. దేవ! సకలైకసాక్షివి, నీ వెఱుఁగని దొకటి కలదె? నిక్కం బిపు డే

మై విన్నవింప విను టిది, మావలనం గలుగునట్టిమన్ననఁ గాదే?. 187

క. మాంధాతృమహీపతి దృఢ, సంధామతి నుగ్రతపము సలుపఁగఁ దత్తే
జోంధీభూతం బైని, ర్బంధంబునఁ బొందినది ప్రపంచం బెల్లన్. 188

ఆ. ఇంద్రపదము నొండె నితరపదం బొండె, నతని కెద్ది యిష్ట మది యొసంగి
భువన ముద్ధరింప నవధరింపుము దేవ!, యిదియె మనవి మాకు నిప్పు డనిన. 189

వ దరహసితలసితవదనారవిందుం డగుచు మత్పదభక్తుం డైనయతనివలన నొరుల కెవ్వరికిం గీడు పొంద దట్లగుట నిశ్శంక మరలి చనుం డిదె యతనితపంబు నివారింపుద మని కృపావలోకనంబునం బరితృప్తులం జేసి యనిపినం గృతార్థు లై మహేంద్రాది బృందారకముఖ్యు లానందంబున నానందకపాణి కంతంతం బునఃపునఃప్రణామంబు లాచరించి వెడలి నిజనివాసంబులకుం జని యనంతరంబ. 190

సీ. దివ్యవిగ్రహకాంతిదిగ్వధూవితతికి, హరినీలవల్లరు లభినయింపఁ
జేరురంబునయందు బెడఁ గైనకౌస్తుభం, బెల్లచోఁ గలయ నీరెండ గాయఁ
బింజించి కట్టినబిగువుపచ్చనిపట్టు, తొలుకారుమెఱుఁగులఁ దుఱఁగలింప
నిడుదహస్తములఁ బూనినశంఖచక్రంబు, లినచంద్రదీప్తుల నీనికొనఁగ
గీ. శిరసుమకుటంబు నింగిఁ జిత్తరువు గొలుప, గల్లములఁ గుండలద్యుతి వెల్లిగొనఁగఁ
గలికితెలిసోగకన్నులఁ గరుణ చిలుక, జనవరుని మ్రోల శౌరి సాక్షాత్కరించె. 191

వ. ఇట్లు గరుడవాహనారూఢుం డై యారూఢదివ్యమునిసేవ్యమానుం డై యఖిలభువనావనదక్షుం డై పుండరీకాక్షుండు ప్రత్యక్షం బగుటయు. 192

శా. హర్షాశ్చర్యభయంబు లుప్పతిల సాష్టాంగంబు గా మ్రొక్కి యు
త్కర్షింపంగఁ దరంబు గానియొకయంతస్సౌఖ్యముం బొంది పై
వర్షింపం బ్రమదాశ్రుపూరము కరద్వంద్వంబు నొక్కొంత గా
శీర్షంబుం గదియించి సాంద్రపులకశ్రేణీపరీతాంగుఁ డై. 193

మాంధాత శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతించుట.

దండకము. శ్రీవల్లభా! గల్లభాగద్వయీదర్పణా త్యర్పణాలోక! లోకత్రయత్రాణలీలాకళాదక్ష! దక్షాత్మజాభర్తృచూళీపరిష్కారమందారమాలాభపత్పాదనిర్యత్పయోధార! ధారాసహస్రాంశుదీప్తప్రభాభారదూరీకృతారాతిదైతేయ నాథావరోధాంజనధ్వాంతసంతాన! సంతానభూజప్రభాపాదపార్థిప్రజాభీష్టవస్తుప్రదానప్రశస్తా! సమస్తాత్మభావానుభావంబు నీవంబుజాతాక్ష! కైకొన్న పైకొన్న నీమాయ నేమా యథామానముం గానఁగా లేక నానానుసంధానసంధానుబంధానుబంధాంధకారంబుచే నిన్నెఱుంగం డెఱుంగం దరంబా? భువిం జిత్తగర్తంబునం గర్తృతాహంకృతిక్ జీవబీజంబు సంకల్పరూపాంకురం బౌచు నుద్దామకామాదికాండప్రకాండంబు

లబ్ధంబుగాఁ బుత్రమిత్రాదిపత్రంబులం జొంపమై సంపదల్ మవ్వపుంగ్రొవ్విరుల్
గాఁ బునర్జన్మకృద్బీజసంయోజనామాత్రపాత్రంబుగాఁ గర్మమర్మంబునం బండ నొం
డొంటి కంటైనయామేను లన్మానులం దట్టమైనట్టినిస్సారసంసారఘోరాటవీవాటిక
న్నిర్గమింపంగ మార్గంబు లేకెమ్మెయిం ద్రిమ్మరం గండ్లు ముండ్లుం గొనన్ నొప్పిచే
నెవ్వగం గూలుచుం దూలుచుం దద్వ్యపాయం బుపాయంబునం జెందు టానందమై
తోఁచు నందంద మై నింద్రియద్వంద్వసంప్రాప్తిచేఁ దప్తులమ్మైనమా నేరముల్ దూర
ముల్ చేసి యాశీవిషాధీశశయ్యా! మదీయాపదల్ పాపవే! పాపవేగోదయం బింక
మమ్మింక నాలింపఁ బాలింపఁగా దిక్కుదక్కెవ్వరే! నవ్వరే చీఁకునుం జీఁకుఁజే
యూఁతగాఁ జేఁత! కీదృశ్యనిశ్వంబునంద్వత్ప్రిభావంబు భావంబునం దాన కానంగ
లేఁ డొక్కరుం డొక్కరు న్ముక్తునిం జేయఁగా శక్తుఁ డే? యుక్తిసంధిత్స మాత్సర్య
బద్ధైకబుద్ధి న్వికల్పించి కించిత్పరిజ్ఞానముం గాన గా లేనిదుర్వారదుర్వాదులంగా దనం
జాలి లీలాకలోత్సేకతన్నైకతాపాద్యమానుండ వై యెన్న నుద్యోగి వై సీతవిద్యా
గతిన్ లోకమున్ దూరితాలోకముం జేసి చీకాకుగాఁ గాకు సేయంగ నేపోకలం
బోక యేకాకులై యాకు లైశ్వర్యకార్యంబువర్జించి పంచేంద్రియాదిప్రపంచంబు
నిర్జించి మోహంబులం గోసి దేహంబులన్ బూర్ణగేహంబులన్ రోసి శీతాతపాభీ
రులై జీర్ణపర్ణానిలాహారులై ఘోరతీవ్రప్రభాచారచాతుర్యధుర్యు ల్మహాయోగిప
ర్యుల్సదాగాధసంబోధ సంబాధనిర్బాధహృద్వీధులన్ నిన్ను శోధించియున్
గట్టిగాఁబట్ట లే రన్న మమ్మెన్నఁ గానేల? యేలా వృథా గాథలింకన్? భవాంధాంధు
మూలంబులం గూలియుక్కేఁది దిక్కేఁదియున్ లేనిమూఢు ల్నిరూఢానుకంపాగుణా
విద్ధులం జేసి నీ పుద్ధరింపంగ దా రెంతయున్ నీపదారాధనాసాధనాసక్తులై భక్తిసం
యుక్తులై ముక్తులై శుద్ధ మిద్ధంబు వేదప్రసిద్ధం బసూయం బమానం బమేయం
బజేయం బవాచ్యం బమోచ్యం బనాశం బనీకాశ మేసౌఖ్య మాసౌఖ్యముంగాంతు
రబ్జాలయాకాంత! యేక్రంతలన్ బ్రంతలన్ రంతలం జెందలే న్గందలే నింక నేఁ
గింకరత్త్వంబు తత్త్వంబు గాఁ జూచెదన్ దాస్య మాశాస్యముంగా నపేక్షించెదన్
భృత్యకృత్యంబు నిత్యంబు గాఁ గోరెదన్ సేవకత్వంబు సత్త్వంబు గా నెంచెదన్
దావకీయార్ద్రనిర్హేతుకారుణ్యగణ్యైకవీక్షం గటాక్షింపవే! శిష్టరక్షాపరా! దుష్టశిక్షా
కరా! ధర్మసంస్థాపకా! శర్మసందీపకా! భక్తకర్మచ్ఛిదా! ముక్తిమర్మప్రదా!. 19

సీ. తృష్ణాపరుం డైన తెరువరి తియ్యనిమున్నీటిసలిలంబు లెన్ని గ్రోలు
నిఱుపేద యగువాఁడు నిర్జరగిరిఁ జేరి జాతరూపం బెంత సంగ్రహించు
గణనాపరుం డైనగణికుండు సమకొని రెక్కల నెన్నింటి లెక్కవెట్టు
లంఘనోన్ముఖుఁ డైనజంఘాలు డొక్కరుం డిమ్మహీవలయంబు నెంత గడచు
గీ. నట్టిదయ పో యనంతకల్యాణగుణస, మృద్ధుఁ డగునిన్ను ననుబోఁటి యెంత పొగడు
నెంతమాత్రయుఁ బొగడుట కేదియొఱుక?, యొఱుక నేఁ డిఁకఁ గలుగు నేఁ:యాశ్వరేశ

చ. తొలుదెసవేల్పు మానికపుఁ దోరపుఁగాంతికి మేలుబంతి క్రొ
మ్మొలకమొయిళ్ల వన్నియలమొల్లమికిం దగుపుట్టినిల్లు గుం
పులుగొనుతోరపుంబసిమి బూమియచూపు విడంబనంబు వి
బలితపుమేనిచాయ కనుఁబండువు నాకొనరించె నచ్యుతా?. 196

చ. అసుజలవర్గముం జలరుహంబులు నీశ్వర! తారు శారదో
ల్లసనముఁ బూని యైన నవిలంఘ్యతమఃకృతమీలనంబు రా
జసవృతికల్మి యందవి ప్రసాదము నొందక యుండునట్టినీ
యసమపదాబ్జయుగ్మ మలరారెదు మామకమానసంబునన్. 197

చ. సురనదికంటెఁ దార తొలుచూలుసుమీ యని యెల్లవారికిం
జిరతరధాళధళ్యమునఁ జెప్పక చెప్పెడుభంగిఁ బొల్చునీ
చరణబిసప్రసూననఖచంద్రమరీచులు పర్వి నామదిం
దొరలుతమంబు వో నడిచెఁ దోయరుహోత్పలబంధులోచనా!. 198

చ. సిరియును ధాత్రియుం శయకుశేశయయుగ్మములం బ్రవీణలై
సరసత నొత్తుచోఁ బొదలి సంకులముత్పలకాంతురావళుల్
బెరసినయప్పు డీమెఱుఁగుఁ బిక్కలు నిక్కము దాల్పకుండునే
యురగశయాన! పాదకమలోచితకంటకనాళభావమున్?. 199

ఉ. అందములైననీతొడలయాకృతిశోభ వహింప లేనియా
నిందకుఁ జాలమిన్ నిలువునీ ఱగుటెంత యనంటికంబముల్?
నందితభక్తలోకయతులం బగునీభవదూరుసామ్యముం
బొందఁ దలంచుధూర్తమతిఁ బొందె నధోగతి హస్తిహస్తముల్. 200

ఉ. కన్నులపండువై ధగధగంజిగిరంగు దురంగలింపఁగాఁ
జెన్ను వహించునీపసిఁడిచేల వహించిన నీలవర్ణ! నీ
యిన్నెఱిఁ జూడ మీఁదినగ మెల్ల ఘనాఘనపంక్తి పర్వ పై
గొన్న మెఱుంగుబంగరపుకొండగతిం దిలకించె నెంతయున్. 201

ఉ. లోకము లెన్ని యన్నియును లోఁగొనియుం దనలేమిఁ జూపునీ
యాకృశమధ్యభాగ మిపు డీక్షణలక్ష్యము గా దటంచు నే
నోకమలేశ! లే దనుట యుక్తము గా దలబ్రహ్మఁ గన్ననా
భీకములోడి పొక్కిలికి లేమి ఘటిల్లెడునట్లు గావునన్. 202

చ. పొలుపుగ మధ్యదేశమునఁ బూనినకౌస్తుభ మెఱ్ఱచాయలన్
ధళధళితద్యుతుల్ గొలుప దైత్యవిమర్దన! నీయురంబు ని
ర్మలరుచి గూడఁ బొల్చె నడుమం బ్రతిబింబితబాలభానుమం
డలము వెలుంగఁ బొల్చుయమునానది గన్నహ్రదంబుకైవడిన్. 203

చ. దళితమహేంద్రనీలరుచిదాయకవిగ్రహ! నీగభీరతా
జలనిధిభావముం దెలుపఁ జాలినలక్షణలక్షితంబు లై
యలవడెఁ గంకణాంకితము లై సముదంచితశంఖచక్రసం
కలితము లై యభంగపరిఘాసమతుంగభుజాతరంగముల్. 204

చ. తనసుషమావిశేషములఁ దప్పక శంఖములం జయించుటం
దనికినకీర్తిరేఖలవిధంబున నుజ్జ్వలకాంతిఁ బొల్చునీ
యనుపమతారహారలతికాపరికల్పితవేల్లనంబుచేఁ
గనుఁగొన నొప్పు నీ కిపుడు కంధరకంధరవర్ణబంధురా!. 205

చ. వెడవెడ క్రొత్తక్రొత్తమొగి విచ్చినకెందలిరాకుఁ గెంపు చూ
పెడుజిగి గల్గునీయధరబింబమరీచులు దొంగలింప నీ
బెడఁగు వహించునెమ్మొగము పేరిటిపున్నమచందమామకున్
సడలనిదట్టపుం బొడుపుఁజాయ ఘటించెడు నంబుజోదరా!. 206

చ. తిలకితదంతకాంతు లనుతీవమెఱుంగులు సుస్వరాఖ్యగ
ర్జలు గలనీవచోమృతరసంబులు పైఁ గురియంగ నామదిం
గలభవతాప మెల్ల విడి గ్రమ్మవె యంగకదంబకంబులం
బులకనవాంకురంబు లివి శాం దగురీతి గదా! గదాధరా!. 207

ఉ. ముద్దులు గుల్కునీభువనమోహనకుండలరత్నదీధితు
ల్దద్దఱిలాగు మై ధళధళం బొలుపారెడుభంగిఁ జూడఁ గాఁ
దద్దయుఁ జెన్ను మీఱెడుఁ బదప్రణతావనకేళిలోల! నీ
నిద్దపుఁజెక్కుటద్దముల నిల్వక జాఱుచుఁ బ్రాఁకుకై వడిన్. 208

ఉ. క్రొవ్వున మచ్చరించి తుద గూడక వే శరణార్థిబుద్ధితో
నివ్వటిలంగ నీమొగము నెమ్మదిఁ జొచ్చి వెలుంగుమవ్వపుం
గ్రొవ్విరితెల్లదామర లొకో! యనఁ గాఁ దగి చక్రహస్త! తే
నవ్వు దొలంకునీదునయనంబులు నామదిఁ జూఱలాడెడిన్. 209

ఉ. నాసిక పేరిమవ్వపుటనంటికిఁ బైబొమ లాకు లయ్యె ను
ల్లాసము చూపులేఁత మొవులాగు మెయిం దిలకంబు గల్గెడుం
బ్రాసవగంధ మింకు నని బంభరడింభకపఙ్క్తి చేరున
ట్లై సకలేశ! నీదునిటలాలకజాలక మింపు గొల్పెడిన్. 210

చ. అభయవితీర్ణిధుర్య! కరుణామృతవర్షము చూపుమేఘస
న్నిభుఁ డగునీకు నీవివిధనిర్మలరత్నకిరీటభూషణ
ప్రభలు ఘటించు చున్నయవి భక్తమయూరమహోత్సవంబు గా
నభినవపాకశాసనశరాసనవృష్టికళాకలాపముల్. 211

ఉ. ఉల్లము చల్ల నయ్యె మొద లూడె మనోరథముల్ జగంబుపై
నొల్లమి పుట్టె చేరుగడ నొందితి నీశుభదివ్యవిగ్రహా
భ్యుల్లసనావలోకనసుఖోదధిలోపల నోలలాడుచుం
దొల్లిటివాఁడఁ గానిగతిఁ దోయరుహేక్షణ! సంతసించెదన్. 212

చ. తెలియనిభూర్తవర్తనులు తెంపరులై తమయుక్తిభంగులన్
బలుకుట గాక నిక్కముగ భక్తివశుం డగునిన్నుఁ జూడఁగాఁ
గలుగుటకంటె నొండొకసుఖంబును గల్గునె? కల్గ నిమ్ము! నా
తలఁపున కింపు గా దిదియ తప్పక కల్గ ననుగ్రహింపవే!. 213

క. అని భక్తిపరతఁ గ్రమ్మఱ, వినతుం డగునృపునిఁ జూచి విశ్వైకగురుం
డనుకంపమైమె ఘనాఘన, ఘనగర్జాస్వరవిధావికస్వరఫణితిన్. 214

శ్రీమన్నారాయణుండు మాంధాత ననుగ్రహించుట

తే. కువలయేశ్వరచంద్ర! నీకోరినట్లు, మోక్షమంటాపథం బైనమునివరైక
దుర్లభాస్మత్పదాంబుజోద్భూతభక్తి, గలుగు నీ కింక నాయనుగ్రహమువలన. 215

వ. అస్మదీయమాయావిమోహితం బైనజగజ్జనంబు యథార్థంబున నన్నెఱుంగను మత్ప్రాప్తిరూపమోక్షంబు గానను నెఱుంగదు నీకుమదీయమాయాజయంబునుమత్ప్రాప్తిసాధనం బైన మదీయపదభక్తియు నొసంగితి నెప్పటిగతి రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు మద్భక్తియోగనిష్ఠుండ వై యుండు మని కృపావలోకనసుధాధారల నభిషిక్తునిం జేసి భగవంతుం డంతర్ధానంబు నొందినం గృతార్థుం డై. 216

శా. చేసెం బ్రాజ్యము గాఁగ రాజ్యము నృపశ్రేష్ఠుండు ధీనిష్ఠుఁ డై
త్రాసాపాదితదోషదూరఫణరత్నద్రత్నగర్భాసము
ద్భాసిస్వీయభుజాభుజంగమనిపీతకూరివీరారికాం
తాసోల్లాసవిలాసహాసనికరోదంచత్పయశపూరుఁ డై. 217

క. కవితావిచక్షణత గల, కవి కంఠవిభూషణముగఁ గైకొనవలయుం
గవివరనృసింహవిరచిత, కవికర్ణరసాయన మనుకావ్యము దీనిన్. 218

ఆశ్వాసాంతము.

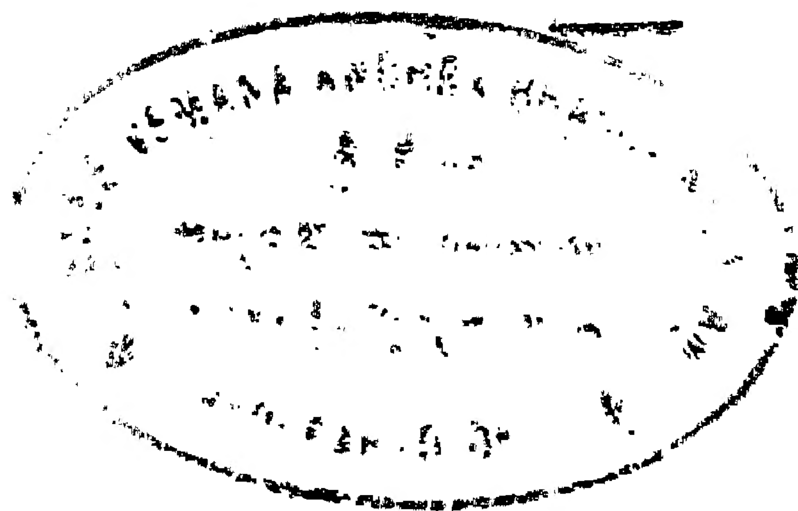
శా. ప్రస్తుత్యప్రవిఫుల్లహల్లకరుచిస్పర్ధాళువాస్తాభయ
ప్రస్తారప్రతిభారితానతనమగపర్యాయనాదోద్యమ
ప్రస్తావోద్గమకప్రతీకవిలసత్కాలస్థలాద్రిస్ఫుట
త్కస్తూరీతిలకోపలక్షితదళత్కహ్లారవారత్రపా. 219

క. ఆదిమశకకోపాది, ద్వాదశనిజసూరివిరచితద్రావిళగ్రం
థాదృతసతతశ్రవణా,స్వాదకళాముక్తముక్తసామవిభేదా. 220

మాలినీ. శతశతరవితేజా సర్వరాజాధిరాజా
నతజనసురభూజా నాభిదీవ్యత్సరోజా
సతతమహితభూమా సత్యసంపూర్ణకామా
దితిసుతకులభీమా దేవతాసార్వభౌమా. 221

గద్య. ఇది శ్రీమద్భట్టపరాశరదేశికేంద్రచరణసరసీరుహసేవకోపసేవక నరసింహనామధేయప్రణీతంబైనకవికర్ణరసాయనం బను కావ్యంబునందుఁ దపశ్చరణంబును, గ్రీష్మవర్షాశిశిరర్తువర్ణనంబులును, అప్సరస్సమాగమప్రకారంబును, నృత్తప్రపంచంబును, సముద్రవర్ణనంబును, వైకుంఠవర్ణనంబును, భగవద్దివ్యమండపవిగ్రహవర్ణనంబును, స్తోత్రంబును నన్నది సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము.

కవికర్ణరసాయనము సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1925.